

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Лю Сінь

УДК378.015.31:316.42]:7.02(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ
ЗАСОБАМИ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

011 – освітні, педагогічні науки
(теорія і методика виховання)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Лю Сюнь
(підпис, прізвище та ініціали здобувача)

Науковий керівник:
Капська Алла Йосипівна
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Лю Сюнь. Соціальне виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки (теорія і методика виховання) – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова МОН України, Київ, 2020.

У науковому дослідженні обґрунтовано необхідність соціального виховання студентів університету, охарактеризовано алгоритм даного процесу, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання й методи дослідження; розкрито особливості реалізації соціально-виховного процесу. Особливу увагу привертає завдання щодо необхідності визначення шляхів включення студентів університету у позанавчальну виховну діяльність та забезпечення успішного впровадження педагогічних засобів, що впливають на їхнє соціальне виховання. Сформульовано суть соціального виховання в умовах позанавчальної роботи та залучення до його оптимізації одного із засобів творчої діяльності студентів – дизайнерську діяльність.

Констатовано, що пріоритетна спрямованість соціального виховання (на державу, суспільство, особистість) відображається в різних типах концепцій: а) орієнтовані на колективне виховання (І. Зимня, М. Козакіна, В. Караковський, А. Макаренко, Л. Синцов та ін.); б) особистісно-орієнтовані (І. Бех, Ю. Боловацька, О. Бондаренко, А. Мудрик та ін.); в) спеціально розроблені концепції соціального виховання (В. Бітаєв, О. Гладковська, А. Капська, Н. Лавриченко, Т. Логвиновська, Т. Осипова, М. Шилова та ін).

Визначено, що *соціальне виховання* – це цілеспрямований процес засвоєння певної системи знань, норм, цінностей, відносин, способів поведінки, що дозволяє людині функціонувати в якості повноцінного члена суспільства, громади, групи, в яких формується певний тип особистості, що

засвоїла соціальний досвід і може взаємодіяти з іншими людьми, пристосовуватись до певних соціальних ролей та оволодівати зразками прояву соціально значущої позиції.

Окреслено *мету* процесу соціального виховання, результатом якого є формування «соціальності» як інтегрованої якості особистості. Соціальне виховання виступає умовою і засобом створення комфортного простору, який дозволяє студентам реалізувати особистісний потенціал, включення студентів у проектування життєвих планів і проектів власної життєдіяльності.

Уточнено *функції* соціального виховання у закладі вищої освіти: цінісно-орієнтаційна, комунікативна, актуалізуючи, організаційна, діяльнісна, соціально-педагогічна. Доведено, що зміст функцій, завдяки їх реалізації у певних видах діяльності і в нових формах соціально-виховної роботи підпорядковується цілям виховання у позанавчальній діяльності, тому завжди педагогічно вмотивовані й обґрунтовані.

Виявлено, що успіх соціального виховання залежить від змісту *позанавчальної діяльності*, яка сприймається, як самостійна система життєдіяльності студентів, забезпечує умови реалізації їх інтересів і потреб та сприяє формуванню в них готовності до реалізації соціальних функцій у суспільстві, в освітній, культурній і професійній сферах. *Позанавчальна діяльність* – це комплекс засобів актуалізації соціального виховання: реалізація варіативної освіти, сприяння реалізації соціальних ролей учасників соціально-виховної діяльності, вільний вибір видів і форм діяльності, «вирівнювання» стартових можливостей студентів, вибір студентом індивідуальної освітньої траєкторії, яка забезпечує студентові «ситуацію успіху», реалізація студентами власних здібностей, інтересів і потреб.

Визначено *три етапи* позанавчальної соціально-виховної роботи, у структурі якої реалізується комплекс методів, притаманних саме для дизайнерської діяльності: 1) розробка дизайнерського проекту з включенням студентів у різні види діяльності; 2) реалізація проекту з орієнтацією на

індивідуалізацію завдань для учасників; 3) презентація проекту з відповідною аргументацією, логікою та використанням адекватних цілям методів виховання.

Автором розкрито суть поняття «дизайн» і «дизайнерська діяльність» як засобів педагогічного впливу на студентів, як механізмів розширення поля їх творчої діяльності у соціально-виховному процесі. *Дизайн* – це творча діяльність, метою якої є спосіб організації предметно-просторового середовища, яка здійснює опосередкований вплив на модель поведінки людини, на процес самоідентифікації особистості, на формування її ціннісних орієнтацій. Це естетична діяльність, змістом якої виступає реалізація естетичних установок і соціальних цінностей людини; це цілісна система підготовки студента до творчої діяльності, орієнтація на самореалізацію, креативність, проблемотворче мислення, здатність діяти у перемінному світі, це створення нової обраної реальності. Обґрунтовано ефективність впливу дизайну на особистість завдяки її включенню в дизайнерську діяльність.

Доведено, що дизайн є надіндивідуальною, багатовимірною системою, що охоплює сукупність штучно створених людиною предметів, відображає рівень розвитку самої людини, її знань, умінь, здібностей, культурних зразків, що утворюють «другу природу» (за І. Рижовою).

Дизайнерська діяльність розглядається вченими як процес пізнання і прийняття людиною світу; як колективний та індивідуальний спосіб життєдіяльності вихованців, в основі якої лежить багатогранна діяльність; як своєрідну систему духовного життя суспільства, яка об'єднує соціальні інститути, побут, культуру та потреби; як сферу життєдіяльності, яка відкриває унікальні можливості для формування внутрішнього світу і всебічного розвитку особистості та як засіб розкриття сутнісних сил людини її естетичних смаків (С. Алексеєва, О. Васіна, Н. Дерев'янка, Н. Недумова, В. Тернопільська, О. Трошкін, О. Ярошинська та ін.).

Обґрунтовано, що використання мистецтва дизайну в освітній сфері має вагомий педагогічний потенціал, оскільки впливає на формування таких соціально значущих якостей особистості, як: цілеспрямованість, ініціативність

(соціальна активність), комунікативний потенціал (взаємодія), соціальна відповідальність, соціальний досвід.

Здійснено аналіз реального стану соціальної вихованості студентів. Експериментом було охоплено 219 студентів 2-4 курсів, котрі навчались за освітньою програмою «Соціальна педагогіка» (спеціалізація «Художньо-прикладне мистецтво»), «Учитель початкових класів та образотворчого мистецтва», «Дизайн». Із них 118 осіб – експериментальна група, 101 особа – контрольна група. До експериментальної групи включено студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, до контрольної групи залучено студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка та Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії (м. Запоріжжя), в яких функціонують спеціальності чи окремі освітні програми. До експериментальної роботи долучилися студенти, викладацький склад НПУ імені М.П. Драгоманова, внутрішні структури університету, дотичні до позанавчальної роботи зі студентами.

Доведено необхідність формування соціально-значущих якостей особистості, які відображені в конкретних показниках п'яти критеріїв:

- 1) цілеспрямованість (цілепокладання) – усвідомлення і реалізація виховних завдань, уміння визначати цілі і завдання дизайнерської діяльності;
- 2) ініціативність (соціальна активність) – спрямованість на активну соціально-виховну дію, соціально-орієнтоване застосування дизайнерської діяльності у виховному процесі;
- 3) комунікативний потенціал (взаємодія) – володіння засобами комунікації, комунікативною культурою, адекватним інтонаційно-емоційним впливом на слухача;
- 4) соціальна відповідальність – уміння нести відповідальність за зміст і якість виховної діяльності, проявляти самостійність у проектуванні позанавчальної діяльності та її етапів у соціальному вихованні;
- 5) соціальний досвід – володіння методиками і видами дизайнерської діяльності; вмотивованість і спрямованість на визначення мети виховання у різних соціально-виховних ситуаціях.

Запропоновано алгоритм процесу соціального виховання студентів, який передбачає реалізацію трьох етапів цілеспрямованої позанавчальної роботи.

У процесі конструювання складових алгоритму ми керувалися такими методологічними принципами: гуманітаризації, психологізації, соціальності та методичного забезпечення соціально-виховного процесу. Кінцевим результатом впровадження алгоритму визначено підвищення рівня соціальної вихованості студентів засобами дизайнерської діяльності у позанавчальній виховній роботі. Успішна реалізація алгоритму соціального виховання можлива за умови *поетапного* розгортання даного процесу.

На *першому етапі* реалізація експериментальної програми була спрямована на вирішення низки завдань: а) усвідомлене оволодіння студентами знаннями й уміннями соціально-виховної роботи в умовах позанавчальної діяльності та виявлення особливостей використання дизайнерського мистецтва як засобу педагогічного впливу на студентів; б) формування навичок визначати мету соціально-виховної діяльності та добирати різні форми і види позанавчальної дизайнерської діяльності; в) формування соціальної відповідальності та соціального досвіду як комплексних компонентів відображення соціальної вихованості, що сприяє прояву в них цілеспрямованості, ініціативності й комунікативного потенціалу.

Поставлені завдання вирішувались шляхом організації в реальних умовах позанавчальної соціально-виховної діяльності, зокрема, факультативу «Взаємозв'язок соціального виховання і дизайн-мистецтва у позанавчальній роботі». Використано метод «занурення» студентів в освітньо-виховне середовище, предметний світ дизайн-мистецтва та «пробудження» соціальної ролі особистості в конкретній ситуації. Вмотивовано активне включення студентів у різні виховні структури та форми в університеті: Школа самовизначення, Школа дизайнерів, дискусійний клуб, факультатив, семінар-практикум, майстер-класи, конкурси та виставки творчих робіт.

Забезпеченню реалізації методу «занурення» студентів других курсів сприяли: перегляд сюжетів і відеофрагментів про окремі форми

виховної діяльності, включення на даному етапі розповіді студентів третього і четвертого курсів про позанавчальну діяльність, презентації творчих доробок студентів та їхньої активної роботи в освітніх закладах з різними групами учнів. Формами контролю за рівнем поінформованості, прояву цілеспрямованості стали інтерв'ю, рецензування, відгук про діяльність окремих груп, лабораторій (чи про творчу роботу інших учасників), оцінювання чи написання критичної статті про дизайнерські роботи тощо.

На *другому етапі* важливим кроком у процесі соціально-виховної діяльності стала участь студентів у семінарі-практикумі «Мій вибір», що дозволило їм наблизитися до реальної практичної діяльності. Програма даного семінару-практикуму розрахована на один семестр і передбачала використання інтерактивних ігор «Аукціон знань», «Відгадай: що це і для кого це?», «Твій шанс»; проводилося експрес-інформування про можливість використання художньо-прикладної діяльності, образотворчого мистецтва, які були необхідні у процесі діяльності. У студентів активізувався особистісний інтерес до процесу поєднання форми соціально-виховної діяльності та мистецтва дизайну, що сприяло формуванню вимогливості до себе, відповідальності за власні ідеї, їх реалізацію та дії. На даному етапі здійснювалась орієнтація студентів на формування у них комунікативних умінь, які реалізовувалися у процесі тематичних презентацій, пояснень етапів роботи дизайнера, у рекламній діяльності, проведенні занять у гуртках, спрямованих на вдосконалення комунікативної взаємодії.

Третій етап спрямований на актуалізацію формування показників трьох критеріїв: формування і прояв комунікативного потенціалу, взаємодії; формування відповідальності за створення дизайн-продукції і готовності використати її у виховних проектах; набуття соціального досвіду у практичній роботі. Означений етап своєю спрямованістю, виховними формами і змістовим наповненням сприяв використанню «методу розширеного поля». Доведено, що у вирішенні завдань даного етапу істотне значення відіграли такі виховні форми роботи: Школа діалогу культур, творча група «Збережемо

національні традиції», проект «Україна – мій рідний край», творча майстерня педагога і митця, робота студії художньо-прикладної творчості тощо. Завдання були розраховані на сформовані уже у студентів певних умінь, що спонукало їх самовдосконалюватись, прагнути до саморозвитку, самореалізації під час поєднання мистецтва виховання і мистецтва дизайну.

На завершальному етапі формувального експерименту консультацію і контроль здійснювали координатори – студенти 3-4 курсів, куратори творчих шкіл, студій, гуртків. Передбачалось, що вони мали допомагати студентам молодших курсів визначити власну «індивідуальну траєкторію» особистісного розвитку у позанавчальній соціально-виховній роботі. Доведено доцільність підготовки і проведення соціальних акцій для різних соціальних груп: проект «Подаруй людям радість», «Створимо наш світ прекрасним» (на допомогу соціальним педагогам); «Побут навколо нас», «Ми і театр» (для вчителів початкової школи), тематичні мандрівки музеями, відтворення в малюнку «Пейзажі околиці села (міста)», «Національні костюми України» з метою розширення світобачення тощо; організація просвітницької роботи в університеті на тему «Наше життя і мистецтво дизайну» тощо.

На етапах реалізації означених програм у процесі для посилення суб'єктності, ініціативності, соціальної відповідальності студентів найбільш ефективними та результативними стали форми і методи роботи, пов'язані з проявом різних показників за п'ятьма критеріями соціальної вихованості. Саме в позанавчальній діяльності в освітньому середовищі реалізувався набутий студентами соціальний досвід, що підтверджується діяльністю: Мистецької лабораторії завдяки впровадженню соціально-освітньої програми для людей літнього віку («Перлинка із твоєї скриньки»); ляльковий театр для дітей загальноосвітнього закладу інтернатного типу; фестиваль «Весняні кольори», виготовлення вітальних листівок для учасників АТО; фотовиставка «Природа і Я» для любителів мандрівок і пейзажів. Все це в сукупності посилювало рівень соціальності учасників експерименту.

На початку експериментально-наукової роботи з'ясовано, студенти за спеціальностями «соціальний педагог», «вчитель початкової освіти» і майбутні дизайнери відчували дефіцит у практично-орієнтованих знаннях, зокрема стосовно змісту і форм соціального виховання; виявлено досить низький узагальнений рівень сформованості показників за критерієм «комунікативний потенціал» у студентів ЕГ – 52 % (49 осіб), у КГ – 39,6% (40 осіб); за критерієм «соціальна відповідальність» до низького рівня віднесено 50,84% (60 осіб) студентів ЕГ і 41,59% (42 особи) студентів КГ

З метою перевірки ефективності впровадженого алгоритму (змісту, форм, методів і методик), орієнтованого на соціальне виховання студентів університету, повторно застосовано методики діагностування, зокрема, використані на констатувальному етапі: авторські анкети, опитувальник А. Реана, методики І. Богданової і Н. Дідусь та методики перевірки ефективності виховної роботи М. Рожкова. Контрольний зріз експериментального дослідження було проведено у вересні – жовтні 2019 року серед студентів 2-4 курсів.

Встановлено, що за показниками п'ятиох критеріїв соціальної вихованості студентів в експериментальній групі кількість студентів, котрі належали до високого рівня, збільшилась на 33,6% (від 19 до 60 осіб), за критерієм «ініціативність» зменшилась кількість студентів з низьким рівнем з 33,9% до 15,25%; не досить помітно змінився середній рівень в Е групі за критерієм «комунікативний потенціал» (взаємодія) від 33,89% до 45,76% (від 40 до 54 осіб). Найбільш істотна зміна високого рівня простежується за критерієм «соціальна відповідальність», у межах від 19,5% до 60,17% (від 23 до 71 особи) та за критерієм «соціальний досвід» – зафіксовано помітне зростання високого рівня від 15,25% до 55,1% (відповідно з 18 до 65 осіб). В експериментальних групах після формувального експерименту зафіксовано нульові показники за низьким рівнем прояву критеріїв «соціальна відповідальність» і «соціальний досвід».

Автором розроблено навчально-методичні програми для проведення соціально-виховної роботи серед різних категорій учасників: методичний посібник «Соціальне виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності», який вміщує основні теоретичні положення, комплекс діагностичних методик та пакет сценаріїв соціального виховання з використанням дизайн-мистецтва.

Запропоновані методичні матеріали, призначені для студентів бакалаврів (за спеціальністю «Соціальний педагог», «Дизайн», «Вчитель початкової освіти»), а також матеріали для навчальних курсів в університеті «Методика виховної роботи»; «Художньо-прикладна діяльність» та «Історія соціально-виховної роботи». Сформовано та апробовано діагностичний інструментарій для дослідження фахової готовності студентів до професійної діяльності за освітньою програмою «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю».

Ключові слова: соціальне виховання, дизайн, дизайнерська діяльність, позанавчальна діяльність, педагогічні умови, форми, методи соціального виховання, соціальна вихованість, напрями, етапи і функції соціального виховання.

***Liu Sin*'.** **Social Education Students of University by Means of Design Activity.** – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Pedagogy (PhD): Specialty 13.00.07. – Theory and Methodology of Education (011 – Education Sciences). – Ministry of Education of Ukraine National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2018.

In the scientific research the necessity of university students social education has been justified, the algorithm of this process and its peculiarities have been characterized. The essence of social education under the conditions of extracurricular activities and the ways to realize it by means of design activity have been formulated.

It has been defined that *social education* is a purposeful process of mastering a certain system of knowledge, norms, values, relations, behaviours, that enables a

person to function as an integral member of the society, community, group, in which a certain type of a personality is formed. This personality has gained some social experience and can interact with other people, adapt to certain social roles and patterns of social position manifestation.

The *aim* of social education has been defined: to form sociality as an integrated feature of a personality. Social education functions as a means to create comfortable space, which allows to realize personal potential of students involvement in the process of designing life plans and projects of one's life activities.

The connection between the *forms* of social education and the respective aim, content and features of students involvement in the real interaction has been revealed. They are combined in three groups: 1) socially important activities; 2) the ones aimed at personal features development; 3) and the ones with leisure time activities dominating.

The *directions* of social education as certain kinds of activity have been outlined. They reflect: strengthening of educational (pedagogic) character of learning, creation of educational (pedagogic) systems in educational institutions; making the environment pedagogic; deployment of leisure time, club and amateur activities; stimulation of social-educational activity of new youth associations; realization of democratic potential in educational institutions; expansion of university institutions and substructures network to realize youth interests and needs.

The *functions* of social education in a higher education establishment have been clarified: value-orientational, communicative, actualizing, organizational, pragmatic, social-pedagogical.

It has been proved that due to realization of certain types of activities and search of new forms of social-educational work the essence of functions complies with the aims of education in extracurricular activity, which are always pedagogically motivated and justified. *Extracurricular activity* has been analysed as the conditions under which social education is realized. Among them there are

variative education realization, free choice of kinds and forms of activity that “levels” students starting opportunities, students choice of individual trajectory of education, which provides “the situation of success”, contributes to educating the skill to be a competitive organizer of educational work in different social-educational institutions.

In the dissertation the algorithms of social education process have been elaborated and described, the *structure and forms* of students extracurricular social-educational activity have been justified: the first one is socially important activities (for example, creation of “Design school” in the boarding school type-like institutions, mobile exhibitions of students works, charity events, etc.); the second one is about such forms which provide personal features development (for example, the business game “The Presentation of Original Works”, the discourse “the Right of the Beautiful to Exist”, the project “Let’s Create a World of the Beautiful”); the third one is about forms among which leisure time activities dominate (the program “Design and Fashion”, the competition of works of art, a city tour in search of the beautiful, writing scripts and their realization, etc.).

The author has revealed the meaning of the concepts “*design*” and “*design activity*” as means of pedagogical influence on students, as mechanisms to expand the sphere of their creative activity in the process of social education. *Design* is a creative activity that needs organized subject-spatial environment, makes mediated influence on a human behavior model, on the process of person’s self-identification, on formation of value orientations. It is an aesthetic activity the essence of which is manifested in the realization of person’s aesthetic orientations and social values. It is an integrated system of student’s preparation for creative activity, an orientation on self-realisation, creativity, problem-solving and creative thinking, the ability to operate in the changing world, it is creation of a new reality. The influence of design by means of design activity has been ascertained. *Design activity* is analysed as: the process of person’s world exploration, as an individual and collective way of an individual’s life activity, as a peculiar spiritual life system of society that unites

social institutions, way of life, culture and needs; as a sphere of life activity in which inner world, person's development have been formed.

On the basis of scientific literature analysis the necessity to form socially significant personal features has been proved. These features are reflected in the concrete indexes of the five criteria: 1) purposefulness (goal setting) – awareness and realization of educational tasks, the ability to define goals and tasks of design activity; 2) initiative (social activity) – orientation on active social-pedagogical activity, socially oriented use of design activity in educational process; 3) communicative potential (interaction) – command of means of communication, communicative culture, adequate intonation-emotional influence; 4) social responsibility – taking responsibility for the content and the quality of educational activity, independence in planning extracurricular activity and its stages in social education, defining the social role of every member of social-educational process; 5) social experience – command of methods and types of design activity with motivation and orientation on defining the aim, means and algorithm of education in different social-educational situations.

The algorithm to implement students social education has been suggested, which presupposes realization of three stages:

The first stage includes construction of extracurricular activity constituents, namely formation of knowledge, abilities and skills of social education due to students involvement in a workshop “My Choice”, participation in School of Self-Determination, in the elective course “Interconnection of Social Education and Design-Art”, that provided lectures and practical classes to enhance independence in choosing forms, content and methods to achieve one's own goals, interests and needs.

The second stage encourages students to choose forms of educational activity by means of design-art. Namely, every student had to decide which social-educational formation they would participate in: School of Cultures Dialogue, creative workshop, the club “Let's Preserve Folk Traditions”, Design School, School of Arts and Crafts, etc. In addition, every educational formation and every

form of social education clearly guided students to show initiative, independence, responsibility, eagerness to make decisions in the process of social-educational programs realization.

The third stage of students social education in extracurricular activity was rather complicated and multifaceted. That particular stage reflects the peculiarities and the essence of social education in practical activity, which was facilitated by “the augmented field method”. It provided the possibility to involve students in independent pedagogical tasks solving in different spheres of life activity (elaboration and realization of the project “Our Life and Art of Design”, creative ideas fair, a social project “A Pearl from your Chest”), students active participation in social events (“Spiritual Treasures of Our Nation”, “Gift People with Joy”, “Chariot for a Soldier”).

For the purpose of students individual creative development the social-educational program has been implemented in the process of educational activity in the general educational institution № 24 (Kyiv) and “the map of personal development” has been realized: the workshop “Skillful Hands”, “The Golden Egg”, the debate club “Your Nation’s Culture”, the puppet theatre, etc. have been created.

Students were being taught and their activity as educators and designers was being corrected at the same time. Common activities of different social-educational university formations were planned, which made it possible to realize different projects on students scripts: Flower Festival, World of Fairy Tales, “Culture Heritage – to Remember on One’s Way”, exhibitions, creativity competitions, etc.

The formation experiment was carried out in 2017-2018 in National Pedagogical Dragomanov University on the basis of three faculties: Faculty of Philosophy of Education (Specialty “Design”), Faculty of Pedagogy and Psychology (a teacher of primary school and fine art), Faculty of Social-Economic Education (educational program “Social Pedagogy”). The experimental group consisted of 118 students, the test group consisted of 101 students.

According to the determined stages, directions, goals, tasks and indexes of the five criteria of students social education *pedagogical conditions* have been

suggested. They allow to achieve the goals of social-educational work in extracurricular activity: a) presence of the object of social-educational activity; b) presence of the subject of pedagogical activity; c) common creative activity of the project or program participants; d) manifestation of the object's positive attitude to extracurricular social-educational activity; e) management of social-educational activity, relations, environment, coordination and correction of teachers and students activities; f) transformation of students extracurricular social-educational activity into "a personal necessity".

The implementation of students university social education algorithm gave the opportunity to assess effectiveness of the set of forms, content, ways and methods, as well as pedagogical conditions for their realization; to systematize methodology materials for social-educational programs and projects in order to realize them in educational institutions of different levels.

In accordance with the results of formation experiment in the experimental group compared to the test group the increase of high level of social education indexes according to the five criteria by 28,16% was recorded.

The results validity was verified using the adapted method of V. Slaktionin according to three parameters of average value: personal education (has changed from 4,9 to 8,1), theoretical support of social education (has changed from 4,12 to 6,1) and operational-active aspect (methodic) has shown changes in social education from 3,16 to 7,61.

The author has elaborated learning and teaching programs for social-educational work with different categories of participants: the teacher resource book "University Students Social Education by Means of Design Activity", which includes basic theoretical principles, a complex of diagnostic methods and a set of scripts for social education events using design-art (game apps, a training "From a Game to Experiencing Creativity", a teaching program "Students Ethnic-Cultural Education", the scripts "Ukraine – my Homeland", "Chornobryvtsiv Nasiyala Maty (Mother has planted marigolds)"), which demanded students skills of decorating the surroundings, designing clothes for the participants, presenting design-image of

particular event participants. Teaching and learning materials for bachelor students have been suggested (specialties “Social Pedagogy”, “Design”, “Primary School Teacher”), as well as materials for university courses “Methodology of Educational Work”; “Artistic and Applied Activity” and “History of Social-Educational Work”. Diagnostic toolkit to analyse professional training of students to work as qualified professionals according to educational program “Social-Educational Work with Children and Youth” (specialty 011 Education / Science) has been form and tested.

Key words: social education, design, design activity, extracurricular activity, pedagogical conditions, forms, methods of social education, level of social education, directions, stages and functions of social education.

Список публікацій здобувача за темою:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Лю Сінь. Соціальне виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності. Методичний посібник. / за редакцією професора А.Й. Капської - К. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. - 82 с.

2. Лю Сінь. Позанавчальна діяльність як педагогічний фактор соціального виховання студентів. / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 23. С. 54-62.

3. Лю Сінь. Вплив форм і змісту дизайнерської діяльності на соціальне виховання студентів /Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 24 (том II). С. 76-86.

4. Лю Сінь. Дизайн мистецтво в структурі соціально-виховної діяльності / Освітній простір України Науковий журнал ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. Вип.11. С. 154-161.

5. Капська А.Й., Лю Сінь. Роль дизайнерської діяльності у структурі соціального виховання/ Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 29. Серія соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський : «Медобори-2006», 2017. С. 62-73.

6. Лю Сінь. Дизайн діяльність як педагогічний чинник соціального виховання студентів. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон. 2017. Вип. LXXVIII. С. 168-173 с.

7. А.Й. Капська, Лю Сінь. Роль дизайн-мистецтва в соціально-виховній діяльності студентів університету. Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». Запоріжжя. 2019. Випуск 63. С. 80-83.

8. Liu Sin. Social upbringing of university students as a complicated and multifaceted process. *Intellectual Archive*. Toronto: Shiny Word.Corp. (Canada). 2019. Vol. 8 (October/December). No. 4. Pp. 329–337. doi: 10.32370/IA_2019_12.24 (*Журнал Канади внесено до міжнародних науково-меричних баз: Google Scholar, Arxiv.org, WorldCat.org, Academia.edu, The National Research Council (Italy), Google.com, Library of Congress.*

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Liu Sin/ Social upbringing of students as theoretical and practical problem/ Topical questions of contemporary science/ Aspects Publishing, Taunton, MA, United States of America 2017. С. 447-452.

10. Лю Сінь. Теоретичний аспект соціального виховання / Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції - Хмельницький, 2017. С. 98-99.

11. Лю Сінь. Соціальне виховання як наука і практика // Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук : збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції - Київ, 2018. С. 38-42.

12. Лю Сінь. Дизайнерська діяльність як умова соціального виховання студентів вищої школи. International research hand practice conference «Modern

metods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics», Lublin, 2017. C. 66-69.

Перелік умовних позначень

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

Кз – коефіцієнт значущості

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	11
1.1 Сучасні наукові підходи до проблеми соціального виховання студентів у структурі позанавчальної діяльності	11
1.2 Напрями, зміст і функції соціального виховання студентів у позанавчальній дизайнерській діяльності	34
1.3 Дизайнерська діяльність як комплекс педагогічних засобів соціального виховання студентів університету.....	56
Висновки до першого розділу	80
РОЗДІЛ 2. ПОЗНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА ВИКОРИСТАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСТЕЦТВА У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ	83
2.1 Діагностика соціальної вихованості студентів в умовах позанавчальної дизайнерської діяльності, визначення критеріїв, показників та рівнів	83
2.2 Форми, зміст і методи дизайнерської діяльності як цілеспрямовані засоби соціального виховання студентів у позанавчальній роботі	111
2.3 Впровадження і перевірка ефективності форм, змісту, методів соціального виховання студентів в умовах позанавчальної дизайнерської діяльності	137
Висновки до другого розділу	157
ВИСНОВКИ	162
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	168
ДОДАТКИ	192

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти України соціально-виховна діяльність студентів є однією із важливих складових у системі університету. Їй притаманна не лише орієнтація на розвиток особистості загалом, а й на формування конкурентоспроможного фахівця завдяки його долучення до різних видів позанавчальної діяльності, зокрема, дизайнерської діяльності. Особливої ваги набуває завдання визначення шляхів включення студентів вищої школи у позанавчальну виховну діяльність та забезпечення ефективних педагогічних умов, що впливають на їх соціальне виховання. Необхідність постановки даного питання диктується положеннями «Про вищу освіту» (2014 р.), Законів України «Про освіту» (2017 р.), Концепції національного виховання (2009 р.) та Концепції національно-патріотичного виховання молоді (2015 р.).

Нові вимоги, відображені у державних документах, потребують від випускників гуманітарних спеціальностей глибоких знань з теорії соціального виховання, методики виховання, володіння багатогранними формами позанавчальної виховної діяльності та методиками застосування різних видів мистецтва як конкретного механізму соціально-виховного впливу на студентів.

Дослідження проблеми соціального виховання студентів ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованого навчання і виховання: І. Бега, Є. Бондаревської, І. Кона, В. Лозової, А. Мудрика, О. Середюка В. Тернопільської та ін. Для нашого дослідження особливо важливими є наукові розробки з питань соціального виховання, соціального становлення особистості студента в умовах вищої освіти, зокрема: М. Бердяєва, А. Бойко, Р. Вайноли, О. Вешневського, А. Капської, В. Лаппо, Т. Логвиновської, М. Лукашевича. Н. Чернуха та ін.

Структура і зміст позанавчальної виховної діяльності студентів у вищій школі як у соціально-виховному середовищі, реалізація різноманітних форм і засобів педагогічного впливу на студентів досить ґрунтовно розглядаються у

працях С. Алексєєвої, В. Березіної, Ю. Боловацької, В. Драченко, Т. Козирєвої, Л. Москальової та ін.

Питання соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності знайшло своє відображення у працях вчених-педагогів, зокрема: М. Білобородова, Т. Бондаренко, Т. Бурцевої, М. Гавриленко, О. Гладковської, Т. Логвиновської, Т. Ромм та ін.

Інструментальні можливості позанавчальної виховної діяльності студентів досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці, у працях яких ми знаходимо висвітлення проблеми соціального виховання шляхом включення студентів у різні види виховної діяльності: філософи (В. Бітаєв, Д. Журавльов, Г. Лола, А. Пригорницька, І. Рижова та ін.); соціологи (Л. Борисова, О. Генісаретський, О. Семашко, Л. Хоружа та ін.); психологи (О. Авраменко, Г. Андрєєва, Т. Балланд, Є. Лєонова, С. Поляков, Т. Щириця та ін.). При цьому проблему соціального виховання дітей і молоді окремі вчені розкривали саме через призму використання мистецтва (О. Васіна, В. Даниленко, С. Зінченко, В. Косів, Ю. Легенький, О. Максименко, О. Сухомлинський, В. Прусак та ін.).

Питання використання дизайнерської діяльності знайшли також своє відображення в теоретичних положеннях окремих дисертаційних праць у контексті позанавчального виховання (Є. Асланова, О. Гурко, Н. Дерев'янка, Т. Журавська, О. Кардаш, Т. Мала, Є. Фандєєва та ін.).

Однак, попри наявності певної теоретичної бази для застосування засобів дизайнерської діяльності у соціально-виховному процесі закладів вищої освіти, реальна практика засвідчує, що не всі студенти, які оволодівають різними видами мистецтва (художньо-прикладне мистецтво, дизайн, образотворче мистецтво), здатні реалізувати себе і в соціально-виховній сфері, оскільки окремі вчені розглядають таку діяльність лише як чинник актуалізації, самореалізації, самоствердження особистості. На жаль, наразі в наукових працях досить побіжно відображено поєднання мистецтва дизайну і змісту виховної роботи, зокрема соціального виховання студентів університету.

Проблема соціального виховання студентів засобами дизайнерської діяльності в умовах саме позанавчальної діяльності актуалізується також наявністю низки *суперечностей між*:

- соціальним запитом на необхідність оновлення змісту і методів соціального виховання студентів університету та відсутністю теоретичної бази для використання засобів дизайнерської діяльності у виховному процесі університету;
- між об'єктивно високим соціально-виховним потенціалом дизайнерської діяльності і недостатнім практичним рівнем її використання у соціальному вихованні студентів університету;
- між орієнтацією закладів вищої освіти на підготовку конкурентноздатних, соціально активних, творчо мислячих майбутніх фахівців і формалізацією науково-методичних засад та реальним забезпеченням процесу соціального виховання.

Необхідність подолання визначених суперечностей, об'єктивна суспільна значущість оновлення змісту і методів соціального виховання студентів університету та недостатній рівень практичного вирішення даної проблеми в системі позанавчальної роботи університету зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Соціальне виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом наукової роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова в межах комплексної теми кафедри соціальної педагогіки: *«Психолого-педагогічні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності»*.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №5 від 26 січня 2017 року).

Об'єкт дослідження – соціальне виховання студентів університету в позанавчальній діяльності.

Предмет дослідження – змістове забезпечення, форми, методи та педагогічні умови соціального виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність змістового і методичного забезпечення процесу соціального виховання студентів засобами дизайнерської діяльності.

Відповідно до мети окреслено **завдання дослідження**:

1. Розкрити зміст понять «соціальне виховання», «позанавчальна діяльність» студентів університету та обґрунтувати критерії, показники і рівні їх соціальної вихованості.

2. Проаналізувати сутність поняття «дизайнерська діяльність» й охарактеризувати її особливості в контексті соціального виховання студентів університету.

3. Розробити алгоритм забезпечення соціального виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності та визначити оптимальні умови реалізації даного процесу.

4. Впровадити алгоритм соціального виховання студентів в умовах позанавчальній дизайнерській діяльності (етапи, зміст, форми і методи) та перевірити ефективність дії його складових.

Для вирішення окремих завдань використано **комплекс методів**: *теоретичні* – системний аналіз і класифікація наукових підходів та концепцій (з метою змістової характеристики понятійного апарату); *моделювання*, що дозволило окреслити алгоритм розгортання процесу соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності; *емпіричні* – обсерваційні, бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування, аналіз напрямів соціально-виховної діяльності з метою виявлення розуміння і ставлення студентів до соціально-виховної роботи та до дизайнерської діяльності; *експериментальні* – педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний) з

метою проектування етапів і змісту дослідження; *методи обробки даних* – кількісний і якісний аналіз з метою виявлення динаміки рівнів соціальної вихованості.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі:

- *вперше: розкрито зміст, напрями і функції* (ціннісно-орієнтовна, комунікативна, актуалізуюча і соціально-виховна) соціального виховання студентів засобами дизайнерської діяльності в умовах позанавчальної роботи; *обґрунтовано і визначено* поняття «дизайнерська діяльність» як педагогічний феномен у структурі виховання студентів; *теоретично обґрунтовано алгоритм* соціального виховання студентів засобами дизайнерської діяльності та окреслено домінуючі етапи: а) усвідомлення необхідних знань і умінь соціально-виховної роботи; б) активізація інтересу до вибору форм і напрямів позанавчальної діяльності; в) включення студентів в активну і самостійну соціально-виховну діяльність з використанням мистецтва дизайну соціального виховання студентів; *виявлено критерії* (цілеспрямованість, ініціативність, комунікативний потенціал, соціальна відповідальність, соціальний досвід) та визначено показники і рівні (високий, середній, низький) соціальної вихованості студентів за кожним із критеріїв;

- *уточнено* наукове тлумачення суті поняття «дизайнерське мистецтво» як засобу педагогічного впливу на соціальне виховання студентів університету;

- *подальшого розвитку* набули змістове і методичне наповнення етапів соціального виховання студентів у структурі позанавчальної діяльності; функції соціального виховання студентів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вперше впроваджено у практику університету і перевірено ефективність дії алгоритму соціального виховання студентів в умовах позанавчальної діяльності; розроблено й апробовано методичні рекомендації «Соціальне виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності»

(включено програму, зміст факультативу та групові форми соціально-виховної роботи зі студентами з використанням дизайн-мистецтва).

Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення організації виховної роботи в закладах освіти різного освітнього рівня. Окремі теоретичні положення дослідження можуть бути використанні при розробці лекційних модулів до дисциплін «Філософія дизайну», «Історія соціального виховання», «Методика соціально-виховної роботи», «Методика соціально-виховної роботи в закладах оздоровлення та відпочинку», «Художньо-прикладне мистецтво» тощо.

Особистий внесок здобувача. У статті «Роль дизайнерської діяльності у структурі соціального виховання», опублікованій у співавторстві з А. Капською, проаналізовано з погляду соціального виховання роль дизайнерської діяльності (60% авторські). Автором висвітлено досвід застосування інноваційних форм соціально-виховної діяльності студентів з включенням в неї оригінальних форм дизайнерської діяльності.

У статті «Роль дизайн-мистецтва в соціально-виховній діяльності студентів університету», опублікованій у співавторстві з А. Капською, розкрито педагогічні аспекти виховної, позанавчальної роботи з використанням дизайн-мистецтва (70% авторські). Автором представлено загальний опис можливості та доцільності реалізації педагогічних завдань дизайнерської діяльності, яка містить особливі функції актуалізації інтересу студентів до виховної роботи.

Результати наукового дослідження впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/1353 від 12.09.2018 р.); Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка № 45, від 12.09.2018 р.); Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії (Комунальний вищий навчальний заклад Запорізької обласної ради) (довідка № 01-12/850 від 11.09.2018 р.); загальноосвітнього середнього навчального закладу № 288 м. Київ (довідка № 63, від 22.10.2018 р.), Центру соціально-психологічної

реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями солом'янського району міста Києва (довідка № 102 від 13.09.2018 р.)

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення й результати дослідження оприлюднено й обговорювалися на науково-практичних конференціях: *зарубіжних* – «Modern Methods, innovation sandoperational experienceinthefieldof psychologyand pedagogics» (Lublin, 20-21.10.17); *міжнародних* – Сьомі Сіверянські соціально-психологічні читання» (м. Чернігів, 14.12.16), Восьмі Сіверянські соціально-психологічні читання (м. Чернігів, 06.12.17); «Соціальне виховання: від традицій до сучасності» (м. Київ, 29.03.18); «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук» (Київ, 4-5.05.18); *всеукраїнських* – «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький, 30-31.03.17), «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 12.04.17); *щорічних звітно-наукових конференціях* професорсько-викладацького складу Національно педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; щорічні наукові професорсько-викладацькі конференції «Єдність навчання і виховання» (2017-2018 рр.) та «Освіта і наука» (2019 р.).

Публікації. Основний зміст та результати дослідження відображено в 12 наукових працях. З них: 1 методичний посібник, 7 статей у фахових виданнях України, 1 стаття у фаховому зарубіжному виданні, 4 тези за матеріалами конференцій, із них 2 тези на міжнародних конференціях.

Загальний обсяг авторського доробку становить 7,5 друкованих аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел (260 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 232 сторінок, із них 167 сторінок повного тексту, 17 додатків, які складають 40 сторінок. Робота містить 15 таблиць та 2 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціальне виховання – складний і суперечливий процес включення й адаптації підростаючого покоління в життя суспільства у різних його аспектах. В ньому реалізуються ідеали, духовні цінності суспільства на тому чи іншому етапі його розвитку. У свою чергу, ідеали і цінності трансформуються в цілі виховання, які, у свою чергу, визначають його зміст, форми і методи.

Практика засвідчує, що соціальне виховання відбувається як постійно, так і цілеспрямовано, зокрема, завдяки спеціально організованому впливу різних соціальних інститутів, установ, громадських структур. Орієнтуючи і корегуючи їхню діяльність, суспільство прагне надавати вихованню системного характеру.

Незаперечним є той факт, що на будь-якому етапі історичного розвитку діє своя система соціального виховання, керована більшою чи меншою мірою, але в її основі лежать певні ідеї, якими керується кожний соціальний інститут.

До такої системи входять різні складові, із яких одні стають домінуючими, системоутворюючими у вихованні тієї чи іншої категорії молоді. В даному разі в системі соціального виховання майбутніх спеціалістів різного профілю системоутворюючою складовою є заклад вищої освіти, зокрема – університет.

Розкриваючи сутність соціального виховання, ми вважаємо за мету розглянути окремі наукові підходи, теоретичні положення і концепції зародження соціального виховання як у теорії, так і в практиці. І лише на основі порівняльного аналізу означених підходів і положень зробимо спробу розкрити провідні тенденції розвитку соціального виховання у сучасному

закладі вищої освіти і виявити особливості соціального становлення особистості студента в системі позанавчальної виховної діяльності.

Рухаючись від загального до окремого, ми відкриваємо можливість цілісного і різноаспектного аналізу проблеми соціального виховання та використання адекватних механізмів її вирішення університетської освіти.

Виходячи із означених міркувань, було спроектовано структуру і зміст даного дисертаційного дослідження.

1.1. Сучасні наукові підходи до проблеми соціального виховання студентів у структурі позанавчальної діяльності

Соціальний розвиток майбутнього випускника вищої школи в основному має забезпечити соціально – виховна діяльність, яка є складним динамічним комплексом різних факторів, що впливають на становлення особистості.

Виходячи із специфіки вищої освіти, можна зазначити, що вона робить певний внесок у загальний процес виховання в конкретному соціально-історичному, природному й духовному оточенні. Кожний процес є складним і багатогранним феноменом і досить багатоаспектним для аналізу. Тому ми розглянемо поняття «соціальне виховання» лише з точки зору тих аспектів, які нас цікавлять: педагогічного і психолого-педагогічного.

У процесі цього аналізу ми спираємось на загальнонаукові положення про системність соціального виховання, розроблені Б. Купріяновим [105], Є. Юдіним [244]. Питання соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності знайшло своє відображення у працях вчених-педагогів, зокрема: Л. Ази [3], М. Білобородова [14], Т. Бондаренко [28], Т. Бурцевої [34], М. Гавриленко [49], О. Гладковської [51], Т. Логвиновської [117], Т. Ромм [182] та ін.

Основні теоретичні положення щодо соціального виховання молоді успішно розроблені у наукових школах А. Капської (Київ), С. Савченка (Луганськ), Л. Міщик (Глухів), М. Євтуха (Київ) тощо. Загалом науковці

розглядають «соціальне виховання» як цілісний соціально – педагогічний комплекс, який виникає в результаті взаємодії різних факторів виховання та взаємозв'язку компонентів процесу виховання (мета, структура, зміст, управління і результати функціонування) для досягнення мети соціального виховання особистості, її соціальної адаптації й захисту.

Свого часу С. Рубінштейн акцентував увагу на думці, що «...головна цінність виховання, якраз в тому і полягає, щоб тисячами ниток зв'язати людину з життям так, щоб з усіх боків перед ним поставали завдання значущі для неї, привабливі для неї, які вона сприймає як свої, тому що головне джерело всіх моральних недосконалостей, всіх відхилень у поведінці – це та духовна пустота, яка утворюється в людей, коли вони стають байдужими до навколишнього життя, відходять убік, відчують себе сторонніми спостерігачами, готовими на все «махнуть рукою; тоді все їм стає непотрібним» [183, с. 140-141].

Виходячи із цього, розглянемо соціальне виховання особистості (зокрема, студентства) з різних позицій і виявимо теоретичні основи, на які спираються у своїх дослідженнях сучасні науковці. Перш за все, слід зазначити, що соціальне виховання існує як система, яка розвивається і вдосконалюється, спирається на закони виховання і творчості його учасників. При цьому його цілеспрямованість, зміст і структура залежить від суспільних процесів, які перебувають у постійній динаміці, що підтверджує думку про об'єктивність процесів, що постійно змінює виховну роботу, вносить корективи у соціальне виховання. Адже від того, яким стане молоде покоління найближчим часом, від рівня його освіченості, вихованості, підготовленості до життя у швидкоплинних умовах, від сучасності мислення, відповідальності, ініціативності їх соціальної участі у справах держави, від його готовності до політичного і соціального вибору – сьогодні залежить майбутнє країни.

Перший багатоаспектний варіант виховання привів науковців до поступового руху соціально – педагогічних процесів. Лише в 60 – х роках ХХ ст. почала розвиватись соціально-педагогічна робота. Це був відгук на

потреби суспільства, вимоги оновленого життя, необхідність удосконалення виховної діяльності і, в першу чергу, на вимоги до взаємодії освіти і життя.

Наступний етап становлення соціального виховання набуває сили в 70-80 роках ХХ ст. Цей період можна назвати етапом педагогізації соціального середовища, оскільки у всіх регіонах і республіках Радянського Союзу створювалась розгалужена мережа різних установ, основною метою їх діяльності було вдосконалення виховної роботи з молоддю. Такі установи об'єднували у своїй структурі різні напрями виховної роботи: освітньо-виховні, фізкультурно-оздоровчі, соціально-педагогічні.

Означена комплексність, з одного боку, розширювала межі для соціального-виховної роботи, а з другого – передбачала обов'язкову єдність ідейного і морального, ідейного й естетичного, ідейного і трудового, що потребувало від педагогів пошуків ефективного механізму реалізації комплексного змісту виховної діяльності. Водночас університети поступово перетворювались у центри, де зосереджувалась вся система навчання і виховання молоді. Це свідчить, що їм приписували функції, які не могли бути повноцінно реалізовані. Окрім того, таке бачення, виховного середовища вищої школи сприяло тому, що інші інститути самоусувались від соціально – виховної діяльності і вирішення всіх проблем перекидалися спочатку на школу, а потім і університет: це і девіантна шкільна молодь, це і підтримка молоді з інвалідністю, це і співпраця з сім'ями тощо.

Але уже у 80-ті роки з'являється низка наукових праць, в яких педагогічна теорія збагачується ідеями і положеннями, спрямованими безпосередньо на розвиток соціального виховання: І. Бех[18], А. Капська [84], А. Мудрик[142], М. Плоткін [165], В. Семенов[191].

Своє друге народження соціальне виховання пережило у 90-ті роки. Цілком закономірно, що крах комуністичних ідеалів, теорії комуністичного виховання спонукали до перегляду співвідношення виховання й освіти, закріплення за освітніми установами в основному освітніх цілей і функцій. І

саме в цей час переноситься центр, виховання в сім'ю (яка, до речі як інститут не була до цього готовою).

Окрім того, в цей період досить впевнено заявляють про себе і свої ідеї психологи і педагоги стосовно розуміння суті поняття «соціальне виховання», здійснюється перехід до створення в державі цілісної системи соціальних служб, розробляється концепція соціального виховання, розгортається активна підготовка кадрів соціальних педагогів і соціальних працівників.

Останній етап активізував продуктивні пошуки в педагогіці і місце соціального виховання у позанавчальній діяльності в різних освітніх закладах I – II та III – IV рівнів акредитації.

В науковій літературі існує три основні значення поняття «виховання»: перше трактує дане поняття досить широко, розуміючи під ним такі процеси, як «виховує життя», «виховує сім'я і школа», «виховує рідна земля» тощо. Мається на увазі вплив середовища на людину, при цьому передбачається можливість реалізації набутих цінностей, знань, традицій, набутих у суспільстві, наступному поколінні, іншим соціальній групі [149, с 5-6]

Звідси можна погодитись з позицією М. Плоткіна, в якій наголошується на тому, «...що соціальне виховання пронизує всі сфери виховання, які часто виходять за межі конституційного середовища і в яких наявний в тому чи іншому виді соціальний компонент – фактори макро- і мікросередовища, які мають вплив на процеси соціалізації особистості, соціальні відносини між соціальними інститутами і суб'єктами соціалізації» [165, с. 32-35].

І нарешті, третє визначення поняття «виховання» дехто із вчених тлумачить його як соціальний процес, в якому відбувається цілеспрямований вплив всіх соціальних інституцій й активності самої особистості [150, с.131].

Поступово від чистого виховання науковці переходять до соціального виховання. На думку ряду вчених (Б. Бітінас [21], Т. Бондаренко [28], М. Гавриленко [49], А. Іванченко [79]), можна виокремити деякі першочергові позиції: соціальне виховання проникає у побут, працю, дозвілля людей, у різні сім'ї, виховний процес виводиться в реальне життя за межі школи і закладів

вищої освіти. При цьому цілком можна погодитись з позицією А. Корнілової, яка доводить, що «...ефективність соціального виховання можна забезпечити у процесі роботи з об'єктами виховання: кожний вихованець потребує до себе індивідуально-диференційованого підходу залежно від особистісних характеристик та від ситуації і обставин; у становленні його як особистості, як громадянина відіграє значну роль його активно – діяльнісне становлення до навколишнього світу» [99, с. 23].

Виходячи з ідеї нашого дослідження, ми цілком погоджуємось з позицією І. Кона, котрий доводить, що «...необхідна активність індивіда у процесі засвоєння соціального досвіду, де він удосконалює себе як особистість, підтверджується як громадянин, вносить певні корективи у наявні соціальні зв'язки в суспільстві» [95, с.22]. Автор визначає даний процес як засвоєння індивідом соціального досвіду, під час якого створюється конкретна особистість.

У свою чергу, С. Козлова розглядає соціальне виховання як одну із складових соціалізації особистості [93]. Значно ширше від названого автора розглядає соціальне виховання А. Мудрик. Він розуміє соціальне виховання як «...цілеспрямований процес засвоєння певної системи знань, норм, цінностей, відносин, способів поведінки, які дозволяють людині функціонувати в якості повноцінного члена суспільства, громади, групи» [142, с. 9]. І якщо говорити про соціальне виховання студентської молоді, то на думку А.Капської, це є:

- «спеціальне формування якостей загальнолюдської поведінки та певного типу особистості, яка засвоїла соціальний досвід життя в конкретному суспільстві і може активно брати участь у продуктивній діяльності та взаємодіяти з іншими людьми;

- це процес і результат стихійної взаємодії людини із найближчим середовищем й умовами цілеспрямованого виховання (сімейного, громадянського, правового);

- це процес спільного вирішення завдань активного пристосування людини до певних ролей, нормативних установок та зразків соціального прояву» [84, с. 69].

В сучасній педагогічній літературі деякі автори (О. Гладковська [51], А. Давиденко [58], І. Ковальчук [90], Н. Лавриченко [106], О. Середюк [193]) бачать призначення соціального виховання в наданні грамотної адресної допомоги дітям і підліткам у вирішенні їхніх проблем, у збагаченні чи відновленні їх стосунків із соціумом, у створенні умов і стимулюванні їх розвитку, соціального становлення з врахуванням і використанням впливів і дій; як складову частину процесу соціалізації, регульовану і цілеспрямовану на формування соціальної зрілості і розвиток особистості у спілкуванні, грі, навчальній і суспільно-корисній діяльності; як цілеспрямований процес формування соціального значення якостей особистості, необхідних для успішної соціалізації.

Наближену позицію щодо трактувань процесу соціального виховання як педагогічної проблеми займаються, також зарубіжні вчені. Зокрема, С.Поляков зазначає, що процес соціального виховання – це «...цілеспрямоване створення і реалізація умов для позитивного саморозвитку» [168]. Таке розуміння соціального виховання як педагогічного процесу передбачає наявність інтегративної мети, яка детермінована тими цілями і завданнями, які ставить перед собою суспільство, а також тим розумінням суті призначення людини, яке воно сповідує [219, с.18]. При цьому пріоритетним є і розвиток власної активності особистості як найважливішої основи самовиховання, самоствердження, самостійності у рішеннях, діях і поведінці.

Цілі соціального виховання також викликали неоднозначне тлумачення. Так, скажімо, М. Рожков [180] головною метою соціального виховання вважає формування соціальності як інтегративної якості особистості у процесі планомірного створення умов для її відносно цілеспрямованого саморозвитку як суб'єкта соціального виховання. У даному разі соціальне виховання виступає як засіб створення певного простору, який дозволяє реалізувати

особистісні потенціали, забезпечити включення особистості у проектування власних життєвих планів і перспектив та власної життєдіяльності.

Слід зазначити, що за останні два десятиліття років під час трансформації соціального становища, культурних змін і освітніх новацій простежується перехід у вихованні до демократичного і гуманістичного стилю. А відтак змінюються й конкретизуються цілі і способи виховного процесу: як свідчить практика, замість формування молодого покоління заздалегідь розробленими ідеологічними зразком сьогодні пріоритетним завданням є формування вільної у своєму життєвому виборі особистості на основі її ознайомлення з різноаспектними політичними, соціальними й економічними традиціями суспільного і світового розвитку. І згідно з Законом України «Про вищу освіту» [72] змінюються способи організації навчально-виховного процесу: розвиток набуває варіативності в освіті, в інноваційній педагогічній технології, деідеологізації виховання. При цьому реакція на статті даного закону засвідчила, що заклади вищої освіти не зовсім готові до радикальних змін. До речі, як стверджують дослідники [1; 23; 24; 80; 107], з усіх функцій державної освітньої системи найбільш помітне відставання, розгубленість і апатія проявляються у сфері виховної діяльності. Це пояснюється об'єктивними причинами: у вищих навчальних закладах виховна робота не отримала достатнього наукового обґрунтування як система і сьогодні фактично перебуває на других ролях у педагогічній практиці. Адже соціальне виховання, на жаль, не опирається сьогодні на знання реальних цінностей студентської молоді.

Отже, потреба в соціальному вихованні обумовлена, з одного боку, особливостями соціально-педагогічної ситуації щодо сучасної молоді (відсутність уваги до проблем молоді з боку громади, суспільства, поширенням явища байдужості, ігнорування інтересів молоді, поява явища наркоманії, обмеження можливостей в отриманні вищої освіти, працевлаштування, відпочинку), а з другого боку – розуміння того, що всі кризові проблеми українського суспільства можна вирішувати лише завдяки

діям вихованої (соціалізованої і культурної) людини. Адже соціальне виховання охоплює і відповідно розглядає з педагогічних позицій практично всі сфери соціального життя і діяльності молоді людини: сімейний соціум, специфіку великого міста і мікрорайону, сільської громади й навчальних закладів, різні групи ризику тощо. Тому можна стверджувати, що в організації і змістовому забезпеченні соціального виховання рівнозначно зацікавлені особистість, суспільство і держава.

Однозначно з такої позиції соціальне виховання молоді розглядає І. Клементович, котрий доводить необхідність створення умов і стимулювання розвитку людини, її соціального становлення з використанням всіх основних вимірів і виокремлює такі форми:

- «передача соціального досвіду і створення необхідних і найбільш сприятливих умов для повноцінної самореалізації, саморозвитку кожної людини як особистості, її самоактуалізації в різних соціальних інститутах;
- самовиховання в бажаному для суспільства напрямку: актуалізація інтелектуального, емоційного, морального, культурного, фізичного та інших факторів розвитку особистості в соціумі;
- формування в мікросередовищі соціального схвалення, соціально значущих групових і колективних норм, орієнтацій і цінностей, які є основою сприятливого психологічного клімату, високого емоційного тону, що сприяє збереженню референтної значущості даного оточення для особистості;
- процеси реалізації соціальної корекції, які передбачають комплекс мір подолання асоціальних відхилень у розвитку особистості і поведінці, забезпечення соціальної допомоги і захисту різних категорій та громадян з метою подолання соціальної дезадаптації та включення їх у нормальну життєдіяльність» [89, с.59-61].

Узагальнене визначення цілей і форм соціального виховання молоді спонукало нас до виявлення й аналізу пріоритетної спрямованості виховання (на державу, суспільство, особистість), що дозволило окреслити різні типи концепцій виховання: а) орієнтовані на колективне виховання (І. Зимня [68],

В. Караковський [86], В. Лаппо [109], А. Макаренко [127], М. Рожков [180] та інші); б) особистісно орієнтовані концепції (І. Бех [18], О. Бондаревська [26], А. Капська [84], С. Карпенчук [88] та ін.; в) спеціально розроблені концепції соціального виховання (Б. Бітінас [21], Н. Лавриченко [106], А. Мудрик [142], А. Фатов [216], М. Шилова [237]).

Соціальне виховання загалом розглядається як соціальний процес, який складається із цілеспрямованих впливів на діяльність і поведінку людини всіх інститутів суспільства. Його метою є соціалізація, засвоєння особистістю соціального досвіду. Сміслом змін є створення ефективного виховного середовища, забезпечення єдності всіх соціальних суб'єктів виховання, корекції суб'єктного досвіду виховання.

Водночас дані концепції об'єднує одне – у них наявний акцент у вихованні на багатогранності і складності певного суспільного явища його соціальної складової. Таким чином, слід зазначити, що соціальне виховання розглядається окремими вченими як певна альтернатива традиційного виховання загалом, як новий етап виховання, пов'язаний з діяльністю всього суспільства щодо оптимізації процесу соціального розвитку, як форма реалізації педагогічної парадигми суспільного розвитку. Окрім того, вони фіксують увагу на практико-орієнтованому характері соціального виховання.

У психологічному плані [1; 16; 33; 169] соціальне виховання розглядається як створення умов для соціального становлення особистості. До того ж психологи доводять, що соціальне виховання тісно пов'язане з навчанням, психологічною підготовкою особистості, самоосвітою. Це цілісний комплекс, інтегративний, багатофункціональний процес, який передбачає використання всього наявного арсеналу педагогічних засобів і можливостей з метою морального, соціального виховання і розвитку особистості.

Аналізуючи соціальне виховання як багатоаспектний процес, В. Штифурак [241] доводить, що це цілеспрямований процес формування соціально значущих якостей особистості, необхідних для успішної соціальної діяльності. При цьому, можна визнати те, що соціальне виховання у всіх

модифікаціях, моделях і технологіях об'єктивно служить суспільно-державним інструментом стабілізації позицій і норм поведінки молодого покоління в сучасних умовах і саморозвитку молодої людини як суб'єкта діяльності.

Тому можна стверджувати, що соціальне виховання студентської молоді є завданням всього суспільства, а не лише університету. Особливо важливою умовою ефективності діяльності у цій сфері є співпадання цілей і завдань соціального виховання зі стратегією розвитку суспільства. Зміст соціального виховання – це забезпечення процесів саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації на основі технологій і засобів педагогічної підтримки. Що передбачає такі напрямки діяльності: посилення виховуючого характеру навчання, створення у всіх типах освітніх установ ефективних гуманістичних систем; гармонізація виховання; педагогізація середовища, в радіусі дії освітньої установи; розгортання клубної, дозвілєвої та любительської діяльності, стимулювання нових молодіжних об'єднань; розвиток і заохочення демократичного потенціалу в управлінні освітніх і виховних інститутів; збереження і розширення мережі установ і підструктур для розвитку і реалізації інтересів та потреб молоді, які одночасно спрямовані на використання соціального замовлення щодо реалізації різноаспектних програм для молоді.

Таке бачення завдань соціального виховання дозволяє вести мову про інтегрований результат даного процесу, який проявляється у соціальності людини як її здатність взаємодіяти з соціумом, яка є джерелом власної активності, проявом індивідуального творчого ставлення до суспільного буття.

Можна з певністю говорити, що зазначені позиції органічно перегукуються з науковими положеннями А. Мудрика, який стверджує, що «соціальне виховання – це вирощування людини у процесі планомірного створення умов для цілеспрямованих позитивних розвитку і ціннісних орієнтацій людини» [142, с. 109]. Саме створення сприятливих умов для

оволодіння молоддю необхідними, з точки зору суспільства, соціальними, духовними, культурними й емоційними цінностями, посилює її прагнення до самосвідомості, самовизначення. Це дозволяє зробити висновок про те, що соціальне виховання – це педагогічна діяльність, спрямована на розкриття творчих здібностей кожного студента, котрий вступає у взаємодію і є частиною соціуму. І якраз позанавчальна діяльність сприяє формуванню у студента соціального досвіду, що є одним із важливих завдань вищої школи.

У нинішній час, на думку А. Фатова, є підстави говорити про багаточисленні погляди і підходи до розуміння виховання в системі вищої освіти, пріоритетом якої є спеціальне формування соціального досвіду, яке слід розуміти як «...єдність різного плану знань, умінь і способів мислення, норм і стереотипів поведінки, ціннісних установок, відчуттів і переживань, досвід взаємодії з людьми, досвід адаптації й автономізації, а також самопізнання, самовизначення, самореалізація, самоствердження» [216, с.28].

Важливою складовою соціального виховання як педагогічного процесу є взаємодія, оскільки вона є відображенням обміну між його суб'єктами інформацією, типами і способами діяльності та спілкування, ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, відбір і засвоєння яких має вибіркового характер. Без сумніву, «...така взаємодія значною мірою є соціальною диференційованою, індивідуалізованою і варіативною, оскільки учасники взаємодії в основному усвідомлено і цілеспрямовано реалізують у взаємовідносинах один з одним той тип соціальної поведінки, який схвалюється в мікросоціумі і має свою специфіку» [216, с. 28-29].

Соціальне виховання у педагогічному процесі виступає як система сприяння саморганізації молодій людині власного життя і базується на принципах, які забезпечують практику підтримки творчого і продуктивного, становлення особистості в конкретних соціальних умовах. До основних принципів організації процесу соціального виховання науковці (Б. Бітінас [21], В. Бочарова [32], М. Лукашевич [120], М. Плоткін [165], Л. Цибулько [226]) відносять такі:

- підтримку молодого людини, у певному мікросередовищі в психічному і соціальному становищі її індивідуальних і творчих начал;
- створення умов для соціальної взаємодії особистості, ціннісного становлення її життєвих відносин;
- послідовний розвиток соціальної, особистісної і професійної компетентності молодого людини;
- організацію різнобічної соціально сприйнятливої дозвілленої діяльності (пізнавальної, комунікативної, рефлексивної, практичної, творчої);
- забезпечення і підтримка успішної суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентської молоді у певному соціокультурному просторі;
- забезпечення готовності студента до відповідальності – самоорганізація власного життя і себе як особистості шляхом оволодіння соціальним досвідом у самостійній діяльності і самостійному спілкуванні з різними людьми;
- адаптація в нових умовах, з новими людьми, в нових видах самостійної діяльності та здійснення самоконтролю;
- поступовий розвиток соціальної вихованості за умови органічного взаємозв'язку суб'єкта і об'єкта в соціальному середовищі.

Визначаючи соціальне виховання як наукову категорію, доцільно звернути увагу на численні погляди і підходи до розуміння суті соціального виховання в системі вищої освіти. Найперше, на що слід звернути увагу, це те, що «...розвиток соціального виховання розглядається в гармонійному поєднанні індивідуального і соціального. Дана позиція простежується в соціально-педагогічній науці, в якій досить переконливо доведено пріоритетність особистості в соціумі» [165, с. 54]. До загальноприйнятого підходу до соціального виховання можна додати ще й окремі позиції, визначені як вітчизняними дослідниками [3; 27; 38; 51; 79; 118], так і зарубіжними [4; 7; 14; 81; 133; 155]:

- соціальне виховання є фундаментом гуманізації освіти, процесом формування цінностей (виховних цінностей). Виховання можна сприймати як

«навчання життю», саме даний аспект виховання відображає систему освіти. Сьогодні посилюється увага до створення передумов для оновлення виховання, яке доцільно зосередити на формуванні гуманістичних, соціально значущих цінностей і зразків суспільної прийнятної поведінки;

- соціальне виховання є основою самовиховання студентів завдяки створенню системи взаємодії і відносин;

- соціальне виховання реалізується в контексті вирішення завдань становлення основ життєдіяльності вищого навчального закладу (студентське самоуправління, студентські ініціативи, студентські альтернативні форми позанавчальної діяльності);

- прийняття соціального виховання у вищій школі як процесу взаємодії і співробітництва особистості студента і громади вузу (співтовариства);

- заклад вищої освіти як центр організації виховання і створення виховного середовища, виховного простору, які адекватно відображають системність педагогічних умов і цілей виховання; забезпечення умов для творчого, наукового, інтелектуального, фізичного розвитку особистості як альтернатива прояву антисоціальної поведінки;

- соціальне виховання як інтегруючий фактор контингенту студентів минулих і нинішніх років, маючи на увазі корпоративність громади студентів, викладачів, а також структурних підрозділів і соціальних – інституцій вищої школи;

- соціальне виховання як один із факторів прояву і формування взаємодії у закладі вищої освіти, що сприяє попередженню і пом'якшенню соціально – психологічної напруги;

- соціальне виховання як своєрідне кваліфіковане і системне надання допомоги студенту у засвоєнні ним життєво важливих і необхідних поглядів і навичок.

Враховуючи таку багатозначність і багатофункціональність соціального виховання, можна визначити окремо функції соціального виховання у закладі вищої освіти як виховної соціальної інституції.

1. *Ціннісно-орієнтована функція* передбачає формування морально-етичних якостей і установок, які узгоджуються з нормами і традиціями суспільства. В межах виховної організації вищий навчальний заклад виступає посередником між суспільством і студентами, будучи носієм як загальнолюдських, так і професійних традицій. Одним із пріоритетних завдань вищого навчального закладу є становлення професіонала. Водночас навчальний заклад як виховний інститут є основним каналом залучення майбутнього спеціаліста до цінностей культури, освіти і професії.

Склад таких цінностей, що визначають спрямованість майбутньої професійної діяльності та взаємодію з людьми і світом, диктує аксіологічна освіта. Завдяки ціннісно-орієнтованим функціям, освітній процес вводить студента у сферу світоглядного осмислення соціальної світоглядної реальності. Можливості вищої школи сприяють передбаченню майбутніх станів соціального й індивідуального розвитку особистості студента лише в тому випадку, якщо в навчальному закладі відбувається реалізація його ціннісно-сміслового ставлення до життя, до цінностей, до професії, до себе, якщо у нього розвивається потреба в ціннісному осмисленні й оцінці результатів власної діяльності.

2. *Комунікативна функція* університету відображається в оволодінні студентами досвідом інтегративної педагогічної взаємодії, яку можна розуміти як цілеспрямовану міжособистісну комунікацію сучасників соціально-виховного процесу. Важливим аспектом таких комунікацій є здатність її учасників сприймати ролі іншого, уявляти як їх приймає партнер по комунікації, відповідно інтерпретувати соціально - педагогічну ситуацію, проектувати власні дії. Особливість інтегративної взаємодії – це взаємовплив учасників соціально – виховного процесу, в основі якого лежить особистий досвід життєдіяльності кожного із учасників.

Сформованість навичок взаємодії відображає обмін діяльностями між об'єктом і суб'єктом, обумовленість діяльності вихованців з діяльністю організатора виховного процесу. Цей процес потребує особистого контролю

між учасниками комунікативної діяльності, наявність спільної мети, прогнозованого результату діяльності, яка сприяє реалізації потреб кожного із учасників; планування, контроль, корекцію і координацію дій; розподіл єдиного процесу співробітництва, спільної діяльності між учасниками. Такий підхід до розуміння інтерактивної комунікативної діяльності учасників виховного процесу дозволив зробити висновок, що це інтенсивна комунікація, яка супроводжується різноманітністю і зміною форм та способів діяльності. Водночас вона відображає сприйняття один одного як повноправних учасників процесу, як неповторних індивідуальностей, котрі усвідомлюють власну своєрідність.

3. *Третьою функцією у виховній діяльності закладу вищої освіти науковці називають актуалізуючу функцію, мається на увазі усвідомлену діяльність у створенні суб'єктами нового змісту соціально – виховного процесу завдяки їх взаємодії, рефлексії явищ дійсності, власної діяльності, взаємодію з іншими з позиції своєї індивідуальності. Причому, усвідомленість відображає відношення мотиву діяльності до її мети [115].*

Оскільки процес створення суб'єктом усвідомлення є в основі процесу розуміння, який пов'язаний з певним засвоєнням знань, то можна буде визначати і структуру усвідомленості. Сприяння усвідомленості у соціально-виховному процесі закладу вищої освіти передбачає інтелектуальну творчу діяльність студентів і педагогів водночас. Тому зміст соціально – виховного процесу стає продуктом, результатом усвідомленості суті діяльності його учасників. Причому заклад вищої освіти, маючи специфічну організацію навчально-виховного процесу, надає студентам можливість організувати усвідомлену діяльність на основі наявного пакету різних видів діяльності, а також створення ситуації для прояву позитивних емоцій студентом у процесі усвідомленої творчості шляхом певного відбору групи студентів та створення ситуації успіху тощо.

4. Однією із багатовекторних функцій вищого навчального закладу як соціально-виховного інституту є *організаційна функція*. Дана функція

реалізується на різних організаційних рівнях закладу вищої освіти – студентська група, факультет, соціально-виховні і громадські структури. Це дозволяє студентів брати активну участь в організації навчального плану; інтереси студентів представлені в різних підструктурах (громадських і добровільних об'єднаннях, творчих школах, клубах, факультетах тощо).

Заклад вищої освіти як виховний інститут створює умови і надає можливість студентам проявляти себе в рамках різноманітних видів соціально-виховної діяльності і не лише в межах свого факультету, але й на рівні району, міста (участі в організації дитячих свят, конкурсах, творчих змагань, недільних шкіл, художньо – прикладної діяльності). Студенти мають змогу в ролі організаторів, керівників творчих груп набувати досвіду організаційної роботи, соціальної взаємодії, наставництва, що, без сумніву, буде впливати на якість професійної діяльності.

5. *Діяльнісна функція* закладу вищої освіти загалом відображає єдність різних видів діяльності: освітньої, науково – дослідної, соціально-педагогічної.

Безперечно, сьогодні освітня діяльність є домінуючою і має за мету сприяти поступовому переходу студентів від об'єкта навчання до суб'єкта освіти і професійної діяльності. При цьому передбачається наявність різної міри участі кожного студента в навчальному процесі: він може перебувати в пасивній позиції, тобто лише сприймати і фіксувати інформацію, а може проявляти активність, брати участь у дискусіях, обговореннях, висловлювати власну точку зору.

Поступове розширення сфер діяльності студентів обумовлене як логікою навчання, так і метою кожного навчального курсу. Проте діяльнісна функція реалізовується не лише у навчальному процесі, а й у різноаспектній позанавчальній діяльності студентів.

Продовженням реалізації діяльнісної функції у вищій школі є соціально-педагогічна діяльність, яка здійснюється на основі демократичних принципів соціально-виховної роботи зі студентами, метою якої є переведення студента

від суб'єкта позанавчальної діяльності до інтегративного суб'єкта соціально-виховної діяльності. При цьому враховується ресурси напрямків соціально-виховної діяльності, в яких найбільш повноцінно проявляється творчі здібності студентів. Ще більш значущою для соціально-виховної діяльності є розвиток соціально-комунікативного напрямку, яке має стати інтегративною основою для всієї соціально-педагогічної діяльності та її видів.

Соціально-педагогічна діяльність, як будь-яка інша діяльність, має свої складові, притаманні лише для освітнього процесу у вищому навчальному закладі. До таких складових можна віднести:

- ставлення до студента як суб'єкта життя, здатного до соціального розвитку і самозміни;
- ставлення до педагога як до посередника між вихованцем і соціально – виховним процесом, здатним ввести його у нове макросередовище і надати підтримку особистості в її індивідуальному вираженні у світі соціально орієнтованих цінностей;
- ставлення до освіти як до соціально-виховного процесу, рушійними силами якого є діалог, співробітництво і взаємодія його учасників у досягненні цілей їх творчого самовираження.

Таким чином, наповнення освітньої діяльності резервами соціально – виховної діяльності є важливим шляхом підвищення її престижу, створення значних можливостей для самоформування і самореалізації студентів у різних соціально-виховних ситуаціях чи реальних умовах праці.

Отже, потреба у соціальному вихованні обумовлена, з одного боку, особливостями соціально-педагогічної ситуації в середовищі сучасної студентської молоді, а з другого боку, - розумінням того, що всі свої суперечливі, а іноді навіть кризові проблеми суспільства можна вирішувати шляхом залучення до дій такої молоді.

Ми приймаємо концепцію М. Рожкова [180], котрий головною метою соціального виховання вважає формування соціальності як інтегративної

якості особистості у процесі створення спеціальних умов для його цілеспрямованого саморозвитку як суб'єкта соціальних відносин.

Відомо, що соціальна педагогіка зародилася не випадково і саме в той період, коли в Україні відбувалися кардинальні перебудови в суспільстві, і, як доводить С. Лобанова, «...незаперечним є той факт в тому, що чим актуальніші зміни в суспільстві, тим більше виявлена соціальна сутність виховання, активізована його соціальна природа» [116,с. 21].

Як доводять дослідження, всі види виховання (духовне, моральне, політичне, статеве, трудове, розумове, художнє, естетичне) можна розглядати у соціально-педагогічному контексті. До того ж їх реалізують не лише спеціально створені для цього заклади, а й інші інституції, для яких виховання не є основною функцією, але на їх реалізацію також спрямований весь спосіб життєдіяльності, його звичаї і традиції, серед яких має своє місце і дизайнерська діяльність. Зокрема, останню можна включити саме до таких, що мають опосередкований вплив на людину.

Водночас слід наголосити, що іноді має місце і недооцінка педагогічних впливів на людину, особливо там, де необхідно шукати нові, більш ефективні прийоми і методи соціального виховання. Такий підхід у соціальному вихованні передбачає вміння правильно управляти самим процесом розвитку і соціального виховання. Це потребує, на думку А. Плоткіна, необхідності враховувати наступні педагогічні дії:

- «...всебічне, систематичне і об'єктивне вивчення й оцінка ефективності процесу соціального виховання;
- під час аналізу процесу соціального виховання студентів виявляти конкретні проблеми, від правильного вирішення яких залежить кінцевий результат;
- здійснювати ефективну і багатопланову перевірку й оцінку практики соціального виховання, маючи на увазі єдність змісту, форм і методів в даному процесі, та виявити ефективність вирішення поставлених завдань;

- розмежувати найбільш ефективні шляхи і засоби соціального виховання, використовуючи при цьому позитив у використанні інших учасниками виховного процесу» [165, с. 66].

При цьому показниками парадигми соціального виховання, так же як і показниками ефективності впровадження її в практику вищої школи, можна назвати такі:

1) стан і рівень готовності закладу вищої освіти як соціального інституту до виконання виховних функцій, розуміння виховних функцій;

2) стан виховного мікросередовища університету, стан його соціальної активності, позитивного клімату позанавчальної діяльності у різних соціально – виховних підструктурах;

3) діяльність особистості і студентських груп за інтересами і потребами як важлива умова, необхідна для оволодіння соціально – виховним досвідом.

Поділяючи позицію І. Беха [18] та О. Бондаревської [26], ми вважаємо особливо сьогодні важливим у плані соціального виховання молоді – повернення виховання й освіти у контекст культури, їх інтеграцію, що передбачає реалізацію принципів культуровідповідності, гуманізації, орієнтацію на загальнолюдські й особистісно значущі цінності: громадянську відповідальність, свободу вибору, моральну культуру. Особистісно орієнтоване соціальне виховання, на думку І.Беха, «...спрямоване на реалізацію сутнісної природи суб'єкта, якій відповідають цінності служіння, коли основним життєвим ставленням виявляється любов до інших людей. Таким чином, за цінностями служіння про людину можна говорити як про вільну особистість, яка свідомо обирає свій життєвий шлях» [18, с.38-39].

Водночас, О. Бондаревська вбачає у соціальному вихованні більш конкретні цілі, вважаючи, що воно сприяє самореалізації, саморегуляції, самовихованню й адаптації особистості для «...становлення самобутнього особистісного образу і діалогічної та безпечної взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією» [26, с. 13].

Водночас нам імпонують позиції В. Лаппо [109], Е. Помиткіна [69] та О. Шевнюк [232], які підкреслюють необхідність збагачення соціального досвіду особистості, формування в неї світогляду та життєвого орієнтиру, залучення до культурних цінностей суспільства, визначення громадянської позиції. Об'єктивними показниками для цього є:

- суб'єктивно-особистіне ставлення чи соціальний імператив гуманного служіння людям, гармонійне поєднання соціально орієнтованого, змістовно орієнтованого підходів;

- відповідність природно-творчого, індивідуального, фізичного і морально – психологічного потенціалів особистості динаміці змін соціального середовища, активність динаміці змін соціального середовища, активність суб'єкта у вирішенні життєво важливих завдань, перетворення індивідуального досвіду соціальної поведінки в особистісний досвід ставлення до власного життя і цінностей світу;

- виявлення особистістю громадянської позиції, економічної, правової, моральної, національної гідності, що базується на почуттях соціальної відповідальності, готовності до соціально корисної діяльності відбувається у процесі соціального виховання.

Водночас у ході вивчення суті соціального виховання ми визначили в ньому три основні аспекти: соціально-психологічний, соціально-педагогічний і морально-етичний.

Безперечно, у соціально-психологічному аспекті соціальне виховання орієнтується на соціально-психологічні характеристики, закономірності поведінки, діяльності людини і соціальних груп, вікові чинники розвитку особистості, особливості психіки, її динаміку, розкривається умови ефективності діалогічної взаємодії суб'єктів виховання, подолання і попередження конфліктних ситуацій.

Розкриваючи сутність соціального виховання в соціально-педагогічному аспекті, слід зазначити, що воно спрямоване на регулювання соціалізації, виявлення й управління її стихійними факторами, на створення мікроклімату в

соціумі, а також на формування інтегративного комплексу якостей особистості, що визначають її соціальну спрямованість та активність.

Привертає увагу ще одна особливість соціального виховання: воно орієнтується на динамічний процес становлення особистості, її діяльності і розвитку. У цьому плані найбільш істотними її якостями є соціальна спрямованість (як цілісне у творення) і соціальна активність. Перша вбирає в себе світогляд, ідеали, устремління, переконання, інтереси (виступаючи у поєднанні з індивідуальним досвідом суспільних відносин, вони утворюють ядро соціальної спрямованості). У ході реалізації соціального виховання доцільно враховувати три компоненти спрямованості особистості, які визначають позицію її життєдіяльності: особистісну, суспільну і ділову (професійну).

Формуючи особистісну спрямованість, соціальне виховання утворює умови для самоствердження, саморозвитку і самореалізації людини, усвідомлення нею індивідуальних життєвих цілей, прагнень, цінностей.

Суспільна спрямованість потребує вибору світоглядної й моральної орієнтації, розвитку почуття відповідальності, обов'язку, патріотизму, гуманного ставлення до людей, засвоєння соціальних норм.

Спрямованість на соціально значущу діяльність здійснюється через виховання в індивідуальності готовності до формування соціальних функцій, до поваги власних інтересів та інтересів інших членів соціуму, досягнення не лише індивідуальних, але й соціально значущих цілей.

У свою чергу соціальна активність визначається як якість і умова становлення, видозміни, реалізації суб'єкта, спосіб задоволення його вищих ціннісних потреб. Окрім того, соціальну активність (як прояв результату соціального виховання) характеризує сформованість інтересу до громадськості діяльності, до участі у соціальному житті, засвоєння загальнолюдських цінностей, норм, ідеалів, свідомості, потреб, соціальних почуттів, надання допомоги у виборі форм і способів життєдіяльності особистості.

Можна сказати, що саме соціальна спрямованість і соціальна активність є проявом інтегративного результату соціального виховання, який можна назвати одним словом – *соціальність*. Вона є одночасно як проявом індивідуальної природи людини, так і проявом колективного впливу.

На основі вище викладеного можна зробити такий висновок: *соціальне виховання* це цілеспрямований процес засвоєння певної системи знань, норм, цінностей відносин, способів поведінки, що дозволяє людині функціонувати в якості повноцінного члена суспільства, громади, групи, в яких формується певний тип особистості, яка засвоїла соціальний досвід і може взаємодіяти з іншими людьми, пристосовуватись до певних соціальних ролей та оволодівати зразками прояву соціально значущої позиції.

Сказане дозволяє зазначити, що соціальне виховання здійснюється в основному за такими напрямками:

- створення умов з метою передачі соціального досвіду через організацію і стимулювання життєдіяльності членів суспільства;
- формування виховуючого, особистісно розвиваючого середовища для певної самореалізації і самовдосконалення кожної людини;
- освіта, навчання, просвітництво виступають складовими соціального виховання, в результаті чого відбувається оволодіння знаннями, уміннями, навичками, особистісними якостями, досягається інтелектуально – моральна свобода;
- організація індивідуальної соціальної допомоги людині, процесів реалізації і потреб, а також соціальної реабілітації, що сприяє вирішенню певних проблем і забезпеченню нормальної її життєдіяльності.

Отже, педагогічні підходи щодо проблем соціального виховання засвідчують, що найбільшого визнання, поширення і застосування у практиці набула особистісно-орієнтована концепція виховання й освіти: відродження в людини світоглядної культури (І. Бех [18], О. Бондаревська [26], В. Лозова[118]), ціннісного підходу (Є.Асланова [9], О. Семашко [190]), педагогіки співробітництва (В. Сухомлинський [203], Л. Цибулько [227]),

соціальне виховання шляхом активізації особистості (Г. Балл [61], Н. Григор'єва [56], А.Капська [84], В. Панок [154], О. Сухомлинська [227]).

Все вищевикладене дозволяє зробити певний висновок про те, що соціальне виховання як соціально-педагогічна проблема, є складним інтегративним явищем, вивчення й аналізу якого дає змогу виявити орієнтири і напрямки у практичній діяльності, сприяючи загалом підвищенню ефективності соціально-виховного процесу у закладах вищої освіти.

При цьому слід зазначити, що соціальне виховання розглядається як процес, спрямований на формування соціального досвіду особистості, її адаптацію до життя у суспільстві, розвиток її особистісних і соціальних орієнтацій. Ми дійшли висновку, що проблемі засвоєння особистістю суспільних норм, системи соціальних цінностей, розвитку її ціннісних орієнтацій відводиться головне місце у соціальному вихованні. Це пояснюється тим, що соціально значущі орієнтації є глобальною психологічною характеристикою особистості і визначають структуру мотиваційної сфери людини.

Причому соціальне виховання передбачає використання не лише виховних потенціалів соціальних інституцій вищої школи, а й власного потенціалу особистості, які реалізуються в єдиному багатofункціональному процесі і мають чітко виражені соціальні аспекти.

1.2. Напрями, зміст і функції соціального виховання студентів у позанавчальній дизайнерській діяльності

Практика соціального виховання у закладах вищої освіти дозволяє стверджувати, що ціннісно-орієнтаційний тип організації діяльності студентів характеризується глибоким осмисленням суспільних потреб щодо соціального розвитку особистості студента та конкретизацією вимог відповідно до педагогічних цілей кожного закладу вищої освіти. Реалізація певних ціннісно-орієнтаційних завдань виховання стає необхідною умовою багатоаспектної

діяльності студентів, функціонування різноманітності форм, взаємозв'язок і їх взаємодія. Зміст видів діяльності, пошук нових форм виховної роботи підпорядкування цілям виховання завжди мають бути педагогічно вмотивовані й обґрунтовані. Але при цьому процес діяльності, незалежно від форми, орієнтований на емоційність впливів, позитивне сприйняття конкретного виду діяльності та включення студента в таку діяльність, яка відповідає його нахилам і потребам. Все це в сукупності сприяє формуванню внутрішнього потребового ставлення студентів до діяльності.

Під соціально-виховною роботою в університеті ми розуміємо цілеспрямовану діяльність педагогів щодо створення умов для вибору напрямів самовизначення і самореалізації студентів у позанавчальній діяльності. Під позанавчальною діяльністю ми вбачаємо спільну діяльність педагогів і студентів у плануванні, організації, проведенні й аналізі соціально-виховного процесу.

Один із перших дослідників даної проблеми І. Винтін визначив основні напрями діяльності і соціально-виховної роботи в сучасній вищій школі:

- «... професійне самовизначення і самоадаптація, оскільки позанавчальна діяльність і соціально-виховна робота є оптимальною умовою для посилення процесу професійної підготовки студента;
- соціальна адаптація до нового економічного демократичного середовища й сучасного соціального життя;
- адаптація особистості студента до соціокультурного середовища певного навчального закладу, до соціоосвітніх умов його подальшої професійної діяльності;
- самоактуалізація і саморозвиток особистості студента (особистісні домагання студентів в освітньо-виховному середовищі) [43, с. 12].

Як засвідчує практика, сьогодні у виховних системах закладів вищої освіти відбувається об'єктивний процес зміщення акценту суспільного виховання на самовиховання, самоформування особистості. Цей підхід засвідчує вплив на виховання відроджених демократичних процесів у

суспільстві, розвиток ринкових відносин, оволодіння молоддю новими соціальними навичками [1; 6; 11; 35; 43; 64; 79; 141; 178].

За таких вимог досить важливим є впровадження в систему освіти і виховання особистісного орієнтиру, який сприяє збереженню позитивних переконань, сприйняттю нових ідей, розвитку незалежних суджень, здатності адаптуватися в нових зовнішніх обставинах.

Системи виховання кожного навчального закладу вищої освіти не можуть бути статичними, раз і назавжди затвердженими, оскільки вони залежать від замовлення держави, суспільства, зорієнтованих на розвиток системи освіти і виховання. Але при цьому соціально-виховний процес, на думку І. Винтіна, «... це самоутвердження і самовизначення в соціально-виховному середовищі, а соціальний вплив позанавчальної діяльності полягає в ціннісно-смісловій співтрансформації суб'єктів виховного процесу» [43, с.13]. Причому, враховуючи те, що переважна більшість студентів включається в різні види діяльності завдяки функціонуванню формальних і неформальних груп, які, певною мірою, задовольняють їх соціальні потреби й інтереси, тому перед нами стоїть завдання переорієнтувати їх діяльність у просоціальне русло.

Принципова новизна виховної діяльності полягає у новизні цілей, завдань, прикладних технологій, які в сукупності визначають процес оптимізації міжособистісних і міжгрупових взаємовідносин. Окрім того, гуманістична традиція соціального виховання мала постійний і варіативний вихід у педагогічну практику протягом усього періоду функціонування виховних інституцій соціально-виховного процесу. Тому слід зазначити, що соціально-виховна позанавчальна діяльність є досить складним багатофункціональним явищем, яке поєднує в собі операційний і особистісний аспекти.

Практичний досвід вищих навчальних закладів в організації соціально-виховної діяльності студентів засвідчує, що найчастіше проявляється бажання організувати багатоаспектний зміст діяльності на факультетському чи

університетському рівні, оскільки це дозволяє реалізувати різні види і норми діяльності, включати в цей процес кураторів і педагогів, педагогізувати навколишнє середовище (будинки дитячої творчості, клуби за місцем проживання, центри художньої творчості, станції юних техніків, соціальні служби, арт-терапевтичні центри тощо).

Як доводять науковці [20; 36; 51; 64; 84; 100; 104; 150], соціальне виховання особистості студента у позанавчальній діяльності буде більш ефективним, якщо процес виховання буде представляти собою педагогічну систему, в якій чітко окреслено цілі, завдання, зміст, форми, методи, умови та критерії її ефективності. На нашу думку, важливою умовою впливу на конкретний вид позанавчальної дизайнерської діяльності є формування домінуючого пізнавального інтересу, що стимулює використання позанавчального часу з метою накопичення студентами практичного досвіду.

Це дозволяє нам розглядати позанавчальну діяльність як певну систему життєдіяльності окремих груп студентів, об'єднаних за інтересами, як позааудиторну діяльність, в якій акумулюється багатогранна життєдіяльність студентів. Як зазначає О. Леонтьєв, «...життєдіяльність – це складне, інтегроване, соціальне явище, яке акумулює в собі діяльність і спілкування, об'єктивні і суб'єктивні відносини, духовно-моральний потенціал колективу й особистості, здатний виступити джерелом соціального виховання особистості» [115, с.37].

Позанавчальна виховна діяльність виступає умовою і засобом формування соціальної вихованості студентів у тому випадку, коли вона надає їм достатньо можливостей для взаємодії з навколишнім світом. Отже, невід'ємною умовою формування соціальності студента є розвиток широких соціальних зв'язків.

У процесі визначення змісту, форм і методів соціального виховання студентів у їхній позанавчальній діяльності обов'язково враховуються: структура і зміст вільного часу, обсяг вільного часу, який вони спроможні витратити на суспільно-корисні справи; педагогічні вимоги й умови, що

забезпечують удосконалення групових форм і відносин учасників позанавчальної діяльності; зміна позиції студентів у цьому процесі, що проявляються у зростанні самостійності і самодіяльності студентів та регулювання їх діяльності в умовах групи як об'єкта виховання [11; 16; 30; 34; 43; 103; 149].

Значним потенціалом для організації соціального-виховної діяльності і виховання молоді педагогічними засобами володіють різноманітні педагогічні структури, які дозволяють розширювати додаткові знання й уміння студентів. Особливо актуальним процесом є створення вибіркової програми додаткової освіти студентів та поширенню варіативної освіти, яка орієнтує їх на вільний вибір не лише видів і форм діяльності, а й на вибір майбутньої спеціалізації (наприклад, дизайн одягу, дизайн внутрішнього середовища, дизайн території, дизайн букетів різного призначення, дизайн подарунків тощо).

Такий підхід до діяльності студентів у позанавчальній роботі має свої переваги, які є певними педагогічними засобами впливу:

- «вирівнює» стартові можливості особистості як майбутнього фахівця;
- сприяє вибору студентом індивідуальної освітньої траєкторії і соціально значущої позиції;
- забезпечує студентів ситуацію успіху;
- сприяє більш повноцінній реалізації студентом своїх здібностей, інтересів і потреб;
- створює умови для реалізації соціальних ролей студентів, що робить їх більш конкурентоздатними.

Позанавчальна соціально-виховна діяльність з використанням мистецтва дизайну – це має бути педагогічно орієнтована діяльність, оскільки студенти оволодівають уміннями і навичками раціонального самостійного регулювання позанавчальним часом, підпорядкованого підготовці до діяльності в майбутньому.

Усі можливі форми соціального виховання у позанавчальній роботі можна об'єднати в три групи за ознаками включення студентів у реальні соціально значущі відносини:

На перше місце слід поставити соціально значущі справи. Їх відрізняє можливість досягнення певного результату, корисного як для самих студентів, так і для інших людей. Прикладом таких справ можуть бути «Школи дизайну» в закладах інтернатного типу, студентські дизайнерські кооперативи, пересувні виставки авторських робіт, акції милосердя для хронічно хворих дітей тощо.

Друге місце посідають такі позанавчальні форми виховної роботи, які більш спрямовані на розвиток особистісних якостей майбутніх спеціалістів. Скажімо економічна гра «Конкуренція професій», професійна гра «Презентація» авторських виробів, дискурс «Право на існування прекрасного» тощо.

На третє місце ми поставили форми, в яких домінує дозвіллева діяльність, яка також сприяє соціальному вихованню студентів, але при цьому не переслідується мета досягнення реального результату.

Таким чином, позанавчальна соціально-виховна діяльність студентів, з одного боку, забезпечує реалізацію їх інтересів і потреб, а з другого – сприяє формуванню в них готовності до реалізації соціальних функцій у суспільстві, в освітній чи культурній сфері.

Виходячи із змін соціально-економічної і соціально-політичної ситуації у країні, відмова від ідеологізації в молодіжному середовищі, більш впевненого і широкого розвитку набуває оволодіння молоддю соціальним досвідом, розширенням соціокультурних сфер життя, особистісною вмотивованістю дій і вчинків, оволодіння системою цінностей, що несуть в собі загальнолюдський, соціальний і колективний характер, передбачають впровадження демократичних і гуманістичних засад соціального виховання студентів вищої школи, зокрема:

- гармонізація загальнолюдських і реальних цінностей в організації виховної діяльності студентів;
- самореалізація, саморозвиток у позанавчальній роботі за допомогою засобів мистецтва дизайну;
- включення студентів в реальні соціально значущі відносини і види діяльності;
- взаємозв'язок професійної орієнтації і самоствердження у різних формах позанавчальної соціально-виховної діяльності.

В останні роки у закладах вищої освіти України розробляються концепції і програми соціального виховання студентів, які відповідають новим умовам розвитку суспільства і системи освіти. Сьогодні заклади вищої освіти орієнтовані не лише на підготовку студентів, але й на формування їхньої особистої позиції, системи життєвих ідеалів, способів і форм самореалізації в суспільних відносинах. Запропонований Закон України «Про вищу освіту» [72] дозволяє реалізувати принцип гуманізації освіти не лише з метою досягнення індивідуальних професійних цілей, але й орієнтує на вирішення потреб студентів, сприяючи їх соціальному становленню. У зв'язку з цим досить переконливо простежується неминучість виявлення принципово нових форм, методів і засобів соціального виховання, орієнтованих на самореалізацію і саморозвиток особистості студента.

На думку дослідника даної проблеми Д. Журавльова, засобом соціального виховання можна назвати «... предмет середовища або життєву ситуацію, спеціально включену у виховний процес» [70, с.712]. Адже будь-який об'єкт матеріальний чи духовної культури може виконувати функцію засобу виховання, але лише за певних умов: перше, з ним пов'язана інформація, необхідна для розвитку внутрішнього світу особистості студента; друге - вона виокремлена як предмет пізнання в образній чи знаковій формі; третє – об'єкт разом зі своєю інформацією включений у спілкування і спільну діяльність педагога і студента.

Засоби виховання входять у життєдіяльність студентів університету як нові, іноді ще не засвоєні цінності. Вони приходять із життєвим досвідом. Тому однією із умов асиміляції культури цінностей є адекватність засобів виховання умовам життєдіяльності студентів.

Враховуючи сучасну ситуацію, практика підказує: необхідно ефективно використовувати потенціали позанавчальної діяльності в соціальному вихованні, оскільки вона відкриває досить глибокі та широкі можливості для прояву особистісної ініціативи студентів, орієнтації особистості в соціальних відносинах і розвитку навичок соціально-комунікативної взаємодії.

Студенти, котрі включаються на добровільних засадах у позанавчальну соціально-виховну творчу діяльність, мають цілком усвідомлену мету – оволодіння способами і прийомами діяльності, найближчої до їх майбутньої професії, оволодіння необхідною системою фундаментальних знань, налагодження позитивно спрямованих емоційних відносин, реалізація потреб у спілкуванні, прагнення до успіху в діяльності, потреба в самоствердженні, прагнення успіху в діяльності, потреба в самоствердженні. Без сумніву, домінування мотиву посилює ефективність діяльності студента, особливо тоді, коли він співпадає з мотивом досягнення.

В основі соціально-виховної діяльності лежить «перетворення, створення і самореалізація» (за А. Мудриком). Не дивлячись на те, що соціально-виховна діяльність має певний колективний характер, проте в цілому вона залежить від конкретної особи. Адже людина, яка ініціює конкретний проект, «... поступово заражає інших спільною справою, водночас формує ставлення до себе як до суб'єкта виховання, соціальної дії, створює атмосферу зацікавленості і спільного пошуку» [14, с.56].

Без сумніву, можна стверджувати те, що однією із основних сфер організації соціального виховання студентів вищого навчального закладу є позанавчальна діяльність, яка надає студентові найбільше творчої свободи і має найбільші можливості для його самореалізації. Так, у працях вітчизняних (Д. Боловацька [24], Р. Вайнола [36], Т. Логвиновська [117]) і зарубіжних

вчених (Н. Козлової [93], Є. Леонової [114], С. Полякова [168] та інших) автори переконливо доводять, що позанавчальна діяльність є надзвичайно сприятливою сферою розвитку особистості, оскільки вона забезпечує активізацію суб'єктної позиції студента, стимулює взаємодію і спілкування з ровесниками і педагогами, сприяє розширенню досвіду використання знань, набутих у навчальному процесі, сприяє виробленню і корекції умінь щодо організації різних видів діяльності.

Як зазначають дослідники даної проблеми [5; 13; 34; 43; 88; 125], суть позанавчальної соціально-виховної діяльності може відобразитись у проектуванні програми дій на різних рівнях прояву самостійності. При цьому, як засвідчує практика, саме позанавчальна діяльність стає багатоаспектною базою для розвитку студента. До речі, К. Левін наголошує, що така діяльність – «...це своєрідна умова для розширення життєвого простору, в якому при педагогічній підготовці студент переходить від соціальної ролі «учня» до ролі «професіонала» і здійснює пізнання реалій і самого себе, визначаючи орієнтири дій в нинішньому і майбутньому» [110,с.12].

Аналіз практики і теоретичних міркувань про позанавчальну діяльність, про її можливості дозволив нам зробити припущення, що досить ефективною формою організації соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності можуть бути моделі соціального виховання такі, як студія, майстер-клас, дизайнерська школа, факультатив, дизайн-театр тощо. Саме такі моделі, на нашу думку, дозволяють створити умови, які допомагають молодій людині активізувати власну потребу у відповідних знаннях, стимулюють постійну співвіднесеність отриманих знань з власними цілями і цінностями [216].

Проте зазначені моделі – це не просто професійно підготовлений колектив, вони поступово стають самостійною виховною майстернею, моделлю простору для саморозвитку особистості. Заняття мистецтвом дизайну, яке дає свободу творчому самовираженню – це особлива галузь розвитку креативності. Якщо елементи творчої діяльності простежуються у всіх видах позанавчальної діяльності, то студент одночасно може створити і

створює, може перетворювати і перетворює середовище життєдіяльності, наповнюючи його результатами власної дизайнерської творчості.

Особливостями, а точніше, специфікою моделей соціального виховання є те, що основним завданням є реалізація чисто внутрішньої функції спрямованої на задоволення потреб членів груп-учасників даного мікроколективу.

Особливість запропонованих соціально-виховних структур моделей в позанавчальній діяльності М. Шакуров характеризує за допомогою кількох ознак:

- 1) «... спільність творчої діяльності студентів у групах чи кожним окремо;
- 2) створення нетрадиційних дизайнерських виховних форм, чому, безперечно, сприяє фантазування, мрії;
- 3) обов'язкова демонстрація результатів, створених спільно або кожним окремо;
- 4) допомога кожному знайти свій «Я – образ» як митця, так і педагога - організатора [230, с. 227].

Звідси можна з певністю говорити про визначення цінності кожної особистості, прийняття індивідуальних особливостей людини; творче сприйняття ідей, подій і один одного; емоційну взаємопідтримку з об'єктивною оцінкою результатів.

Враховуючи, що заклад вищої освіти – це водночас і виховна організація, а контингентом означених форм позанавчальної діяльності є студенти, котрі мають певний соціальний статус, то ми вважаємо за доцільне зробити акцент на особливостях соціально-виховної роботи в деяких моделях позанавчальної діяльності:

Участь студентів у різних виховних структурах в рамках університету завжди носить характер спільності. Молоді люди підсвідомо прагнуть потрапити в групу цікавих для них людей з метою спільного

проведення вільного часу, отримання позитивного заряду і позитивних емоцій від процесу взаємодії.

Важливою особливістю функціонування різних позанавчальних соціально-виховних структур є те, що джерелом ідеї, ініціатором проектів діяльності в різних мікросоціумах є саме учасники даного процесу. Цю тенденцію ми безпосередньо пов'язуємо з потребою у задоволенні мотиву досягнення і мотиву самоствердження: «я це знаю», «я вмію», «я пропоную це іншим».

Студент у такій ситуації є досить активним, ініціативним, прагне проявити себе у різних видах виховної діяльності, оволодіти внаслідок власної діяльності чималим соціальним досвідом. Особливо це помітно, коли студент сам аналізує власну діяльність та діяльність співучасників процесу.

Наступною особливістю певної моделі позанавчальної соціально-виховної (дизайнерської) діяльності є те, що умовно педагогом-організатором може виступати також і студент (3-4 курсів). Він може проводити заняття зі студентами 1-2 року навчання, незалежно від їхньої майбутньої професії, з школярами різного віку, з різними сім'ями (зокрема, з багатодітними сім'ями). І, природно, студенти у роботі з різним контингентом виконують різні соціальні ролі: педагога, вихователя, режисера і сценариста, художника і декоратора, лектора-історика і пропагандиста дизайнерського мистецтва.

Значущою особливістю є те, що позанавчальні форми соціально-виховної роботи, які пов'язані з дизайнерською діяльністю, – це не лише творчість і цікаве спілкування студентів, це ще і певний професійний компонент. Адже у процесі практичної діяльності будь-хто із учасників оволодіває необхідними навичками організації групи, взаємодії з різними людьми, спільної діяльності, спрямованої на створення конкретного дизайнерського виробу чи проекту.

Окрім того, якщо студент працює за програмою не менше двох років, він може виконувати роль керівника, помічника, наставника у середовищі школярів, вихованців будинків сімейного типу у плані їх творчої діяльності.

Він не просто передає свої знання, але й навчається організовувати продуктивну роботу мікрогрупи, намагається знайти підхід до кожного учасника студії чи школи, зробити їх діяльність цікавою і яскравою.

Винятковим проявом для учасників позанавчальної дизайнерської діяльності є те, що у вищому навчальному закладі студента не обмежують чи навіть не забороняють йому брати участь в інших соціально-виховних видах діяльності, різних за інтересами і напрямками.

Відзначаючи особливості соціально-виховної роботи з використанням дизайнерської діяльності, слід звернути увагу на те, що зазначені форми можуть створюватись як для тривалого функціонування, так і для вирішення конкретного завдання (наприклад це може стосуватись проведення майстер-класу перед проведенням конкурсу дизайнерських робіт студентів чи їх вихованців).

У підструктурах тривалого часу функціонування (студії, школи) темпоритм життєдіяльності змінюється залежно від ходу вирішення конкретного завдання. Після його вирішення може простежуватись певний спад у діяльності студентів. Тому для ефективної роботи доцільно спільно з учасниками планувати довготривалі і короткотривалі проекти, в яких завжди знайдеться місце для студентів різного рівня прояву соціальної активності і дизайнерських умінь та навичок (наприклад, підготовка подарунків для малюків зі школи інтернатного типу, підготовка листівок-вітання для педагогів і друзів чи розробка проекту оформлення приміщення для свят, тематичних заходів).

Зазначене вище дозволяє висловити думку про те, що у таких організаційних формах та соціально-виховних підструктурах відбувається активне стимулювання самодіяльності, творчої активності, накопичення студентами знань і вмінь, оволодіння самостійністю і відповідальністю при

виготовленні дизайнерських авторських робіт. Окрім того, певні форми у соціально-виховній діяльності, на нашу думку, повинні існувати не лише заради навчання студентів дизайнерському мистецтву та створенню дизайнерських продукції, а заради спілкування, творчого процесу, спрямованого на отримання не лише особистого, але й визнаного спільнотою результату, що дуже важливо для молоді в студентському віці.

Слід зазначити, що позанавчальна соціально-виховна діяльність є по суті спеціально організованим і керованим видом діяльності з метою соціального розвитку молодої людини. До того ж вона володіє низкою потенціалів:

по-перше, сприяє формуванню таких соціально значущих якостей особистості, як соціальна активність, комунікативність, організованість, мобільність, відповідальність. Соціально значущі якості особистості формуються у процесі соціального становлення як якості, якими людина не наділена від природи, які не є генетичними надбанням чи особливістю. Вони проявляються в діях і вчинках студентів, його ставленні до інших людей. Сміслом і особливістю формування соціально значущих якостей студента у процесі позанавчальної соціально-виховної діяльності є її спрямованість на пошук нестандартних підходів до вирішення окремих завдань, на генерування ідей, на планування своєї діяльності, на зміну навколишньої діяльності згідно з власними потребами, поглядами, цілями;

по-друге, позанавчальна соціально-виховна діяльність сприяє підготовці студентів до взаємодії в ролі педагогів з різними віковими групами молоді і школярів. Соціально-виховна робота дозволяє включити студентів у професійне спілкування, що сприяє задоволенню потреб в особистому спілкуванні, розвиває комунікативну компетентність. Водночас ефективна практична взаємодія студентів з різними категоріями учасників виховної діяльності базується на гуманістичних і демократичних цінностях, моральних нормах, на знаннях вікових особистостей людини, на уміннях особистості контактувати з представниками різних культур і смаків. Дана позиція дозволяє

стверджувати, що ефективна взаємодія можлива за наявності сформованості у студентів комунікативних умінь.

По-третє, соціально-виховна позанавчальна діяльність дає змогу студентові оволодіти досвідом удосконалення моделей поведінки: діяльності в соціальному середовищі. У студентів формується бажання регулювати ситуації взаємодії, уміння аналізувати, прогнозувати, планувати власну участь у спільній діяльності. Практичний досвід дозволяє засвідчити що, позанавчальна соціально-виховна діяльність з використанням засобів різних видів мистецтва не лише впливає на особистість студента, його якості і поведінку, а й сприяє перетворенню навколишньої дійсності.

На основі суті соціального виховання *визначено функції* даного процесу: *ціннісно-орієнтована*, яка передбачає формування морально-етичних якостей і установок, цілепокладання; *комунікативна функція* реалізується в оволодінні студентами досвідом інтегративної педагогічної взаємодії, в основі якої лежить особистий досвід культури спілкування кожного із учасників; *актуалізуючи* функція відображає усвідомлену діяльність у створенні суб'єктами нового змісту соціально-виховного процесу; *організаційна* функція реалізується на рівні студентської групи, факультету, соціально-виховних і громадських структур; *соціально-виховна* функція є узагальненим відображенням змісту окремих ознак попередніх чотирьох функцій і дозволяла на практиці розкрити їх особливості в дії.

Враховуючи наявну ситуацію у сфері соціально-виховної роботи у закладах вищої освіти України, в останні два-три роки правомірно постала потреба щодо посилення уваги до організації соціально-виховної діяльності при підготовці фахівців різних спеціальностей і звернути при цьому увагу на ті спеціальності, які за своєю природою і змістом дозволяють розширити мережу засобів педагогічного впливу на дітей та молодь. Це стосується різних соціокультурних спеціальностей, зокрема мистецьких, дизайнерських, художньо-прикладних тощо.

Суть відродження даної ідеї полягає в тому, щоб використання культурно-творчих спеціальностей сприяло створенню виховного середовища у вищій школі, педагогізації соціальних процесів. Як видно з визначеної інформації, соціально-виховна діяльність – складна структура. Зокрема, А. Фатов визначає в ній два структурні зрізи: «...перший розкриває механізми діяльності, другий – характеризує сфери її прояву» [216, с. 46].

Безперечно, специфіка механізму соціальної діяльності у світлі нашого дослідження обумовлена соціально-освітніми потребами суб'єкта, обсяг який характеризує його у змістовому плані, засвідчує відповідний рівень розвитку. Потреби наявні у всіх функціональних складових соціально-виховної діяльності. Тому, як доводить практика, саме потреба служить спонукую до діяльності, але цілеспрямованою вона стає тоді, коли людина бачить реально чи в уяві предмет, що задовольняє потреби. Цей предмет і стає мотивом діяльності. Отже, виховна діяльність соціальна і характеризується «...можливістю саморозвитку, самореалізації і самовизначення суб'єкта залежно від рівня всебічного, гармонійного його розвитку, міри творчого потенціалу, спрямованості духовного спілкування, що дозволяє кожній людині бути об'єктом педагогічного впливу» [149, с. 8].

Слід звернути увагу ще на одну специфіку соціально-виховної діяльності, суть якої полягає в домінуванні особистих інтересів і нахилів, її емоційного забарвлення, педагогічної доцільності організації і водночас – відсутності безкінечного контролю. Соціально-виховна діяльність «...самооцінна і самоцінна», вона не виступає лише як підготовка до іншого виду діяльності, а в ідеалі – служить розвитку здібностей, реалізації інтересів, духовному, творчому розвитку» [216, с.47].

Вивчаючи суть і особливості соціально-виховної діяльності завдяки включенню студентів у різноаспектні види творчої діяльності, ми вважали за доцільне виявити й обґрунтувати напрямки, етапи, педагогічні умови, в яких має розгортатися означена діяльність.

Основні напрями соціального виховання розглядаються у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: О. Борисової [30], А. Капської [84], О. Козлової [93], С. Савченка [186], Н. Шибасової [234], С. Шошенко [231]. Серед розмаїття напрямків соціального виховання найбільш важливими, на наш погляд, можна назвати такі:

- індивідуальна підтримка студентів у виборі виду позанавчальної діяльності;
- створення комфортних мікрогруп для роботи над соціально-виховними проектами;
- розробка перспективного проекту, в основі якого лежить мистецтво дизайну;
- практична орієнтація дизайнерської діяльності студентів як фактор особистісного розвитку;
- поєднання різнобічної роботи, сприйнятливої як окремими особами, так і творчими групами;
- орієнтація впливу дизайнерської діяльності на зміст дозвіллевої діяльності і навпаки;
- забезпечення і підтримка суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів різних спеціальностей у різному мікросоціумі, але за умови реалізації наявності спільного дизайнерського проекту;
- забезпечення готовності студентів до відповідальної самоорганізації, саморозвитку власного життя в період навчання у вищому навчальному закладі;
- соціально-педагогічна допомога студенту розвивати почуття соціальної відповідальності виконавської дисципліни;
- орієнтація теоретичної і практичної роботи студентів у позанавчальній діяльності на оволодіння соціальним досвідом, що сприяє посиленню міри їх самостійності в організації і використанні дизайнерської діяльності як педагогічного чинника.

Таке бачення соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності потребує визначення основних етапів позанавчальної, зокрема, дизайнерської діяльності. При цьому ми схильні до того, щоб навчати студентів самостійно наповнювати змістом кожен із етапів.

Перший етап передбачає розробку і підготовку дизайнерського проекту. Окрім творчого самовираження, даний процес включає студентів у різні види самостійної роботи (вивчення літератури, культури, художньо-прикладного мистецтва для реалізації конкретного творчого задуму тощо).

На даному етапі доцільно використовувати методи інформування, педагогічного стимулювання і мотивації інтересу вивчення особливостей дизайнерської діяльності: створення емоційного переживання, ситуацій новизни й актуальності, використання пізнавальних ігор, мистецьких дискусій з приводу виставок робіт, мозковий штурм, аналіз життєвих ситуацій, метод орієнтуючих ситуацій; проблемно-пошукові методи у засвоєнні знань, а також формування уміння і навичок шляхом пошукової діяльності, самостійних інтерпретацій, виготовлення дизайнерських (авторських) робіт.

Другий етап дозволяє здійснювати пробну реалізацію частин проекту. На цьому етапі використовуються в основному репродуктивні методи: активне сприйняття інформації, запам'ятовування логіки дій при виконанні роботи, відтворення (репродукування) навчальної інформації в усній формі для практичної діяльності чи за допомогою наочних методів; створення ситуації успіху в практичній роботі, використання методів рольової гри з метою зміни (чи збереження) у студентів рольових функцій діяльності.

Третій етап – це захист дизайнерського проекту, який розвиває такі необхідні якості, як уміння чітко, аргументовано і переконливо доводити свою точку зору, послідовно і логічно описати процеси підготовки і реалізації проекту, довести доцільність застосування тих чи інших методів, засобів, що потребує навичок комунікативної взаємодії зі слухачами.

На цьому етапі також використовуються методи стимулювання, мотивації до створення нового, словесні методи (доповідь, бесіда, пояснення), метод демонстрації у поєднанні зі словесною формою презентації.

Змістова характеристика зазначених етапів поставила перед нами завдання: реалізувати дані етапи шляхом впровадження конкретних педагогічних умов. Щоб розкрити суть педагогічних умов, ми використали результати дослідження ряду вчених [6; 18; 23; 51; 60; 79; 120; 141], які пропонують кілька відносно самостійних варіантів педагогічних умов, зокрема, наявність:

1. Вихованця (студент – об'єкт педагогічної діяльності).
2. Суб'єкта педагогічної діяльності (педагог, студент старшого курсу).
3. Спільної діяльності вихованців.
4. Ставлення об'єкта до діяльності.
5. Внутрішнього середовища закладу освіти.
6. Зовнішнього середовища і взаємодії з ним.
7. Управління педагогічною діяльністю, відносинами, середовищем, особою.

Перша педагогічна умова – наявність вихованця. Мається на увазі студент, котрий включається у позанавчальний соціально-виховний процес. Дану категорію вихованців досить глибоко досліджували Л. Аза [3], К. Байша [11], Р. Вайнола [36], А. Капська [84], І. Ковальчук [90], Т. Осипова [149], К. Приходченко [172], В. Сластьонін [196] та інші. Вчені відзначають, що це особлива соціальна група, специфічна спільнота людей, організаційно об'єднана інститутом вищої освіти.

У соціально-педагогічному аспекті студентство, порівняно з іншими групами населення, відрізняється високим освітнім рівнем, досить активним споживанням надбань культури, високим рівнем пізнавальної мотивації. Водночас студентство – соціальна спільнота, якій притаманна висока соціальна активність у поєднанні з інтелектуальною і соціальною зрілістю. Тому педагог має враховувати цю особливість у процесі спілкування і

ставитись до студента як до партнера. У плані особистісно - діяльнісного підходу студент розглядається як активний, здатний самостійно організувати свою діяльність суб'єкт педагогічної взаємодії. Студентство – це той період, коли проявляються найбільш різноманітні інтереси. Саме в цей період проявляється максимум уваги пам'яті, мислення, мовлення, емоцій і почуттів. Водночас активно формується індивідуальний стиль діяльності (за Є. Клімовим). Особливо помітно в студентський період, що відбувається, розвиток спеціальних здібностей: студент вперше стикається з різними видами діяльності, які є складовими його майбутньої професії, конкретними формами взаємодії, професійного спілкування.

Друга складова із педагогічних умов – це суб'єктивна педагогічна діяльність. Основна вимога до суб'єкта – це готовність, що передбачає підготовленість суб'єкта до вирішення певних завдань та уміння визначати цілі здійснення соціально-виховної діяльності.

Головна функція педагога уміти управляти діяльністю і взаємодією з учасниками, використовуючи при цьому форми діалога, а активність студентів забезпечується шляхом стимулювання їхнього інтересу. Реально організатор конкретного виду діяльності в очах студента є спеціалістом у привабливому для них виді діяльності, тому студент готовий налагоджувати з ним контакт, щоб включитися в цю діяльність. Можна сказати, що організатор соціально-виховної діяльності, зокрема дизайнерської, має володіти деякими якостями професіоналізму: педагогічними, організаторськими і художньо-прикладними. Таким чином, можна констатувати, що ефективність дій суб'єкта водночас обумовлена самореалізацією його професійної діяльності.

За нашими спостереженнями, виконання даного функціоналу дозволяє керівникові творчої групи (студії, школи, факультативу, майстер-класу) отримати підтвердження власної значущості в реальній діяльності студента.

Третьою складовою із блоку педагогічних умов є діяльність вихованців, у даному разі – студентів. В центрі уваги даної умови є діяльність учасників у

позанавчальному виховному процесі. На перший погляд, суть даної умови є цілком зрозумілою, оскільки цей процес охоплює цілу низку сфер: пізнавальну, спілкування, предметно-практичну, духовно-практичну.

Діяльність студентів за змістом в основному є цілеспрямованою безпосередньою взаємодією з конкретним предметом (мистецтвом дизайну), спілкування з іншими учасниками з приводу даного предмету та рефлексією власної діяльності по відношенню до означеного процесу.

Діяльність учасників виховної дизайнерської діяльності можна охарактеризувати за такими типами – творча, перетворювальна, пробна, варіативна діяльність, за змістом – соціальна, самовдосконалювальна, ігрова, пізнавальна, комунікативна, а також за мірою включення в неї різних учасників.

Четвертою складовою із блоку педагогічних умов виховного процесу є ставлення об'єкта до діяльності. Саме ставлення студента до діяльності засвідчує включення його в діяльність, тоді простежується органічне поєднання особистості і діяльності. При цьому чітко зберігається принцип її добровільності входження у ту чи іншу соціально-виховну підструктуру, можливості вибору різних видів діяльності з метою реалізації себе, вибір напрямку роботи, який найбільше відповідає інтересам і нахилам студентів.

Все це дає змогу учаснику позанавчальної виховної діяльності звертатись до процесів самопізнання, самовираження, самореалізації, що забезпечується завдяки відкритості організаційних форм роботи. Загалом можна сказати, що стан включеності учасника соціально-виховного процесу в конкретний вид позанавчальної дизайнерської діяльності характеризується інтеріоризацією мети діяльності, безпосередньою участю студента в ній, виконанням певних дій що приносять особистості задоволення від реалізації власних інтересів і потреб, задоволенням міжособистісними відносинами, що з'являються у процесі діяльності.

П'ятою важливою складовою із педагогічних умов успішної соціально-виховної роботи є внутрішнє середовище освітнього закладу, оскільки на

думку І. Андреевої, студент завжди шукає і знаходить те середовище, яке для нього є найбільш комфортним, де його розуміють, ставляться до нього з повагою [13]. У даному разі соціальне виховання ми сприймаємо як суспільну, матеріальну і духовну умови існування і діяльності людини. Соціальне середовище – це шлях опосередкованого управління процесом формування і розвитку особистості. Саме середовище мікросоціума володіє низкою ознак (гуманність, свобода, взаємопідтримка), які впливають на рівень соціальної успішності і прояв особистості в діях.

Досвід засвідчує певну структурованість у мікросередовищі. Окрім того, внутрішнє середовище освітньої установи характеризується особливими міжособистісними відносинами, емоційним забарвленням, передбаченням свободи самореалізації, врахування різнорівневих здібностей у конкретному виді діяльності, готовністю підтримати полігруповий простір з врахуванням особливостей учасників.

Шостою складовою серед інших педагогічних умов виховного процесу є зовнішнє середовище і взаємодія з ним. Таким зовнішнім середовищем можуть бути різні дитячі і молодіжні творчі школи, студії, заклади вищої освіти, громадські творчі об'єднання тощо. Виходячи із суті нашого дослідження, доцільною ланкою зовнішнього середовища є тематичні виставки, перегляд дизайнерських робіт різних факультетів, творчих клубів, студій. Це може бути актуальним для студентів у пізнанні творчих знахідок та при використанні мистецтва дизайну, що залежить від процесу і результатів взаємодії студентів з іншими учасниками соціально-виховного процесу.

І, нарешті, сьома, остання складова із педагогічних умов це - *управління педагогічною діяльністю*, ставлення, і взаємодія із середовищем, з собою. Для здійснення управління використовується як безпосередній вплив на особистість (створення особливих ситуацій, які викликають емоційний, рефлексивно-когнітивний стан, актуалізацію певних варіантів поведінки); так і опосередкований вплив, корекцію через діяльність (регулювання змісту спільної діяльності, використання алгоритму діяльності) або у зв'язку зі

зміною характеру впливу зовнішнього середовища (перетворення зовнішнього середовища у виховний простір).

Розглянуті нами окремі складові соціально-виховного процесу позанавчальної роботи (напрями, етапи, умови) в комплексі є теоретичною передумовою професійного становлення майбутнього дизайнера й організатора виховної діяльності. А отже, аналітичне дослідження дозволяє стверджувати, що смислові акценти сучасної освітянської діяльності в Україні зміщені за своєю спрямованістю: з формування у студентів притаманних для даного суспільства умінь, на становлення у студентів системи професійних умінь і навичок щодо здійснення у майбутньому виховного процесу. А відтак професійне становлення особистості відображає свідому діяльність студента, який бере на себе відповідальність за виконання ще й соціальних функцій [196].

Щоб визначити готовність студентів як організаторів дизайнерської виховної діяльності за логікою етапів освітньої програми, ми вважаємо за доцільне врахувати характеристику курсів окремих навчальних дисциплін, які дозволяють мати уявлення про змістову підготовку студентів до соціально-виховної діяльності засобами мистецтва дизайну.

Таким чином, якщо кінцевим результатом є професійне становлення студента як організатора дизайнерської діяльності, то кожна педагогічна умова дає змогу студентові оволодівати додатковими вміннями і навичками у роботі з різними групами молоді й учнів. Це засвідчує реальне розширення соціальних ролей майбутніх педагогів, дизайнерів чи майбутніх вчителів художньо-прикладного мистецтва.

Отже, професійне становлення майбутнього фахівця відбувається у процесі накопичення досвіду вирішення соціально-виховних задач, що відображають специфіку соціально-виховної роботи. Це дозволяє говорити про персональну самореалізацію студентів у процесі професійного становлення. Водночас мова може йти не просто про якісь зміни у його пізнавальних можливостях, а про те, які завдання студент може і зможе в майбутньому вирішувати і як він це може

робити, оскільки метою студента завжди є реалізація можливостей саморозвитку, а «соціальна діяльність стає реальною особистісною потребою» [29, с. 367]. До того ж соціальна активність студента передбачає уміння переборювати буденні уявлення й обмеження в діяльності з метою вільного пошуку нового, більш повноцінного власного прояву.

Висловлена нами думка перегукується з положеннями різних вчених, які доводять, що смисл позанавчальної діяльності «стає цілісною базою різнобічного розвитку людини» [188], «оволодіння здібностями для творчих дій, пізнання, спілкування» [115], «розширює життєвий простір» [34], «пізнання самого себе» [233].

Аналіз специфіки позанавчальної виховної діяльності, в основі якої лежить мета соціального виховання засобами мистецтва дизайну, дозволяє нам висловити думку про можливість використання таких форм соціального виховання, як студія, дизайнерська школа, майстер-клас, творча майстерня, факультатив тощо.

У свою чергу, соціально-виховна діяльність пов'язана, по-перше, з потребами й інтересами особистості студента, по-друге, з необхідністю враховувати різні підходи до соціального виховання – функціональний і особистісний; по-третє, наявні два аспекти соціального середовища, що впливають на зміст і структуру позанавчальної виховної діяльності – внутрішні і зовнішні; по-четверте, проявляється об'єктивна і суб'єктивна взаємодія в умовах соціального виховання; шосте – соціально-виховний процес пов'язаний з внутрішнім і зовнішнім середовищем вищого навчального закладу. Все це в сукупності дає позитивний результат реалізації цілей соціального виховання.

1.3. Дизайнерська діяльність як комплекс педагогічних засобів соціального виховання студентів

Прояв сучасних проблем в суспільстві, безперечно, впливає на активізацію пошуків у закладах вищої освіти, в системі профтех освіти,

загальноосвітніх навчальних закладах, в дитячих об'єднаннях ефективних педагогічних чинників, які впливають на соціальне становлення студентів у позанавчальній діяльності.

Огляд і первинний аналіз позанавчальної виховної діяльності у закладах вищої освіти періоду 2016-2017 років, дозволив зробити висновок про те, що зміст виховної діяльності, не дивлячись на прагнення до різноманітності проектів, представлено незначною кількістю форм. При цьому між окремими формами організації діяльності студентів відсутній педагогічний і смисловий зв'язок, одні і ті ж форми діяльності переходять із одного навчального курсу на інший, домінують усталені форми організації позанавчальної діяльності студентів.

Отже, вища школа, будучи основним соціальним інститутом у сфері життя студентства, не повністю реалізує свої можливості у плані організації позанавчальної діяльності як ефективної освітньої сфери соціального виховання. Це, певною мірою, пояснюється тим, що панує думка про те, по-перше, що заклади вищої освіти створені для того, щоб молодь оволодівала конкретною професією, по-друге наявність і різноманітність проектів і програм органів студентського самоврядування, громадських і молодіжних організацій, паралельна друга освіта розцінюються вузами як допустимість того, що не обов'язково вести самостійну діяльність, спрямовану на розвиток творчих, інтелектуальних, комунікативних здібностей студентів поза усталеними програмами.

Характеризуючи стан позанавчальної виховної роботи, доцільно відзначити, що вона є невід'ємною частиною системи соціального становлення особистості студента і має бути орієнтованою на збагачення їхнього духовного, інтелектуального розвитку і задоволення творчих та освітніх потреб.

З метою оновлення змісту і форм позанавчальної соціально-виховної роботи у вищій школі на принципах різноманітності і варіативності, з метою створення умов для навчання і виховання студентів відповідно до їх потреб в

університетах доцільно вивчити і вводити у план використання різні засоби педагогічного впливу на якість соціального виховання одночасно з урізноманітненням видів творчої діяльності. А виходячи із особливостей і актуальності проблеми нашого дослідження та фахової підготовки автора, ми зосередили увагу на дизайнерській діяльності студентів у позанавчальному виховному процесі.

Чималий інтерес для нашого дослідження представляють методики і технології, орієнтовані на студентів з різним рівнем готовності до дизайнерської діяльності та можливості використання її як педагогічного чинника в роботі з різними групами вихованців. Тому доцільно, перш за все, визначити зміст поняття «дизайн» та «дизайнерська діяльність».

Аналізуючи суть поняття «дизайн», ми спираємось в основному на дослідження зарубіжних вчених (Е. Асланова [9], Т. Балланд [12], Г. Лола [119], Н. Монсорова [140]) та деяких вітчизняних вчених (Н. Дерев'яно [60], С. Зінченко [75], О. Лагода [108] та інші). До речі, науковці зазначають період зародження дизайну 1907 роком, а вже пізніше (у 1929 р.) німецькі й англійські художники дали життя комерційному дизайну, який досить швидко став популярним в американській промисловості, посприяв збуту продукції і збільшенню доходів (додаток І).

Однією із центральних і сучасних ідей в онтології дизайну як професійної діяльності (проектування, стайлінг, оранжування) і як продукту діяльності (форма, конструкція, товарний асортимент) є ідея швидких змін. Дизайн проходить шлях від ідей У. Морріса [140], які сприяли відродженню традицій і методів роботи самодіяльних майстрів, художників - прикладників і декораторів до методів комп'ютерного дизайну.

Використання дизайну дозволяє по-новому вирішувати соціальні, філософські і навіть особистісні проблеми, оскільки вони змінюють інтелектуальне середовище особистості, спосіб мислення і світогляд. Особливість сучасної онтології дизайну, особливість сучасного характеру

вирішення особистісних і соціальних криз в тому, що помітно виросла фетишизація речей.

Для нас важливою є позиція вчених кінця ХХ ст., зокрема Т. Балланд, яка характеризує зростання значення дизайну як позитивного явища [12]. Проте, на нашому думку, прийнятним може бути визначення поняття «дизайн», запропоноване на Міжнародному семінарі дизайнерів у Бельгії (1964): «Дизайн – це творча діяльність, метою якої є визначення формальних якостей промислових виробів. Ці якості включають і зовнішні ознаки виробу, але головним чином – структурні функціональні взаємозв'язки, які перетворюють виріб в єдине ціле, як з погляду споживача, так і з погляду виробника» [119, с.18].

Предметом «дизайнерської діяльності» є створення гармонійної, змістовної і виразної форми об'єкта. Дизайн, як спосіб організації предметно-просторового середовища, здійснює опосередкований вплив на модель поведінки людини, на процес самоідентифікації особистості, на формування її ціннісних орієнтацій. Окрім того, «... це естетична діяльність, змістом якої виступає реалізація естетичних установок і соціальних цінностей людини» [2, с.18].

В кінці ХХ ст. з'являється оновлене визначення поняття «дизайн», яке характеризується як «термін, що означає новий вид діяльності з проектування предметного світу. Дизайн розробляє зразки раціональної побудови предметного середовища, які відповідають складному функціонуванню суспільства. Дизайн, на думку Т.Балланд, «... вирішує широкі соціально-технічні проблеми – функціонування виробництва, споживання, існування людей у предметному середовищі» [12, с.52].

У зв'язку з процесом глобалізації дизайну (відображення геометрії форми, гармонії ліній, ритму, кольорів, матеріалу, а також знаків і символів як сукупності виразності засобів) науковцями (Вей Хао [47], Л. Шиян і С. Харитонов [237] та ін.) було відзначено високу оцінку дизайну як щодо перетворення навколишнього світу, його естетизації, так і щодо організації умов для діяльності тих, хто навчається мистецтву дизайну.

На думку вчених-педагогів (Л.Борисова [29], О.Васіна [37], В. Жлудько [71], В. Прусак [173]), дизайн – це цілісна естетична система підготовки студента до творчої діяльності; орієнтації на самоорганізацію, креативність, проблемно-творче мислення, здатність діяти в перемінному світі; взаємодія в усвідомленні раціонального і художнього, абстрактного і конкретного, реалізму і відображення, аналізу і синтезу «для створення нової реальності». Зокрема, В. Рунге і В. Саньковський розуміють дизайн як «...специфічну сферу діяльності по проектуванню не лише предметно-професійного середовища, але й життєвих ситуацій з метою оптимізації і гармонізації людини і суспільства» [185, с. 12]. Означене тлумачення, на нашу думку, відображає сучасне бачення суті дизайну:

1. Демократизація держави, освіти, культури привела до розвитку діалогу в галузі дизайну, до поширення дизайнерських ідей та концептуальних підходів до створення предметного середовища, до заняття мистецтвом без звичних ідеологічних обмежень, засвоєння всього кращого і генерувати нові ідеї [185, с. 31].

2. Економічна обумовленість руху дизайну в нашій праці: засвоєння зарубіжного досвіду, створення реклами, проектування інтер'єрів, оформлення презентацій, нового вигляду PR-технологій, комп'ютерних технологій – все це зробило сферу дизайн-діяльності доступною широкому колу населення.

3. Відповідні зміни відбулись у запитах і ставленні людей до речей, предметів, зовнішнього вигляду, стану побутового оточення, власного іміджу тощо.

Зростання ролі дизайну помітно сприяло використанню його «скритої» здатності впливати на підсвідомість людини. Це стало можливим завдяки вивченню психологічних особливостей різних вікових груп, а також механізмів внутрішньої реакції людини на «красиве» чи на «нібито красиве».

Тому, навчаючи студентів дизайнерському мистецтву, педагоги спираються на емоційність їх сприйняття, що дозволяє їм створювати «нові»

яскраві, образні предмети, які пробуджують уявлення, зачаровують, заворожують.

Нині у вітчизняному дизайні спостерігається кілька груп людей, які займаються дизайнерською діяльністю і яких можна розділити на три групи: 1) спеціалісти, 2) особи, котрі за видом своєї діяльності взаємодіють з дизайнерами, 3) любителі. Водночас зростання значення дизайну породило низку проблем, пов'язаних, по-перше, з його справжнім впливом на формування особистості, по-друге, з його неоднозначною соціально-перетворюючою спроможністю. Вирішенню зазначених проблем, на нашу думку, можуть сприяти такі заходи:

- координація розвитку дизайну з гуманістичними досягненнями людства;
- підвищення захищеності суспільства й особистості від деструктивного впливу дизайну (можливість маніпуляції, патогенного впливу на підсвідомість особистості);
- збереження цінностей культури і мистецтва, які часто підміняють для молоді і навіть для людей старшого віку сумнівними зразками масового художнього мистецтва.

Останнім часом можливість вирішення цих проблем вивчають філософи [15; 20; 38; 50; 171], теоретики дизайну [12; 29; 37; 46; 96; 109], психологи [6; 81; 142; 145] і педагоги [5; 60; 71; 129; 132]. Зокрема, Н. Монсорова [140] розглядає методологію «відкритого дизайну», який акцентує увагу на цінностях і суті життєвого досвіду кожної людини і ставить задачу активізувати пасивного споживача. Тобто, передбачається співучасть людини як споживача до «перепроєктування» створених об'єктів і ситуацій, що може стимулювати творчу самостійність людини.

Без сумніву, постало питання: чим обумовлений інтерес до використання дизайну?

Відповідь ми знайшли у дослідженнях різних авторів [5; 9; 13; 87; 101; 140; 198; 204], які стверджують, що прояв інтересу до дизайну пов'язаний:

- з підвищенням значення «утилітарного» для наших сучасних прагматиків та їх орієнтації на наявність «корисного» в художньому змісті предмета;
- неперервним впливом дизайну на особистість у щоденному житті незалежно від її бажання і пріоритетів;
- досить значною здатністю об'єктів дизайну (на фоні інших видів мистецтва) використовувати і творчо втілювати новітні наукові і технічні досягнення;
- можливістю прогнозувати предметно-просторове середовище;
- з впливом на індивідуальну образну свідомість особистості;
- зі здатністю дизайну відображати основні ідеї кожного конкретного часу, транслювати його ціннісні орієнтації.

Враховуючи значний потенціал дизайну у формуванні особистості, її соціальному становленні, можливість використання його засобів для формування соціально значущих якостей студентської молоді, ми вважали за доцільне обґрунтувати педагогічний вплив дизайну через дизайнерську діяльність в умовах виховної роботи у закладі вищої освіти. Тому ми вважаємо за доцільне розглядати зміст поняття «дизайнерська діяльність».

Так, Є. Лазарев [109, с.6] визначив його як «...гармонійне структурування предметного і процесуального аспектів систем «людина – предмет – середовище». Один із теоретиків дизайну, він розкрив поняття «дизайн» через чотири складові, відзначивши у них «декоративність», зокрема: 1) прикрашання, декор, орнамент, малюнок; 2) проект, креслення, конструкція; 3) задум, прогнозування, план; 4) ідея, інтрига, задум, мета. У свою чергу, О. Генісаретський розуміє дизайнерську діяльність як «...проектування середовища буття, яке відображає спосіб життя» [50, с.2].

Даний спектр значень засвідчує їх соціальну спрямованість і особливу увагу до «людського фактору», як доводить Р. Рунге, «...дизайнерська діяльність є не необхідністю, а потребою, видом діяльності» [207, с.23].

Дизайн, як вважає Г. Мінервін, загалом має свою мету, яку ми сприймаємо як «... формування гармонійного предметного середовища, яке найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини» [137, с. 6]; дослідник даної проблеми Л. Безмоздін по суті теж приймає подібне тлумачення, пропонуючи дизайн як «... творчу діяльність, яка забезпечує оптимальну відповідність предметно-речового середовища матеріальними і духовними потребами людини» [137, с. 3].

Різними фахівцями дизайн сприймається по-різному: як зовнішній вигляд предмета, як процес його проектування, як організаційна діяльність, як сфера діяльності, що включає теорію і практику, як особливий спосіб мислення, як світогляд, як феномен культури. Тому можна загалом стверджувати, що дефініція «дизайн» засвідчує, що ним у більшості випадків називається вид проектної, творчої діяльності з метою створення утилітарно-естетичних якостей предметів, речей, техніки та інших елементів предметного середовища, а також з метою гармонізації матеріальної культури.

Слід зазначити, що дизайн є діяльністю не лише як засіб формування потреб, а й як спосіб життєдіяльності людини. Як доводить Т. Балланд [12, с.20], соціальні установки дизайнерів завдяки створеного ними предметного середовища впливають на реальний спосіб життя людей. А отже, дизайн виконує соціальні функції: по-перше, він служить задоволенню різноманітних потреб людини, по-друге, формує ці потреби і способи їх задоволення. Це дозволяє розглядати дизайн також як комунікаційний процес, в якому через предмети людина вступає у соціальні відносини з іншими людьми. Можна погодитись з позицією Т. Веблена, який вказує на дизайн як «... на додаткову і невід'ємну якість, яка відкриває людям у предметі сутність, тобто те, що дозволяє їм відстояти свою самооцінку, своє становище, цінність свого буття» [40,с.67]. Оскільки дизайн поєднує в собі дуалізм, недосяжність, тайну форми і змісту, а також включає елементи мистецтва, то можна погодитися з позиціями теоретиків, що «дизайн – це один із видів мистецтва, і як «цілісна система діяльності виконує важливі соціальні і культурні функції, виконуючи

ще й естетичні функції: красиві й зручні речі формують смак і виробляють потребу в красі» [216, с. 69].

При цьому не можна не враховувати можливості дизайнерської діяльності у педагогічному процесі університету для формування соціально значущих якостей студентів. Враховуючи те, що дизайн (від англ. design – задум, проект, малюнок) це термін, який позначає «... різні види проектної діяльності, метою якої є формування функціональних якостей предметного середовища, то виконавця даного процесу – дизайнера - можна назвати малювальник, художник, планувальник, проектувальник, винахідлива і розумна людина» [9, с.57]. Окрім того, дизайн – це творча діяльність, яка відрізняється від традиційної, оскільки він, по суті є особливим методом пізнання дійсності, до того ж він відображає її художньо-пластичними виразними засобами [189]. Це дозволяє допускати, що метою дизайнерської діяльності, а створення умов для базової культури особистості, тобто культури життєвого професійного самовизначення. У цьому плані нам імпонує позиція С. Френча, який доводить, що «... навчаючи дизайну, ми не лише готуємо молодь до успішної кар'єри чи приємних розваг, а використовуємо дизайн, який зміцнює й об'єднує в єдине ціле невербальну освіту, «і водночас збільшує амплітуду мислення» [251, с. 15].

Ми розглядаємо дизайнерську діяльність як естетичну діяльність, яка включає: 1)творчість художника по моделюванню виробу, тобто – створення «образу предмета», 2) інженерну творчість; 3) практичне вирішення задуму (втілення в конкретному матеріалі).

Виходячи із сказаного, ми можемо стверджувати, що духовний розвиток особистості відбувається не лише під впливом зовнішніх людських факторів. Людина активна також в процесі зміни речей і середовища, а в результаті цієї діяльності змінюється сам.

У загальній теорії діяльності виокремлені різні підходи, які мають суттєве значення для виховного процесу. Це, зокрема, визначення цілепокладання, предметності, усвідомленості, перетворювального характеру

(Т. Бутківська [35], Вей Хао [47], О. Ярошинська [249]). Важливо, що діяльність може бути спрямована на дійсність і на особистість. І знаючи, що для діяльності притаманні такі педагогічні компоненти діяльності, як мета, мотиви, зміст, предметні дії, уміння, результати, то можна висловити думку про те, що дизайнерській діяльності притаманні важливі властивості діяльності: *цілеспрямованість, усвідомленість, перетворювальний характер, предметність.*

У нашому дослідженні суть діяльнісного підходу відображає суть спільної взаємодіяльності педагога і студентів, студентів та інших учасників в умовах суб'єкт-суб'єктних відносин. Саме в них актуалізується твердження про те, що в діяльності люди працюють в тісному взаємозв'язку, в цьому процесі відбувається обмін діяльностями, а саме природа діяльності пов'язана зі взаємодією людей один з одним. У даному разі ми спираємось на дослідження Н. Матяш, в якому розглядається дизайн-діяльність як «... форма навчально-пізнавальної активності, що проявляється у вмотивованому досягненні свідомо поставленої мети при виконанні творчого завдання і забезпечує єдність та наступність різних аспектів діяльності та виступає засобом розвитку особистості» [134, с. 26].

Враховуючи те, що заклади вищої освіти орієнтовані не лише на підготовку студентів, а й на формування їх особистої позиції, системи життєвих ідеалів, способів і форми самореалізації в суспільних відносинах, ми звернулися до різних концепцій соціального виховання студентів. Вони дозволяють реалізувати принципи гуманізації освіти не лише з метою досягнення індивідуальних професійних цілей, але й орієнтуючи на особистісні потреби студентів, надаючи їм можливість для соціального становлення. У зв'язку з цим досить переконливо постає необхідність виявлення принципово нових форм, методів і засобів соціального виховання, орієнтованих на розширення умов і засобів саморозвитку особистості студента.

Засоби виховання входять в життєдіяльність студентів вищого навчального закладу як нові, ще не засвоєні соціокультурні цінності. З'явилися перед особистістю нові соціокультурні цінності, які підлягають оцінці через набутий соціальний досвід, а після цього засвоюються чи відкидаються. Важливою умовою для їх засвоєння є відповідність засобів виховання умовам життєдіяльності студентів.

Враховуючи нинішні умови і сучасну ситуацію, доцільно ефективно використати дизайнерську діяльність в межах закладів вищої освіти в соціальному вихованні, оскільки вона відкриває значні можливості для прояву студентами особистісної ініціативи, орієнтації особистості в соціальних відносинах та для розвитку навичок соціально-комунікативної взаємодії.

На думку Г. Лоли, дизайн-діяльність можна розглядати як «соціокультурну діяльність» [119, с.42], яка пов'язана з вільним часом студентів. Виходячи із цього, можна стверджувати, що основним завданням дизайнерської діяльності є: формування мотивації до різних засобів самодіяльності, включаючи створення нових форм вільного проведення часу; організації первинних груп за інтересами; утримання людей різних вікових категорій завдяки творчій взаємодії; організації спільних форм роботи, значущих для кожного і для конкретної спільноти. Практика дизайнерської діяльності студентів тісно пов'язана з їх потребами, а, отже, соціально значуща творчість, що акумулює в собі технічні, економічні, соціальні, побутові, моральні й естетичні аспекти, здатна служити різнобічному розвитку молодої людини.

Ми вважаємо, що різні види дизайнерської діяльності студентів (організація, проектування, виготовлення, презентація тощо) можуть знаходити своє місце у життєдіяльності студентів, наприклад, оформлення тематичних свят, організації конкурсу реклам, створення комфортного предметно-просторового середовища тощо.

З позиції реалізації наукових підходів до дизайнерської діяльності у закладах вищої освіти, освітньо-виховних закладах можна використовувати

зразки педагогічного інструментарію: аналіз, презентації форм роботи, вимоги до оформлення коридорів, тематичних аудиторій, єдині підходи до оформлення звітних матеріалів за практику, оформлення творчих робіт, виставкових матеріалів, молодіжних свят тощо.

Дизайнерська діяльність є актуальною ще й тому, що підводить учасників виховного процесу до розуміння того, що колір, графіка, ритм і комунікація можуть впливати на увагу, мислення, смаки. Водночас оволодіння студентами засобами дизайнерської діяльності можна реалізувати у просвітницькій роботі зі студентами тих факультетів, де мистецтво дизайну не вивчається, а також у родинях при оформленні побуту, створенню іміджу школярів. Все це в сукупності дозволяє створювати педагогічно доцільні ситуації впливу на досить широке коло людей різного статусу і віку.

Науковці в галузі педагогіки дизайнерську діяльність визначають як: процес засвоєння людиною світу; як колективний та індивідуальний спосіб життєдіяльності студентів і школярів, в основі якої лежить багатогранна діяльність; як своєрідну систему духовного життя суспільства, яка об'єднує соціальні інститути, побут, потреби, культуру; як сферу життєдіяльності, яка відкриває унікальні умови формування внутрішнього світу і всебічного розвитку особистості, як засіб розкриття сутнісних сил людини [9; 29; 96; 101; 121; 171; 173].

При цьому привертає увагу той факт, що дизайнерська позанавчальна діяльність здійснюється у вільний час, характеризується свободою вибору, активністю, ініціативністю, різноманітністю видів діяльності на базі загальнокультурних, художніх, пізнавальних, політичних, соціальних, побутових, сімейних, професійних та інших інтересів людей.

Дизайнерська діяльність – це складна структура, в якій можна визначити два аспекти: перший – розкриває «механізми» діяльності, другий – характеризує сфери її прояву.

Особливість механізму дизайнерської діяльності обумовлена потребами суб'єкта, обсяг який характеризує його із змістового боку, демонструють відповідний рівень розвитку.

Потреби наявні у всіх функціональних елементах дизайнерської діяльності і служать спонукою до діяльності, але цілеспрямованою вона стає тоді, коли людина чітко бачить реально чи в уяві предмет, який має задовольняти потреби. Саме це і стає мотивом діяльності. Таким чином, дизайнерська діяльність є соціальною і, маючи внутрішню і зовнішню структуру, характеризується на думку Т. Журавської, «...можливістю саморозвитку, самореалізації і самовизначення суб'єкта залежно від рівня всебічності, гармонійності його розвитку, рівня творчого потенціалу, спрямованості духовного спілкування, що дозволяє кожній людині бути об'єктом мистецького впливу, носієм його культури та її творець» [69, с.8].

Доречно зазначити, що специфіка дизайнерської діяльності проявляється в домінуванні особистих інтересів і нахилів, в її емоційному забарвленні, педагогічно доцільній організації і водночас – у відсутності постійного контролю.

Історично склалось так, що молоді завжди належало і належить ключове місце у суспільстві. Водночас студентська молодь є певною соціальною базою подальших соціально-виховних перетворень, в тому числі творчого розвитку (І. Бех [18], Л. Божович [22], І. Булах [33], І. Кон [95]). Це дозволяє говорити, що студентство є «соціокультурним продуктом». В організованій виховній діяльності студентства природою закладена соціальна пам'ять традицій і особливостей мистецтва і культури. Тому можна сказати, що створення умов для дизайнерської діяльності збагачує духовні ресурси особистості.

Не можна не зазначити, що дизайн-діяльність з'являється в соціокультурному середовищі і не є обов'язковою, але її розгортання пояснюється тим, що «... молодь входить у нове соціокультурне поле творчої діяльності, в нове відкриття пласту діяльнісного виховання, де процес самореалізації і самоствердження має нові, невідомі грані» [216, с. 61]. Можна

погодитись з думкою А.Фатова про те, що «...соціальне виховання як творча діяльність і як функція суспільства є способом самовиховання завдяки організації виховних умов, виховуючого життя, виховуючої різноманітної і багаторольової діяльності. При цьому соціальне виховання у сфері позанавчальної діяльності засобами мистецтва дизайну відображає самозміну, самобудівництво особистості».

У нашому дослідженні неодноразово йшла мова про соціокультурну діяльність, під час якої здійснюється організація учасників даної діяльності з метою задоволення їх виховних потреб. Соціокультурна діяльність, як відомо, багатогранна, і в широкому розумінні слова цим поняттям можна охопити будь-які сфери діяльності, в яких певним чином проявляється особливості соціальних відносин.

Соціокультурна діяльність – це процес, що також, відбувається в освітньому середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і служать людині, котра вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до творчого самовираження у світі духовних і культурних цінностей. Соціокультурна діяльність має на увазі соціокультурний підхід до процесу освіти і виховання як єдності культури і соціуму, створюваних діяльністю людини. Специфіка даного процесу полягає в тому, що він інтегрує тип виміру людського буття: співвідношення людини і суспільства, характер культури, тип соціальності. У цьому випадку під «соціальністю» розуміється сукупність відносин кожної людини чи іншого соціального суб'єкта з іншими суб'єктами, які формуються у процесі діяльності. На думку дослідниці даної проблеми М. Петрової, «... процес соціокультурної діяльності включає в себе культурну трансмісію, яка є своєрідним механізмом, за допомогою якого відбувається передача накопиченого досвіду і знань новим суб'єктом освіти, і включає інтеграцію індивіда в суспільства, набуття ним досвіду, який потребує для виконання соціальної ролі» [162, с.44].

Зважаючи на означені міркування щодо соціокультурної діяльності, ми розуміємо дизайнерську діяльність як сукупність соціально значущих дій,

спрямованих на інтенсивну усвідомлену взаємодію особистості з навколишнім середовищем і засвоєння одночасно культурних, духовних і соціальних цінностей у процесі задоволення освітніх, культурних і творчих потреб та інтересів.

Цінність такого твердження полягає в тому, щоб сформувати якості особистості, спрямовані на соціально-творче засвоєння національної, загальнолюдської та духовної культури, що лягло в основу програми дій студентів протягом перебування у вищому навчальному закладі. Визначені завдання мали вирішуватись шляхом організації позанавчальної виховної та самостійної діяльності, зокрема, вибору факультативу «Взаємозв'язок соціального виховання і дизайн-мистецтва у позанавчальній роботі». Факультатив спрямований на формування у студентів теоретичних і практичних знань, і умінь, необхідних для ефективної педагогічно доцільної дизайнерської діяльності на основі технологій і методик соціально-виховної діяльності.

Особливості дизайнерської діяльності у позанавчальному процесі визначають і специфіку організації підготовки до неї. З одного боку, студент орієнтується на вирішення як освітніх й освітньо-пізнавальних задач, так і вирішення проблеми підвищення рівня професійних задач. Безперечно, ми не відкидаємо значення змістових блоків, які визначені у навчальних планах і зафіксованих у галузевих стандартах України такої спеціальності, як «Дизайн» або як спеціалізація «Художньо-прикладна діяльність». При цьому всі блоки мають свій потенціал, який дозволяє здійснювати ефективну підготовку студентів як до спеціальності, так і до спеціалізації. Так, блок «Гуманітарна та соціально-економічна підготовка» орієнтований на розвиток у студентів потреби у пізнанні світу, культури, загальнолюдських цінностей, особливостей дизайну, культури мовлення. Дисципліни першого блоку актуалізують основні філософські поняття і категорії, які є базовими для подальшої професійної діяльності і розвитку студентів.

Другий блок – «Прикладно-наукова підготовка» з позиції прикладного значення для оволодіння дизайнерською діяльністю особливе значення мають навчальні дисципліни, пов'язані з візуальною комунікацією та новітніми технологіями, які досить активно використовуються і у виховному процесі, де домінують складові дизайн-діяльності.

Блок «Професійна та практична підготовка» передбачає фундаментальну підготовку, спрямовану на розвиток у студентів професійного мислення і професійного оволодіння уміннями і навичками за окремими напрямками дизайнерської діяльності, з врахуванням особливостей її прояву в різних умовах. Помітну роль у цьому плані для дизайнерської діяльності відкривають такі дисципліни, як рисунок, живопис, декоративно-прикладне мистецтво, проектування, інформаційний дизайн, професійні технології.

Зазвичай, сукупність умінь і навичок визначає здатність студента успішно реалізувати цілі і завдання дизайнерської діяльності, особливість якої проявляється у низці умінь: організаційні, експресивні, конструктивні, технологічні, що передбачають уміння розробити образ, зміст, проект, а на їх основі передбачати прояв комунікативної виховної взаємодії; уміння визначати цілі і розробляти логіку їх досягнення; уміння ініціювати й активізувати до дизайнерської діяльності як окремих осіб, так і групи студентів; уміння використовувати позанавчальну творчу роботу, дотримуючись норм соціально-педагогічної самостійності; в якості нової і багатоаспектної якості формується узагальнена якість – соціальний досвід, який відображає самоусвідомлення студентом суті дизайну і дизайнерської діяльності, ставлення до даного виду мистецтва й особливих видів діяльності та наявність операційно-практичних дій, що дозволяють реалізувати набуті уміння й навички.

Дизайнерська діяльність у позанавчальній виховній роботі є особливий спеціально організований і керований вид діяльності з метою соціалізації особистості людини. У цьому контексті домінують виховні потенціали дизайнерської діяльності. Специфічні ознаки, структури і зміст дозволяють

використати її в якості засобів соціального виховання студентів. Дизайн-діяльність, у свою чергу, має досить сильний педагогічний потенціал.

Зокрема, вона сприяє формуванню таких соціально значущих якостей особистості, як цілеспрямованість, ініціативність, комунікативна взаємодія, соціальна активність, соціальний досвід, креативність. Виокремлені якості особистості вони не даються людині від природи і не є «генетичним надбанням» чи якимись особливостями. Соціально значущі якості особистості проявляються в діях, вчинках студентів, ставленні до інших людей. Суть формування соціально значущих якостей студентів у процесі позанавчальної виховної діяльності полягає у спрямованості на пошук ефективних підходів до виявлення можливостей генерування ідей, планування ним власної діяльності, на зміну предметно-образного середовища згідно з власними потребами.

У процесі нашого дослідження ми звернули увагу на реальні умови соціального виховання студентів під час дизайнерської діяльності, зокрема, це стосується досить широкої теоретичної інформації, отриманої на заняттях і розширенні змісту і сфери для оволодіння практичними вміннями і навичками, необхідними для дизайнерської діяльності. Звідси логічно можна говорити про посилення прояву самостійності у виборі знань, способів оволодіння ними та виборі форм і засобів використання дизайн-мистецтва у виховному процесі. На серйозну увагу заслуговує характеристика особистісних якостей, що ми прогнозуємо формувати у процесі позанавчальної дизайнерської діяльності. Якраз означені якості безпосередньо диктують умови, зміст і механізми, що впливають на ефективність соціального виховання студентів чи інших учасників виховного процесу.

Так, *цілеспрямованість* орієнтована на успішне соціальне виховання особистості як якість, яка відображає певну установку студента на: засвоєння спеціальних знань і умінь дизайнерської діяльності, вмотивованість вибору саме дизайн-діяльності з метою поширення практичних умінь; на розширення пізнавальних потреб з метою систематизації досвіду, необхідного для

майбутньої діяльності та активізації у позанавчальній соціально-виховній діяльності.

Цілеспрямованість досить помітно впливає на досягнення успіху людини, оскільки зміна і посилення цілей засвідчує прагнення студента (вихованця) до отримання оригінальних результатів у продукті діяльності способами досягнення успіху. Окрім того, цілеспрямованість як соціально значуща якість стимулює студентів до пошуку таких соціально-педагогічних ситуацій, в яких би вони отримували особисте задоволення від досягнення успіху.

Особливо слід відзначити, що у психології і педагогіці в різні періоди розглядалась суть *ініціативності* як прояв активності особистості всупереч певному «застою» чи «тормозінню» у виховній діяльності. Представниками психологічних (В. Андрієвська [6], М. Гавриленко [49], Д. Журавльов [70], А. Маслоу [133] та інші) і педагогічних напрямків (Р. Вайнола [36], В. Іова [80], С. Колесова [94], Т. Осипова [149]) та ін. зроблено значний внесок у розробку даної проблеми. Звернення до проблеми особистісних якостей студентської молоді дозволило виявити, що ініціативність є своєрідним підґрунтям соціальної активності, яка виступає рушійною силою соціального розвитку індивіда.

Саме «соціальне» є головним змістом розвитку індивіда, який у своїх діях і суспільних відносинах присвоює і реалізує соціальну сутність людини. Такий підхід до розгляду ініціативності як синоніма соціальної активності через «соціальне» передбачає пошуки шляхів особистісного становлення і можливостей впливу різних соціальних чинників за певних умов – внутрішньої відкритості особистості виховним впливам і внутрішній готовності прийняти їх та особистісної вихованості в них.

Соціальна активність визначається науковцями [10; 55; 61; 155; 163] як прояв соціальних, вольових зусиль особистості. Причому, як стверджує А. Маслоу, соціальна активність реалізується в певній системі цільових установок, мотивів і потреб, що відображають інтереси особистості [133]. До

речі, особливість нашого дослідження дозволяє прийняти інше бачення соціальної активності, яку ми виявили у М. Шакурової: «... соціальну активність студентів слід розглядати як якість особистості, яка є системою знань, оціночних суджень, світоглядних установок, вчинків орієнтованих на прояв самостійності й зокрема, ініціативності» [230, с.19].

На основі результатів аналізу наукових досліджень, ми окреслили окремі складові *соціальної ініціативності* (активності):

- налагодження взаємодії суб'єкта з об'єктом виховання;
- засвоєння соціального досвіду інших і використання його у практиці;
- прояв суб'єктом енергійності, самодіяльності;
- активність поведінки і готовність до діяльності;
- творче виконання завдань у діяльності, пошуки оригінальних форм і засобів для досягнення мети, прояв внутрішніх мотивів в основі яких лежать соціально значущі потреби [30; 34; 206; 210].

Не відкидаючи традиційних позицій, щодо того, що особистість виступає в активній ролі, включаючись у діяльність і перетворюючи реальну дійсність, ми швидше приймаємо позицію, що активність - це не будь-яка діяльність, а цілеспрямована, напружена, творча [80; 85; 114]. Саме такою і має бути дизайнерська діяльність, яка у взаємодії з іншими ознаками середовища сприяє прояву ініціативності, здатності самостійно вибирати лінію поведінки, здійснювати управління виховним процесом. Таку позицію підтверджує В. Панок: це «... особистісне утвердження, а водночас це сам процес соціальної діяльності: інтенсивність, якість новизна, креативність, успіх і змістове наповнення» [154, с.38-39].

Можна з певністю висловити думку: соціальну активність або ініціативність ми сприймаємо як внутрішню спонуку до нових форм діяльності; керівну роль в яких-небудь діях; підприємливість, здатність до самостійних активних дій [30]. І як доводять окремі вчені, «соціальна ініціативність – це різновид соціальної активності» (за Є. Леоною); «це

просто добровільна діяльність і привнесення нового в життя людей» (за О. Максименко).

Соціальна відповідальність студентів як показник їх особистісної зрілості, прояву самостійності як у визначенні цілей соціально-виховної діяльності загалом, так і у виборі видів дизайнерської діяльності. На мотивацію самостійності має вплив думка групи, друзів, педагогів. Не менш важливими є мотив самоствердження - це прийняття іншими запропонованих власних ідей та шляхів їх реалізації; позитивна оцінка результатів діяльності у соціально-виховному процесі, особливо при створення нового проекту, продукту, напряму роботи тощо. При цьому ми використали тлумачення Р. Оуеном соціальної творчої діяльності як «... ненав'язливе створення людьми нових форм власного життя відповідно до своїх власних пріоритетів» [152, с. 333-398].

До характеристики особистісних якостей, якими оволодіває студенту позанавчальній виховній діяльності, слід додати, що соціальна відповідальність – це елемент взаємодії між індивідом, індивідом і колективом, індивідом і суспільством. У зв'язку з таким розумінням відповідальність розглядається як властивість особистості, як її внутрішня якість. Це усвідомлення відповідальності перед собою, перед іншими людьми, перед суспільством [181, с.44-45].

Відповідальність як риса особистості передбачає належність індивіда до різних етнічних, політичних, професійних груп, колективів, спільнот. При цьому сама відповідальність не мислима без соціальної активності. Відповідальність пов'язана з готовністю до компромісів, без чого неможлива терпимість. Природне формування у студентів соціальної відповідальності найбільш виразно простежується в умовах позанавчальної соціально-виховної діяльності, особливо коли активно використовується індивідуалізація завдань для студентів, особистісна орієнтація на створення образно емоційних проектів у роботі з школярами, зі студентами інших факультетів тощо, про що мова піде нижче.

Характеризуючи особливості соціального виховання студентів засобами дизайнерської діяльності, не можна не зупинитися на понятті *«комунікативна взаємодія»* та на основній формі її прояву – *«комунікативна культура»*. Дана якість базується на діалогічному підході до взаємодії.

Взаємодія в широкому розуміння слова – це філософська категорія, що охоплює процеси впливу об'єктів (або суб'єктів) один на одного, їхню взаємну зумовленість і взаємозаміну. Категорія взаємодії охоплює всі види соціальних процесів і людської діяльності (працю, пізнання, спілкування, виховання, навчання та інші).

Досить важливою характеристикою педагогічної взаємодії є істотна роль цілеспрямованих впливів. Це стосується, зокрема, послідовної реалізації цілей виховання, навчання, стимулювання активності та індивідуального розвитку тих, на кого спрямовано вплив, постійне коригування цих процесів у рамках вирішення навчально-виховних завдань як проміжних цілей, підпорядкованих кінцевій меті [61, с.32].

Доцільно зазначити, що комунікативна взаємодія реалізується за умови прояву комунікативної культури, яка є стійким особистісним станом, який визначає особливий тип взаємодії з іншими людьми і характеризується наявністю у свідомості суб'єкта успішного, особистісно-значущого зразка прийнятної комунікативної поведінки та спрямованості свідомості на її виконання. Причому вона включає різнопланові мотиви, переконання, орієнтовані на створення моделі можливої поведінки, визначення спеціальних способів дій, оцінку можливостей для здійснення відповідного вчинку.

Комунікативна взаємодія у дизайнерській виховній діяльності проявляється в тому, що у сприйнятті мистецтва дизайну, своєрідності менталітету інших народів, культури, смаків і особливостей мистецтва домінує прагнення зрозуміти і прийняти «нове» і категорично не відкидати «старе»(традиційне), розглядати ці прояви як форму, яка не повинна мати вирішального впливу на зміст контактів, не намагатися переробити, перевиховати партнера взаємодій, зробити його «зручним». У спілкуванні з

учасниками спільної діяльності категорично відкидається агресивність і категоричність у судженнях і оцінках людей, історичних подій, мистецьких тенденцій, простежується прагнення відійти від консервативних поглядів і стереотипів, в тому числі і від «мовленнєвого шаблону». Специфіка соціального виховання, як і конкретного виду дизайнерської діяльності, вимагає від усіх учасників знаходити спільну мову з різними категоріями людей, взаємно пристосовуватись до особистих настроїв, різних характерів, добирати сприйнятливі якості вербальної і невербальної мови, невимушеність у спілкуванні з різними людьми, домагатися реалізації діалогу.

Дослідники проблеми діалогічної взаємодії [61] звертають увагу на те, що суть, місце, функції діалогу у виховному процесі залежать від цілей виховання, сутності виховного процесу та його результату. У виховному процесі діалогічна взаємодія є необхідною умовою бачення кожним із партнерів себе з боку, що дає можливість глибоко проникнути у зміст своєї індивідуальності, характерні прикмети своєї особистості, ідентифікувати себе з етносом, нацією, народом.

Соціально-психологічними умовами ефективності взаємодії є: а) живий рівноправний діалог між його учасниками; б) скорочення кількості заборонених і поступове розширення кола дозволених ситуацій; в) використання експертної оцінки результатів соціально-виховної діяльності; г) оперативне усунення ситуативних бар'єрів, недовіри, невміння цілеспрямовано користуватися засобами спілкування [61, с.44].

Однією із особистісних якостей, як результату соціального виховання студентів при використанні мистецтва дизайну, є сформованість (або прояв) *соціального досвіду*. Включення студентів у різні види дизайнерської діяльності під час соціально-виховного процесу сприяє створенню нових (чи оновленню старих) зразків культури, норм спілкування і діяльності. Соціально орієнтована взаємодія, у свою чергу, веде до соціального досвіду, оскільки студент у процесі творчих контактів оволодіває новими культурними цінностями і нормами. Зарубіжні (І. Кон [95], К. Платонов [164], В. Ядов

[247]) та вітчизняні вчені (В. Прусак [173], О. Трифанова [209], О. Фурса [221]) відзначають, що в основі соціального досвіду лежать способи здійснення колективної життєдіяльності. Соціальні відносини допомагають студентам через ставлення, зв'язки і форми використовувати як стихійно, так і свідомо умови свого розвитку і набувають соціального досвіду. Так, А. Мудрик, характеризуючи соціальний досвід, визначає його як «... самобутній синтез різного роду наявних відчуттів і переживань; знань, умінь і навичок; засобів спілкування, мислення, діяльності, стереотипів поведінки; інтеріоризованих ціннісних орієнтацій і соціально-виховних установок» [142, с.28].

Дещо ширше соціальний досвід розглядає М. Рожков, який наголошує на тому, що соціальний досвід є «... сукупністю цінностей і установок особистості, яка склалася в результаті взаємодії з іншими людьми, з навколишнім середовищем в економічній, політичній і духовній сферах його життєдіяльності» [180, с.107]; Н. Борбич розглядає соціальний досвід у двох формах: «.. об'єктивність, як досвід спільної життєдіяльності людей, зафіксований у знаннях, традиціях, звичаях, правилах, нормах поведінки тощо; індивідуалізований, як досвід участі особистості в різних видах діяльності і міжособистісної взаємодії, які впливають на її розуміння, ставлення до різних явищ, що визначають зміст установок, знань, рівень розвитку умінь і навичок» [27, с.19].

Виходячи із означених характеристик соціального досвіду, ми тлумачимо поняття «соціальний досвід» як досвід здійснення соціально значущої діяльності шляхом соціальної взаємодії людей, що веде до інтеріоризації й екстеріоризації ціннісних орієнтацій і соціальних установок. У даному разі дане визначення засвідчує необхідність шукати такі форми і засоби соціального виховання, які б дозволяли продуктивно використовувати засоби дизайнерської діяльності інших людей і розширювати у студентів власний соціальний досвід, збагачувати їх світогляд, розуміння культури різних народів і свого народу, та шукати точки зіткнення для поглиблення власних знань і навичок.

Таким чином, узагальнивши зазначені тлумачення складових особистісних якостей студентів, що формуються у процесі дизайнерської позанавчальної діяльності, можна розглядати цей процес:

- як діяльність, спрямовану на пошуки оригінальних рішень завдяки використанню ефективних форм і засобів у нестандартних ситуаціях;
- як здатність аналізувати, узагальнювати і використовувати на практиці досягнення як соціально-виховного досвіду вищої школи, так і власний життєвий досвід, набутий у навчанні і вихованні;
- як спосіб набуття певного соціального досвіду шляхом взаємодії з оточенням і мистецьким середовищем.

Аналіз розуміння змісту і можливостей соціального виховання студентів засобами дизайнерської діяльності дозволяє визначити три групи її функцій:

1) по відношенню до суспільства вони виступають засобами перетворення, комунікації, особистісної значущості;

2) по відношенню до виховної позанавчальної діяльності вони сприяють відтворенню культури певного соціально-виховного інституту (університету факультету, громадських організацій тощо); організації творчої життєдіяльності, впровадженню інноваційних технологій соціального виховання;

3) по відношенню до студентів – учасників соціального виховання – позанавчальна діяльність може реалізувати низку важливих функцій: розширення знань, орієнтаційну та операційну практичну.

Ми по суті підійшли до того, щоб стверджувати доцільність використання дизайнерської діяльності як комплексу педагогічних чинників, що можуть ефективно впливати на розвиток особистісних якостей і соціальне становлення студентів у процесі позанавчальної соціально-виховної діяльності в різних мікросоціумах.

Висновки до першого розділу

Ідея соціального виховання студентів народилася у вузівській практиці і поступово стала органічною частиною життєдіяльності студентів. Наразі вона є предметом досить широких дискусій теоретиків і практиків. Звернення до означеної проблеми потребувало теоретичного аналізу проблеми соціального виховання студентів та суті дизайнерської діяльності.

У процесі дослідження важливим для нас стали наукові напрацювання відображені в Законі «Про вищу освіту» і в Концепції національного виховання, а також у наукових доробках філософів (В. Бітаєва, Ю. Легенького, Г. Лоли, І. Рижової та ін.), психологів (О. Авраменко, І. Беха, Б. Вульфа, Б. Паригіна, С. Рубінштейна, Т. Щириці) і соціологів (А. Борисова, О. Гінесаретський, О. Семашко, М. Лукашевич).

Проблему соціального виховання дітей та молоді окремі вчені розкривали через призму позанавчальної дизайнерської діяльності.

Соціальне виховання розглядається як поняття, в якому закладено його результат - «доцільність» засвоєння певної системи знань, норм, цінностей, відносин, способів поведінки, що дозволяє людині функціонувати в якості повноцінного члена суспільства, громади, групи, в яких формується певний тип особистості, яка засвоїла соціальний досвід і може взаємодіяти з іншими людьми, пристосовуватись до певних соціальних ролей та оволодівати зразками прояву соціально значущої позиції. Це педагогічна діяльність, спрямована на створення сприятливих умов для оволодіння студентами необхідними, з точки зору суспільства, соціальними, духовними, культурними й емоційно-вольовими цінностями, сприяє посиленню прагнення до самосвідомості, саморозвитку, самоствердження і самореалізації особистості.

Особливість позанавчальної діяльності окреслено як педагогічну систему самостійної життєдіяльності студентів, яка забезпечує реалізацію їх інтересів і потреб та сприяє формуванню у них готовності до реалізації соціальних функцій в освітній чи культурній сфері, уміння самостійно

наповнювати змістом всієї дії на кожному із етапів соціально-виховного процесу.

За структурою і цілями позанавчальна соціально-виховна робота поділяється на три групи за ознаками включення студентів у реальні соціально значущі відносини: перша група – це соціально значущі справи; друга група – це форми соціально-виховної роботи, спрямовані на розвиток особистісних якостей; третя група – це форми, в яких домінує дозвіллева діяльність.

Позанавчальна соціально-виховна діяльність – це своєрідна умова для розширення життєвого простору, в якому за (В. Левінім) студент переходить від соціальної ролі «учасника» до ролі «професіонала».

Виявлено, що у закладах вищої освіти функціонують моделі позанавчальній діяльності, розраховані на тривалий і короткотерміновий час.

З метою організації успішної позанавчальної діяльності з активним використанням мистецтва дизайну постала потреба визначити основні етапи:

- перший передбачає розробку і підготовку комплексного виховного дизайнерського проекту;
- другий дозволяє здійснювати реалізацію проекту, в якому відображено взаємозв'язок соціального виховання і дизайнерського мистецтва у позанавчальній роботі;
- третій етап – це презентація і захист соціально-виховного проекту використанням дизайн-мистецтва.

Доведено, що реалізація означених етапів потребує певних педагогічних умов: наявність студента як об'єкта педагогічної діяльності, наявність суб'єкта педагогічної діяльності, спільна діяльність студентів як вихованців, ставлення об'єкта до діяльності, комфортне внутрішнє середовище освітнього закладу, різнопланове зовнішнє середовище і взаємодія з ним, управління педагогічною діяльністю, ставлення до середовища і до самого себе як до суб'єкта дій.

Дизайнерська діяльність розглядається нами через родові поняття «дизайн» і «діяльність» і визначається як: процес засвоєння людиною світу, як

індивідуальний чи колективний спосіб життєдіяльності дітей та молоді, як своєрідна система духовного життя суспільства, яка об'єднує соціальні інститути, культуру, побут, потреби; як сфера життєдіяльності студентів, яка відкриває унікальні умови для формування внутрішнього світу і всебічного розвитку особистості та як засіб відкриття її естетичних смаків у позанавчальний час. Все це обумовлює соціальність даного поняття.

Зазначені теоретичні узагальнення дозволяють здійснити перехід до дослідницько-експериментальної роботи по формуванню соціальної вихованості особистості студента у процесі позанавчальної виховної діяльності з використанням дизайнерського мистецтва.

РОЗДІЛ 2

ПОЗАНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ВИКОРИСТАННЯ ДИЗАЙН-МИСТЕЦТВА У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ

2.1. Діагностика соціальної вихованості студентів в умовах позанавчальної діяльності

Вивчення означеної проблеми на теоретичному і практичному рівнях дозволило нам спроектувати дослідно-експериментальну роботу, сформулювати критерії і показники ефективного використання дизайнерської діяльності як комплексу педагогічних засобів, що впливають на якість соціального виховання студентів і демонструють прояв сформованості їх критеріїв. Відповідно було підібрано необхідні діагностичні методики (табл. 2.1.), які дозволяють зафіксувати результативність спроектованого процесу і зробити відповідні висновки.

Загальною метою констатувального етапу експериментальної роботи стало визначення рівнів сформованості соціальної вихованості в умовах позанавчальної дизайнерської діяльності студентів вищого навчального закладу.

В контексті окресленої мети констатувального експерименту були поставлені окремі завдання:

- вивчення поінформованості студентів про соціальне виховання та можливості формування окремих якостей як соціально орієнтованої особистості (дані якості студентів описано в параграфі 1.3);
- виявлення знань і умінь студентів про дизайнерської діяльність як про комплекс засобів соціального виховання особистості, застосування яких у позанавчальній діяльності забезпечить ефективність соціального виховання студентів;

Таблиця 2.1

Зміст критеріїв і показників сформованості соціальної вихованості студентів в умовах дизайнерської діяльності

Критерії	Показники	Методи діагностики
Цілепокладання у виховній діяльності на основі використання мистецтва дизайну	Усвідомлення і реалізація цілей соціального виховання Володіння знаннями й уміннями дизайнерської діяльності Вміння визначити цілі і завдання позанавчальної соціально-виховної роботи	Авторські анкети Твір-есе Дослідницьке завдання Метод експертної оцінки
Розвиненість ініціативності як прояв соціальної активності	Спрямованість на активну соціально-виховну дію Усвідомленість мистецтва дизайну як різновиду педагогічного впливу на виховання студентів Соціально спрямоване використання дизайнерської діяльності у виховному процесі	Педагогічне спостереження Метод експертної оцінки Ситуація вибору Тест - опитувальник за О. Реаном і В. Якуніним
Комунікативний потенціал як фактор педагогічної взаємодії	Володіння засобами комунікації у виховній діяльності Прояв комунікативної культури у взаємодії з учасниками виховного процесу Адекватність інтонаційно-емоційних ознак у комунікативній взаємодії	Педагогічне спостереження Метод експертної оцінки Методика І. Богданової та Н. Дідусь про розвиток комунікативних умінь
Соціальна відповідальність при використанні мистецтва дизайну у виховному процесі	Відповідальність за зміст і якість соціально-виховної діяльності Самостійність у визначенні і реалізації етапів соціально-виховної діяльності з використанням мистецтва дизайну Уміння здійснювати методично змістове забезпечення та реалізувати соціальну роль у виховній діяльності	Методика-тест Н. Борбич Метод експертної оцінки Педагогічне спостереження
Сформованість соціального досвіду як результат усвідомлення суті соціально-виховної діяльності та адекватних методик дизайнерської діяльності як педагогічного чинника у вихованні	Мотиваційно-ціннісна спрямованість у виховній діяльності Володіння адекватними до цілей методиками застосування мистецтва дизайну у виховному процесі Усвідомлений вибір мети і засобів дизайнерської діяльності та використання їх у конкретних педагогічних ситуаціях	Методика М. Рожкова «Вивчення соціальної вихованості» Метод експертної оцінки Самооцінка прояву задоволення за М.Поповою Опитування за методикою В.Сластеніна

- виявлення у студентів здатності визначати цілі у соціально-виховній діяльності та володіти соціальним досвідом для роботи з дітьми та молоддю з використанням засобів дизайнерської діяльності;
- виявити рівень прояву ініціативності, комунікативної взаємодії та соціальної відповідальності у соціально-виховному процесі при використанні засобів дизайнерської діяльності.

У процесі констатувального експерименту використовувались діагностичні методики, які дозволили визначити критерії та їх показники: твіресе «Образ ідеального організатора соціально-виховної роботи» [62]; тестопитувальник за О. Реаном [177]; аналіз комунікативного потенціалу за І.Богдановою та Н. Дідусь [62]. Методика Н. Борбична виявлення ставлення студентів до відповідальності за дії та вчинки [27]; метод спостереження та експертної оцінки і самооцінки, методика вивчення соціальної вихованості за методикою М. Рожкова [180], підсумкова оцінка прояву ставлення до позанавчальної соціально-виховної діяльності за Є. Ільїним [63].

Використання різноманітного дослідницького інструментарію дало можливість вивчити в експериментальному контексті: сутність особистісних змін студента у процесі його соціального виховання, наскільки ефективними є ті чи інші засоби дизайнерської діяльності при вивченні динаміки прояву соціальної вихованості.

Розглянувши педагогічні можливості дизайнерської діяльності, ми прийшли до висновку про необхідність виявлення взаємозв'язку критеріїв і рівнів сформованості соціальної вихованості студентів у процесі використання мистецтва дизайну. При цьому ми вважаємо, що критерії повинні бути нечисленними, доступними і зрозумілими для розуміння студентів та інших учасників соціально-виховного процесу, а також забезпечені достатньо доступними методиками.

Звичайно, неможливо і не обов'язково оцінювати усі аспекти соціального виховання студентів. Критерії мають бути обмежені невеликою кількістю ключових, принципових позицій. Вони мають відповідати

наступним вимогам: «... давати цілісну картину процесу, що розглядається, розкривати динаміку формування властивостей і якостей особистості, відобразити відповідне співвідношення кількісних і якісних показників» [219, с. 158].

В основу розробки критеріїв соціальної вихованості ми закладаємо її мету - формування соціальної вихованості особистості: мається на увазі, що у студента сформовані чи недостатньо сформовані якості, які характеризують його як соціально адаптовану особистість, котра має чітко виражені цілі своєї діяльності, а також здатна використовувати педагогічні методики в роботі в різних соціально-виховних ситуаціях. При цьому враховується динаміка основних компонентів процесу, які забезпечують досягнення його цілепокладання і результативності. Це, зокрема, стосується змісту, структури, форм і методів діяльності.

Слід зауважити, що серед критеріїв використовувались дві групи: кількісні і якісні. Перші допомагають відповісти на питання, чи створені зовнішні, в тому числі організаційні умови, для успішного соціально-виховного процесу; друга група допомагає отримати інформацію на рівні сформованості особистісних якостей студента як соціальної особистості.

Серед показників, що стосуються конкретних критеріїв фіксуються такі, як: уміння визначити цілі, ініціативність, самостійність, відповідальність, комунікативність (готовність до взаємодії) і засоби соціально-виховної роботи. Для отримання даних, які дозволяють робити висновки про сформованість визначених якостей-показників, було розроблено спеціальну варіативну анкету (додаток А, А₁, А₂, А₃).

Для отримання об'єктивних результатів для нас не менш важливим було виявлення задоволення студентів різними видами діяльності та механізмами посилення їх впливу на учасників (додаток Б).

Серед якісних критеріїв виховного процесу аналізується динаміка основних ознак соціального виховання особистості: цілеспрямованість та ініціативність, соціальна активність, комунікабельність та взаємодія з іншими

учасниками, самоусвідомлення ролі дизайнерської діяльності у виховному процесі, самовизначення у виборі форми роботи тощо. Такий комплекс показників до критеріїв засвідчує потребу у розширенні знань як щодо сфери виховання, так і щодо дизайнерської діяльності як виховного засобу впливу на студентів.

У розробці критеріїв ми використали досить відомі напрацювання вітчизняних (С. Адексєєва [5], О. Ельбрехт [68], І. Ригова [178]) та зарубіжних вчених (А. Фатов [216], З. Ядов [247]). Зокрема, спираючись на розробку дослідження Є. Павлютенкова [153] з врахуванням цілей дизайнерської діяльності, ми вибудували своєрідну структуру дизайн-цілей відповідно до цілей кожного педагогічного критерію [125].

При цьому дизайнерська діяльність виступає практичною складовою виховного процесу, що робить її особливо привабливою, оскільки простежується:

- спрямованість виховного процесу завдяки проектуванню на соціально значущу мету;
- розвиток і засвоєння структури виховної діяльності, способів і дій;
- перенесення набутих знань, вирішення нестандартних завдань у різних ситуаціях;
- розвиток світогляду особистості студента;
- формування емоційно-ціннісного ставлення студентів до дійсності і власної дії.

Можна сказати, що ми допомогли студентам рухатись від загальної мети до окремих цілей, від нульового рівня до високого цільового рівня.

На основі теоретичного аналізу феномена формування соціальної вихованості студентів, вивчення реального досвіду використання дизайнерської діяльності у соціально-виховному процесі, виявлення критеріїв нами визначено рівні сформованості показників кожного із критеріїв: високий середній, низький. На етапі констатувального експерименту брали участь 219

студентів. Контрольні й експериментальні групи формувалися шляхом випадкової вибірки студентів різних вищих навчальних закладів.

У ролі експериментальної групи визначено три факультети в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (219 осіб). Такий вибір обумовлено тим, що на різних факультетах університету (філософії освіти, соціально-економічної освіти та управління і на факультеті педагогіки і психології) функціонують спеціальності, які або є базовими для нашого дослідження («Дизайн»), або навчалися за освітньою програмою («художньо-прикладна діяльність», «образотворча діяльність») і є підґрунтям для розгортання позанавчальної виховної діяльності. Ми поставили перед собою завдання простежити, як реалізується створені педагогічні умови водночас в контрольних групах двох навчальних закладів (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка і Хортицькій національній навчально-реабілітаційній академії, м. Запоріжжя) – 101 особа, де спеціальна робота з студентами за авторськими програмами не проводилась. В даному разі ми обмежились спостереженнями та виміром вихідних і підсумкових даних для порівняння з відповідними даними, отриманими в експериментальних групах в НПУ ім. М.П. Драгоманова.

Загалом картина рівнів соціальної вихованості особистості у структурі дизайнерської діяльності представлена через п'ять основних критеріїв: цілепокладання (цілеспрямованість), ініціативність (як відображення соціальної активності), соціальна відповідальність особистості (як самостійність у процесі виховної роботи), комунікативний потенціал у взаємодії і соціальний досвід (як інтегративна якість соціально вихованої особистості), що дозволило виявити три основні рівні. Змістова характеристика критеріїв представлена в таблиці 2.1.

В основу визначення критеріїв соціальної вихованості покладено соціально значущі якості особистості, сформованість яких засвідчувала різний рівень їх соціальності:

- *цілепокладання (цілеспрямованість)* – усвідомлення і реалізація цілей соціального виховання, володіння знаннями й уміннями дизайнерської діяльності; уміння визначати мету і завдання позанавчальної виховної роботи з використанням знання про мистецтво дизайну;

- *ініціативність (соціальна активність)* – спрямованість на активну соціально-виховну дію, усвідомлення дизайнерського мистецтва як педагогічного засобу, соціально орієнтоване використання дизайнерської діяльності у виховному процесі;

- *комунікативний потенціал* як чинник педагогічної взаємодії (володіння засобами комунікації, прояв комунікативної культури) у виховному процесі, адекватність мовленнєвого та інтонаційно-емоційного проявів у взаємодії;

- *соціальна відповідальність* (відповідальність за зміст і якість виховної діяльності) - самостійність у визначені етапів позанавчальної діяльності, методичне і змістове забезпечення, прояв толерантності на організаційному етапі та визначення соціальної ролі учасників виховної діяльності);

- *соціальний досвід* мотиваційно-ціннісна спрямованість у виховній діяльності, володіння методиками, адекватними до цілей, видів мистецтва, дизайну, усвідомлений вибір мети, алгоритму і засобів соціального виховання в конкретних соціально-педагогічних ситуаціях.

Визначені критерії та показники дозволили охарактеризувати *рівні* соціальної вихованості студентів університетів: *низький, середній, високий*.

У студентів з *низьким рівнем* соціальної вихованості відсутній інтерес до позанавчальної діяльності, зокрема виховної; недостатній рівень знань про дизайнерську діяльність як засіб виховного впливу на особистість; слабкий прояв інтересу до пошуків оригінальних форм і методик із застосуванням дизайн-мистецтва; простежується стихійно-груповий характер організації позанавчальної діяльності, слабкий прояв ініціативності, відповідальності, відсутні навички комунікації в різних сферах діяльності.

Студенти з *середнім рівнем* соціальної вихованості характеризуються: наявністю нестійкого інтересу і цілеспрямованості до позанавчальної виховної роботи; сформованістю основних понять про дизайнерську діяльність і її педагогічні можливості у виховному процесі; достатнім рівнем загально педагогічних знань про форми і методики виховної роботи; певним проявом відповідальності та уміння організувати одну із форм соціального виховання; достатньо активні у комунікації, але не завжди впевнені у власному досвіді при виборі мети, засобів вирішення завдання.

Для студентів з *високим рівнем* соціальної вихованості притаманні такі показники: стійкий інтерес і цілеспрямованість у здійсненні позанавчальної виховної роботи; прояв знань і умінь, необхідних для органічного поєднання виховної діяльності і засобів дизайнерської діяльності; уміння творчо використовувати види і форми дизайнерської діяльності як ефективного засобу педагогічного впливу на учасників виховного процесу; найбільш помітно проявляються критерії «відповідальність» і «володіння соціальним досвідом» при здійсненні позанавчальної дизайнерської діяльності; достатньо переконливо комунікують у різних ситуаціях із різними категоріями вихованців.

Для нашого дослідження важливо було, перш за все, з'ясувати, як розуміють студенти другого курсу, з якими починався експеримент, поняття «дизайнерська діяльність» та «соціальне виховання» (додаток Б). При розкритті суті цих понять студенти в основному звертали увагу на їх певні зовнішні прояви: «це зовнішнє художнє відображення», «це краса навколо», це «людина в гармонії з красою», «створення привабливого середовища». Що стосується поняття «соціальне виховання», то студенти запропонували таке пояснення: «виховна діяльність», «людина і світ, людина і мистецтво», «виховання у суспільстві». При цьому біля 50% студентів не пов'язували між собою ці два поняття: «соціальне виховання» і «дизайнерська діяльність».

Оскільки і соціальне виховання, і мистецтво дизайну відображають творчу діяльність, впливають на розвиток людини, соціальну дію і соціальну

сферу, на мислення, уяву і світосприйняття, то для визначення розуміння цих понять в контрольній і в експериментальній групах нами використано метод «есе» (додаток В; В₁).

Аналіз змісту твору-есе дозволив виявити: простежується проблемне розуміння цих понять і при цьому відповіді студентів не дуже відрізняються змістовністю, оскільки для студентів після першого року навчання ще недостатньо приділялась увага розвитку їх творчої просторової уяви, невербальної креативності, навичок комунікативної взаємодії з різними учасниками як дизайнерської діяльності, так і соціально-виховної роботи, у процесі якої, на нашу думку, мали б ставитись завдання щодо розвитку особистості, її почуттів, смаків та творчих здібностей.

Розширена змістова характеристика означених критеріальних складових, які дозволяють здійснювати формування соціально-виховної особистості, представлено в §1.3: цілеспрямованість, ініціативність, використання комунікативного потенціалу, соціальна відповідальність та соціальний досвід.

З метою виявлення в перспективі дослідження динаміки позитивного перетворення якостей особистості студента в процесі соціального виховання використано показники, які детермінують критерії соціальної вихованості студентів: це, зокрема, мова йде про соціальний досвід, який включає цілепокладання, ініціативність, комунікативну взаємодію, соціальну відповідальність.

В якості діагностичної методики оволодіння змістом даних понять ми використали відому в педагогічній науці методику «Дослідницьке завдання». Дана методика передбачає презентацію в письмовій формі теоретичного вирішення однієї із проблем сучасної виховної практики на основі вивчення теорії про соціальне виховання. Особлива увага студентів зверталась на думку майбутніх вчителів, педагогів-організаторів і дизайнерів, в якій розкривається й аргументується їхнє ставлення до взаємозв'язку цих двох видів діяльності та можливі шляхи їх взаєморозширення і взаємовпливу.

Аналіз відповідей у 219 міні-дослідженнях студентів другого курсу представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Виявлення взаємозв'язку соціального виховання і дизайн-діяльності

№	Показники	число	%
1	<i>Цілеспрямованість</i> : усвідомлення цілей дизайн-діяльності; розуміння цілей, форм і процесу соціального виховання; здатність перетворювати дизайн-діяльність у складову виховного процесу	78	35,61
2	<i>Прояв ініціативності</i> : особистісне осмислення і прийняття мистецтва дизайну як педагогічного чинника, спрямованого на активізацію виховного впливу на студентів, розвиток їх ініціативності до використання дизайн-діяльності;	54	24,65
3	Розширення <i>комунікативної взаємодії</i> та адекватного інтонаційно-емоційного прояву; Готовність до комунікативної взаємодії з різними учасниками соціально-виховного процесу	50	22,85
4	<i>Соціальна відповідальність</i> як прояв організаторських умінь, самостійності у створенні програм соціального виховання та визначення і реалізація етапів створення дизайн-продукції з метою досягнення мети виховання	29	13,24
5	<i>Соціальний досвід</i> як результат самоусвідомлення суті соціального виховання, методик впровадження дизайн-мистецтва як засобу соціального виховання студентів	8	3,65

Як свідчать дані, представлені в таблиці, студенти на початку другого року навчання демонструють досить високий рівень розуміння суті показників за критеріями «цілеспрямованість» та «комунікативний потенціал» – 78 осіб (35,61%), і відповідно 50 осіб (22,85%).

Найбільш поверховими були аргументи щодо пояснення вибору показників за критерієм «соціальна відповідальність» 29 осіб (13,24%) та «соціальний досвід» – 8 осіб (3,65%). Таку розбіжність у кількісних показниках можна пояснити тим, що у студентів, як зазначалося вище, ще не сформовані знання з теорії соціального виховання, не вистачає досвіду щодо

поєднання можливості і доцільності дизайнерської діяльності з процесом соціального виховання.

Результати пілотного проекту засвідчують, що професійні уміння майбутніх дизайнерів і вчителів образотворчого мистецтва, і педагогів-організаторів (соціальних педагогів) вирішувати пріоритетні завдання для кожного виду діяльності мають фрагментарний характер. Студенти усвідомлюють лише окремі складові із п'яти груп критеріїв, слабо орієнтовані на органічне поєднання мистецтва дизайну і соціального виховання, не враховують у достатній мірі контекст практичної діяльності і не надають їй адекватного значення у процесі соціального виховання, а також не проявляють ініціативи і відповідального ставлення до оперативного поєднання дизайнерського мистецтва і соціального виховання.

Враховуючи спрямованість гуманітарної освіти студента, його професійне становлення, особливо важливою, на нашу думку, виявилось проблема пошуку ефективних і доступних засобів позанавчальної діяльності, які б забезпечували розвиток різних аспектів соціального виховання при створенні комплексної індивідуалізованої програми соціального виховання студентів університету з залученням окремих видів дизайнерської діяльності.

Пілотний проект дозволив нам уточнити деякі завдання констатувального експерименту:

- розробити комплекс діагностичних методик для визначення рівня соціальної вихованості особистості студента в умовах дизайнерської діяльності;
- визначити рівні сформованості соціального досвіду студентів як узагальненого педагогічного чинника впливу на якість соціального виховання;
- здійснити аналіз отриманих даних констатувального експерименту.

За допомогою опитування, анкет, спостереження, есе, творчих завдань, методів експертної оцінки і самооцінки виявлялись соціальна зрілість студентів (додаток Д), якісні характеристики соціальної вихованості в умовах різних видів практичної, позанавчальної виховної та дизайнерської діяльності.

Питання, вміщені в анкету (додаток Е; Е₁), дозволяють студентам з'ясувати оцінку виховної позанавчальної діяльності, позицію кожного із них щодо ставлення до змісту та рівня організації позанавчальної роботи в умовах університету, коло пріоритетів виховних форм роботи, мотиви участі чи не участі студентів в організації виховної роботи, причини, що перешкоджають достатньо повному використанню виховного потенціалу позанавчальної роботи у вищій школі. Водночас анкета допомагає з'ясувати, на які аспекти виховної роботи доцільно звернути особливу увагу. До того ж студенти мали змогу висловити свої міркування щодо змісту і структури позанавчальної виховної роботи.

Спираючись на методику А. Фатова [216] та аналіз відповідей за анкетною, ми розподілили відповіді контрольної й експериментальної груп на «позитивні», «негативні» й «нейтральні». До «позитивних» ми віднесли відповіді, які чітко окреслюють позитив, а до «негативних» відповідей ми віднесли такі, що відображають подвійну позицію, невпевненість. До «нейтральних» відповідей ми віднесли такі, що засвідчують або певну байдужість, або заперечення участі у соціальній виховній діяльності (додаток Б).

Кількісні результати засвідчують, що в обох групах виховна діяльність не домінує, про що свідчать не лише міра їх участі у позанавчальній діяльності загалом, але і ті ролі, які студенти виконують у процесі організації і реалізації виховних програм.

Обговорення питання про можливість проведення виховної діяльності дозволяли з'ясувати наявність у студентів інтересу до різних форм позанавчальної діяльності, зокрема: зустрічі, виставки, школи майстрів, участь у конкурсах тощо.

Без сумніву, аналіз специфіки виховної діяльності студентів різних спеціальностей, які брали участь у науково-пошуковій роботі, дозволяє стверджувати, що інтерес студентів охоплює досить широкий діапазон можливих видів діяльності, хоча в основному в них домінує інформаційно-

споглядальна форма, а не прояв активної творчої участі. Причому простежується стихійно-груповий характер позанавчальної діяльності, в основному ініційований лише окремими студентами – організаторами чи кураторами. На жаль, участь студентів у позанавчальній виховній діяльності з використанням мистецтва дизайну проявляється досить спонтанно й епізодично.

У значної частини учасників експерименту 65 осіб (29,68%) поступово знижується інтенсивність виховної діяльності, участь в активних соціально значущих формах виховної діяльності.

Привертає нашу увагу той факт, що в окремих виховних підструктурах виявлена відсутність інтересу до соціально-виховного потенціалу університету в цілому, зокрема, це стосується мети виховання студента як соціальної особистості, як активно-діяльнісного індивіда.

За допомогою опитування, анкет, спостереження, есе, творчих завдань, методів експертної оцінки і самооцінки здійснювались якісні характеристики соціальної вихованості в умовах різних видів практичної, позанавчальної виховної та дизайнерської діяльності.

Використання методу анкетування демонструє, що студенти можуть давати як довільну відповідь на ті чи інші запитання, так і вибрати готові варіанти відповіді із кількох запропонованих варіантів. Зокрема, учасникам експерименту було запропоновано анкети (додатки Е; Е₁; Е₂).

Розширена змістова характеристика складових критеріїв, які дозволяють виявити соціальну вихованість особистості, представлено як цілеспрямованість, ініціативність, використання комунікативного потенціалу, соціальна відповідальність та соціальний досвід.

В основі поняття *«цілеспрямованість»* лежить інтерес, потреба, які дозволяють визначити відповідні цілі соціально-виховної діяльності за допомогою засобів дизайн-мистецтва; володіння уміннями оцінювати й добирати форми виховної діяльності з домінуванням дизайн-мистецтва.

Аналіз анкетних даних (таблиця 2.3.) засвідчує вихідні рівні прояву показників критерію цілеспрямованість у виховній роботі. Найбільш активною

Таблиця 2.3

Рівні сформованості «цілеспрямованості» студентів до соціального виховання з використанням дизайнерської діяльності

Групи	Кількість респондентів	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		абс.чис	%	абс.чис	%	абс.чис	%
ЕГ	118	19	16,1	60	50,85	39	33,05
КГ	101	18	17,82	58	57,43	25	24,75

ознакою є безпосереднє розуміння необхідності визначення цілей (або цілі) у пошуках шляхів і механізмів соціального виховання. Загалом рівень цілеспрямованості у позанавчальній роботі не досить високий: із 219 студентів двох груп (КГ й ЕГ) лише 37 (16,9%) осіб можна віднести до високого рівня, а 64 особи – до низького (відповідно: ЕГ 33,05% і КГ 24,75%).

Отримані дані переконливо доводять, що наразі в сучасній вищій школі проблема формування цілепокладання (цілеспрямованості) у виховній роботі, її переструктурування й оновлене змістове забезпечення має бути здійснена таким чином, щоб усі складові, виступаючи як єдине ціле, сприяли формуванню соціально орієнтованих цілей і соціальної спрямованості особистості як вихідної позиції соціального виховання.

Зміст використаних анкет спрямовано на виявлення рівнів соціальної вихованості різних критеріїв. Так, критерії «цілеспрямованість» засвідчує орієнтацію студентів на соціально-виховну роботу (додаток Е), в ньому відображається прояв інтересу до свідомої позанавчальної соціально-виховної роботи на основі використання засобів мистецтва дизайну.

Проведене дослідження дозволило виявити, що серед низки інших критеріїв пріоритетною якістю є *ініціативність*, яка загалом виступає своєрідним стимулом до розгортання подальшої дії студентів і яка засвідчує

рівень зародження соціальної активності (таблиця 2.4). Серед інших особистісних якостей критеріїв, зокрема таких, як відповідальність, наполегливість, самостійність тощо, прояв ініціативності визначили для себе більше 30% студентів від загальної кількості в ЕГ – 42 особи (35,4%), в КГ – 31 особа (30,7%). Слід зазначити, що особливо низький рівень сформованості даної якості зафіксовано у 40 осіб (33,9%) в ЕГ і 36 осіб (35,64%) в КГ. Такі кількісні показники даного критерію якості можна пояснити тим, що це були студенти, котрі щойно почали навчатись на другому курсі і, безперечно, потребували створення педагогічних умов для оволодіння спеціальними вміннями і своєрідним стимулом до розгортання подальшої дії студентів, яка засвідчує рівень зародження соціальної активності.

Таблиця 2.4

Рівні сформованості за критерієм «ініціативність» студентів у виховній роботі з використанням дизайнерської діяльності

Групи	Кількість респондентів	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		абс.чис	%	абс.чис	%	абс.чис	%
ЕГ	118	42	35,4	36	30,5	40	33,9
КГ	101	31	30,6	34	33,66	36	35,64

Вирішення окресленої проблеми, безперечно, сприяє не лише підвищенню рівня сформованості ініціативності як особистісної якості, а й посиленню адекватних їй мотивів та інших особистісно значущих якостей студентів завдяки реалізації показників ініціативності:

Диференційований аналіз кількісних даних у студентів різних спеціальностей дозволяє стверджувати, що контингент студентів за спеціальностями «соціальна педагогіка» і вчитель початкової освіти мають більш високий рівень прояву сформованості професійних умінь і навичок, що в сукупності сприяє успішній реалізації подальшого виховного потенціалу.

До групи особистісних якостей, якими мають володіти і проявляти їх в дії всі без винятку учасники експерименту, є комплекс показників критерію

комунікативний потенціал (взаємодія), що виступає як педагогічний чинник і сприяє прояву позитивно спрямованої взаємодії, довірливої і переконливої комунікабельності та адекватних інтонаційно-емоційних проявів у соціально-виховному процесі.

Слід зазначити, що сформованість «комунікативного потенціалу», як одного із показників особистісної соціальної вихованості, чітко простежується у результатах, отриманих на основі методики І. Богданової та Н. Дідусь, і завдяки використанню діагностичного методу педагогічного спостереження [199].

Використання власного комунікативного потенціалу, як соціально значущої якості, особливого інтересу не викликало у студентів, зокрема, що стосується, як будується спільна діяльність і відбувається спілкування. Більшість із опитаних має труднощі в тому, що не можуть переконати інших в необхідності виконати поставлене завдання (загалом в Е групі біля 40 осіб 33,9%); бачать свої проблеми і в К групі у спілкуванні, визначенні настрою групи, її потреб загалом 36 осіб (35,64%). Хоча в середньому 40 студентів Е групи (33,9%) стверджують власну готовність вільно включатися у комунікацію з різними людьми.

Як виявилось, основною умовою успішного прояву комунікативного потенціалу доцільно вважати спілкування з оточенням й особистісну комунікативну діяльність під час виховної діяльності. У процесі аналізу отриманих даних слід враховувати: чим свідоміше і критичніше ставиться до себе особистість, тим об'єктивнішою буде оцінка нею власного комунікативного потенціалу і реальних комунікативних умінь та навичок, необхідних у практичній діяльності, які найбільш повно проявляються у взаємодії.

Взаємодія у процесі соціального виховання є по суті обміном між суб'єктами інформацією, способами діяльності і спілкування, ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, вибір і засвоєння яких має вибіркового характеру.

Результати діагностики відображають оцінку рівнів сформованості комунікативних показників соціальної особистості, необхідних для виховної діяльності (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Рівні сформованості за критерієм «комунікативна взаємодія» студентів у виховній роботі з використанням дизайнерської діяльності

Групи	Кількість респондентів	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		абс.чис	%	абс.чис	%	абс.чис	%
ЕГ	118	29	24,58	40	33,9	49	41,53
КГ	101	25	24,8	36	35,6	40	39,6

Загалом взаємодія – це діалог студентів, як майбутніх вихователів з вихованцями, а також вихованців між собою та студентів між собою. Характер і виховна ефективність взаємодії визначається тим, які особистості в ньому беруть участь, якою мірою вони відчують себе особистостями і бачать особистість в кожному, з ким спілкуються.

Із отриманих даних видно, що майже п'ята частина студентів 29 осіб (24,58%) експериментальної групи оцінюється як такі, що мають досить високий комунікативний потенціал, проявляють культуру комунікативної взаємодії та вміють оперувати адекватною інтонацією й емоціями у взаємодії; більше двох третин 40 осіб (33,9%) засвідчують наявність у них показників комунікативного потенціалу на середньому рівні при цьому усвідомлюють недостатність умінь і навичок для комфортної комунікабельності, не завжди вміють добирати адекватне інтонаційно-емоційне забарвлення у комунікативній взаємодії; третя частина експериментальної групи 49 осіб (41,53%) за всіма показниками зазначеного критерію засвідчує помітно низький рівень, слабо володіє уміннями взаємодіяти, у них відсутній потенціал культури комунікації.

Зважаючи на зафіксовані дані, можна зробити висновок, що у процесі навчання у вищому навчальному закладі серйозної уваги потребує вирішення

проблема формування комунікативної взаємодії: розуміння суті умінь і навичок соціального впливу на учасників виховного процесу засобами комунікації з метою сприйняття і розуміння іншої людини, гармонізації відносин у комунікації, в дизайнерській діяльності.

Виходячи із емпіричних даних, отриманих на констатувальному етапі дослідження, об'єктивно постала потреба цілеспрямованого педагогічного впливу на процес удосконалення і розширення комунікативного потенціалу особистості, щоб забезпечити її рух на шляху до соціально-виховної зрілості. Це можна забезпечити як шляхом саморозвитку студентів, так і шляхом впровадження, адекватних до індивідуальних потреб, методик удосконалення комунікативних умінь і навичок у позанавчальному процесі, про що йдеться нижче.

Досить серйозним аспектом для нашого дослідження є аналіз критерію *соціальна відповідальність* студентів у процесі позанавчальної соціально-виховної роботи з використанням дизайнерського мистецтва, загалом ми вважаємо даний критерій значним показником їх особистісної зрілості. Тому ми вважаємо за доцільне провести дослідження, спираючись на тест-опитувальник Н. Борбич [27]: метод експертної оцінки та педагогічне спостереження.

Зокрема, використаний нами метод спостереження передбачає фіксацію зв'язків відносин, способів діяльності та її змісту. При цьому ми спираємось на суть зазначеного критерію, що дозволяє зробити узагальнений висновок про сформованість показників даного критерію: уміння практично брати на себе відповідальність за результати виховного процесу; проявляти самостійність при визначенні і реалізації необхідних етапів створення у виховному процесі дизайнерських виробів; прояв моральності й толерантності в організаційному процесі і змістовному наповненні виховної роботи.

Відповідне ставлення до виконання виховних дій у позанавчальній роботі може варіюватись від негативного до творчого [21]. Розмістивши всі проміжні значення на шкалі, отримуємо:

Творчо позитивне	Досить позитивне	Зацікавлене	Загалом позитивне	Байдуже	Негативне
6	5	4	3	2	1

Інваріант цієї шкали з заміною односторонньої шкали на двосторонню:

6	5	4	3	2	1
+3	+2	+1	-1	-2	-3

Така шкала зручна тим (за В. Бітінасом), що наявний еталон для порівняння, тому при діагностиці конкретної групи респондентів стає очевидною оцінка якості відповідальності у процесі соціально-виховної роботи [21, с. 49].

Це дозволяє тих студентів, котрі мають цифрове значення «відповідального ставлення» +6, +5 балів, віднести до високого рівня, а тих, хто мав – 4, 3 бали-до середнього рівня, а тих, хто мав – 2, 1 бали, віднесено до низького рівня (див. таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Рівні сформованості за критерієм «соціальна відповідальність» студентів у виховній роботі з використанням дизайнерської діяльності

Групи	Кількість респондентів	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		Абс. чис	%	абс. чис	%	абс. чис	%
ЕГ	118	23	19,49	35	29,66	60	50,85
КГ	101	29	28,7	30	29,7	42	41,6

Результати опитування, зафіксовані в таблиці 2.6, є досить переконливими, оскільки студенти засвідчили, що вони розуміють, що у виховній роботі «вкрай необхідно вміти брати на себе відповідальність», дотримуватися «почуття обов'язку перед колегами і вихованцями».

Помітним є число студентів, які віддають перевагу таким якостям, як принциповість, вірність цілям, готовність до співпраці; та на жаль, прояв цих якостей зафіксовано на середньому рівні в ЕГ – 45 осіб (38,14%) і в КГ – 32 особи (31, 69%).

Оцінювання таких особистісних якостей, як «відповідальність за сутність форм соціально-виховної діяльності» з використанням мистецтва дизайну, дозволяють стверджувати, що вона «необхідна» або іноді бажана для фахівця даної сфери, що відображено в показниках за низьким рівнем в 60 осіб Е групи (50,58%) в 42 осіб (41,6%) в КГ. Отже, така розбіжність у результатах акцентує увагу на необхідності здійснення більш глибокого аналізу проблем усвідомленого соціального становлення особистості в плані її зрілих соціально значущих якостей, зокрема, соціальної відповідальності.

Порівняння отриманих результатів дає матеріал для аналітики після констатувального експерименту і дозволяє в подальшій роботі проектувати формувальний експеримент нашого дослідження.

Розглядаючи критерій *«соціальний досвід»* та його показники (таблиця 2.1), ми, перш за все, вважаємо за доцільне ширше розкрити суть поняття *«соціальний досвід»*. Його характеристика визначалася на основі теоретичних положень А. Мудрика, в яких зазначалось, що *«...соціальний досвід визначається як єдність різних умінь і навичок, знань і способів мислення, стереотипів поведінки, інтеріоризованих ціннісних установок, зафіксованих відчуттів і переживань; досвід адаптації й відмежування у процесах самопізнання, самовизначення, самореалізації і самоствердження»* [142]. На думку автора, соціальний досвід набувається індивідом все життя у процесі контрольованої стихійної соціалізації.

У свою чергу, зарубіжні дослідники (М. Рожков [180], А. Фатов [216]) під соціальним досвідом розуміють сукупність цінностей і установок особистості, яка сформувалась в результаті взаємодії з іншими людьми, з навколишнім світом у різних сферах життєдіяльності. Це дозволило стверджувати: *«...формування соціального досвіду студентів є відображенням*

єдності різного роду умінь і навичок, знань і способів мислення та ціннісних орієнтацій» [216, с. 107].

Враховуючи досить близьке тлумачення вченими змісту поняття, ми спираємось на них при виокремленні показників критерію «соціальний досвід», необхідними для студентів у процесі позанавчальної соціально-виховної діяльності з використанням педагогічних засобів дизайн-мистецтва:

- мотиваційно-ціннісна спрямованість у виховній діяльності;
- володіння адекватними до цілей знаннями і методиками застосування дизайн-мистецтва у соціально-виховному процесі;
- самостійність у виборі цілей механізмів й алгоритму, необхідних для соціального виховання та їх застосування в конкретних педагогічних ситуаціях.

Здійснюючи зріз на констатувальному етапі щодо сформованості у студентів соціального досвіду, ми використали методику М. Рожкова «Вивчення соціальної вихованості особистості» [180], методи самооцінки, педагогічного спостереження та експертної оцінки. Причому досить активно використовувався метод спостереження, який дозволив вивчати реальну поведінку студентів, яка проявляється в різних природних ситуаціях, що дає об'єктивну інформацію про особистість студента. За допомогою цього методу у поведінці і системі відносин студентів виявилися ті характерні прояви «...які несуть інформаційне навантаження і дозволяють говорити про характер і особливості прояву соціальної вихованості [180, с. 154]. При цьому слід зазначити, що метод спостереження характеризується доступністю, тривалістю в часі використання, можливістю побачити подібні ознаки вихованості в різних соціальних спільнотах.

Діагностичний інструментарій дозволяє заміряти результативність та дієвість окремих педагогічних чинників. Використаний нами опитувальник М. Рожкова (20 суджень) дає можливість виявити соціальну мотивацію, ініціативність, соціальну самостійність, міру стійкості у взаємодії [180]. Кожне судження оцінювалось студентами в балах за наступними шкалами: 4 –

завжди; 3 – майже завжди; 2 – іноді; 1 – дуже рідко; 0 – ніколи. Отже, за даною методикою студент може набрати 16 балів. Слід зазначити, що із 118 студентів експериментальної групи лише 18 студентів (15,25%) набрали 16 балів; відповідно в контрольній групі із кількості 101 особа, таких студентів виявилися 15 осіб (14,85%).

Результати діагностики, потребували ще додаткової перевірки. З цією метою ми використали методику самооцінки, яка дозволяла виявити мотиваційну спрямованість, наявність знань і володіння засобами дизайн-мистецтва у виховному процесі та самостійність у виборі альтернативних форм і механізмів тощо. Особлива увага зверталась на уміння студентів проявляти своє ставлення до вибору педагогічних засобів виховного впливу дизайнерської діяльності на особистість.

Зазначені дані об'єктивно підтвердились завдяки використанню методу самооцінки власного соціального досвіду (див. таблицю 2.7.).

Як свідчать результати за самооцінкою студенти других курсів демонструють загалом досить високий рівень розуміння суті виховної діяльності із застосуванням дизайн-мистецтва, сформованості уявлення про діяльнісний аспект і особливо – мотиваційно-оцінювальний.

Проте другий показник самооцінки – аргументаційний – 54 (ЕГ) і 58 (КГ) студентів (45,76% і 57,42%) цілком може бути орієнтиром для вибору змістового наповнення соціально-виховної роботи у подальшій експериментальній роботі і при цьому потребує індивідуалізації у процесі позанавчальної виховної роботи.

Таблиця 2.7.

Результати самооцінки студентами володіння соціальним досвідом

Показники наявності соціального досвіду	Е група	К група
	% абс. число	% абс. число
<i>Діяльнісний</i> – охоче включається в різні форми виховної роботи; уявляє доцільність використання дизайн-мистецтва	69/58,47	61/60,59

<i>Аргументаційний</i> – здатність доводити можливість включення у виховну діяльність, формулювати цілі дизайнерської діяльності, аргументує вибір форм роботи.	54/45,76	58/57,42
<i>Мотиваційно-оцінювальний</i> – уміння вмотивувати власну позицію при вирішенні виховних завдань, брати на себе відповідальність за практичну діяльність: позитивно сприймає дизайн-мистецтво як альтернативу самореалізації	78/66,1	63/62,37

На заключному етапі констатувального експерименту, зважаючи на узагальнений зміст критерію «соціальний досвід», ми вважали за доцільне використати метод експертної оцінки(експертне опитування) з метою визначення достовірності отриманих попередніх результатів. До складу експертної групи входили 6 педагогів. Загалом оцінювались наступні складові:

- 1) мотивація вибору конкретної форми виховної роботи у позанавчальному процесі;
- 2) презентована програма конкретних дій стосовно даної форми;
- 3) використання дизайнерського мистецтва у роботі з різними групами учасників;
- 4) наявність орієнтації студентів на успіх;
- 5) готовність до самостійного виконання програми.

Результати оцінювались експертами за п'ятибальною системою: від 0 до 5 балів за кожну позицію. Загалом кожен студент міг отримати за виконані завдання 20 балів. Набрана кількість балів розмішена за рейтингом, дозволяє говорити про об'єктивність і достовірність рівня наявного соціального досвіду як підсумкового та узагальненого показника соціальної вихованості.

Наведені нижче дані в таблиці 2.8, в якій порівнюються різні узагальнені показники, що відображають сутність критерію «соціальний досвід», за експертною оцінкою в цілому неоднозначно демонструють різницю в оцінках, що відображено у рейтингу від більшого числа до меншого.

Відповідно в таблиці 2.8 перше місце за рейтингом і за оцінкою педагогів, і за оцінкою студентів посідає позиція № 4- орієнтація на успіх. Відповідно й інші позиції змінили своє місце: 1 – № 4 (39-36; 44-43); 2 – у педагогів № 2 (28-15), у студентів - № 3 (25-28); 3 – у педагогів №1 (25-21), у студентів - №2 (17-11); 4 – у педагогів (16-13) і в студентів (16-10); 5 – у педагогів №3 (10-16), у студентів - №1 (6-9)

Таблиця 2.8

**Рівень сформованості соціального досвіду
за експертною оцінкою педагогів і студентів**

Позиції оцінювання	Оцінка педагогів (кількість і %)		Оцінка студентів (кількість і %)	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1.Наявність досвіду у виборі форм виховної роботи	25/21,2	21/20,8	6/5,1	9/8,91
2.Презентація програми дій стосовно певної форми	28/23,73	14/13,1	17/14,4	11/10,89
3.Використання дизайн-мистецтва у виховній роботі	10/8,47	16/15,84	25/21,2	28/27,72
4.Орієнтація на успіх	39/33,05	36/35,64	44/37,3	43/42,58
5.Готовність до самостійності виконання програми	16/13,55	13/12,9	16/13,55	10/9,9

Найбільш наближеною за рейтингом є позиція № 4 (орієнтація на успіх), в експериментальній і контрольній групах студенти набрали бал «5».

Максимальна оцінка за кожною позицією має свій вимір у педагогів і студентів: максимальний бал у педагогів: № 1 –1 бал; № 2–3 бали; № 3 – 4 бали; № 4 – 5 балів; № 5-2 бали. Загалом набрано 14 балів, а середній бал становить 2,8.

Реальна оцінка визначена педагогами, зокрема, позиція № 1–3 бали; № 2 - 4 бали; № 3- 1 бал; № 4 – 5 балів; № 5 – 2 бали. Загальна кількість балів -15, середній бал становить «3» бали. У даному разі ми врахуємо сумарні бали за всіма первинними позиціями [20, с. 47].

За результатами констатувального зрізу за критерієм «соціальний досвід» студентів розподілено таким чином (таблиця 2.9).

Враховуючи той факт, що виховання – це діяльність студентів, а не діяльність для студентів, тому основою для діагностики стала їхня діяльність, види діяльності, зміст діяльності, значущість діяльності. Аналізуючи і зіставляючи різні параметри діяльності, можна спрогнозувати і скоректувати їх окремі параметри.

Таблиця 2.9

**Рівні сформованості «соціального досвіду» у виховній роботі
з використанням дизайнерської діяльності**

Групи	Кількість респондентів	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		абс.чис	%	абс.чис	%	абс.чис	%
ЕГ	118	18	15,25	45	38,14	55	46,61
КГ	101	20	19,8	59	58,42	22	21,78

Результати дослідження на основі окремо визначених п'яти критеріїв дозволяють звести їх в одну таблицю і графічно продемонструвати відмінність рівнів соціальної вихованості за п'ятьма критеріями та їх наближеність у кількісному вираженні за різними рівнями, що представлено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

**Рівні сформованості соціальної вихованості за п'ятьма критеріями
в Е і К групах (на констатувальному етапі)**

Критерії Рівні	Рівні (абс. число і %)					
	Високий		Середній		Низький	
	Е	К	Е	К	Е	К
Цілеспрямованість	19/16,1	18/17,82	60/50,85	58/57,43	39/33,05	25/24,75

Ініціативність	42/35,6	31/30,7	36/30,5	34/33,66	40/33,9	36/35,64
Комунікативний потенціал	29/24,58	25/24,8	40/33,89	36/35,64	49/41,53	40/39,6
Соціальна відповідальність	23/19,5	29/28,7	35/29,66	30/29,7	60/50,85	42/41,6
Соціальний досвід	18/15,25	20/19,8	45/38,14	59/58,42	55/46,61	22/21,78

За узагальненими результатами прояву соціальної вихованості на констатувальному етапі в експериментальних та контрольних групах виявлено показники, що досить наближені. Зокрема, різниця у відсотковому вираженні в ЕГ за п'ятьма критеріями до високого рівня віднесено 22,2% (студентів), у КГ – 24,36% (студентів); дещо відмінним є узагальнене число за низьким рівнем – в ЕГ 41,19% (студентів), в КГ – 32,67% (студентів).

Узагальнені показники рівнів за оцінкою за п'яти критеріїв соціальної вихованості на констатувальному етапі експерименту представлено у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Узагальнені показники рівнів соціальної вихованості на констатувальному етапі експерименту (у відсотках)

Групи респондентів	Абс. числа і %	Рівні		
		Високий	Середній	Низький
ЕГ	118	22,2	36,61	41,19
КГ	101	24,36	42,96	32,67

Під час статистичного аналізу отриманих даних після завершення констатувального експерименту визначались середні показники соціальної вихованості за такою формулою:

$$\sum = \frac{X_{ц} + X_{і} + X_{к} + X_{с.в} + X_{с.д}}{5}$$

де \sum середній бал за п'ятьма критеріями, показники яких оцінювались у 3 бали

\sqrt{X} - середній бал оцінюваних показників по одному із критеріїв:

X ц- критерій цілеспрямованості;

X і - критерій прояву ініціативності;

X к- критерій комунікативності;

X с.в. - критерії соціальної відповідальності;

X с.д. - критерій соціального досвіду.

N– кількість критеріїв, за якими визначається соціальна вихованість.

Визначений нами середній бал «3» оцінювання соціальної вихованості продемонстрував, що відсоток студентів з рівнем сформованості різних критеріїв соціальної вихованості з використанням дизайнерського мистецтва не досить високий. На нашу думку, підвищення рівнів показників критеріїв може відбутись за рахунок впровадження чітко окреслених педагогічних умов та розроблених методик соціального виховання студентів у позанавчальній виховній діяльності, прикладне спрямування якої забезпечується активізацією використання дизайнерської діяльності.

Тому для розгортання практичної виховної діяльності студентів необхідно спроектувати соціальне виховання студентів шляхом оптимізації, оновлення педагогічних умов, логіки розгортання формувального експерименту та вибору адекватних до мети дослідження пакету методів і форм виховання. При цьому ми вважаємо, що інтегральним відображенням рівня соціальної вихованості студентів є міра сформованості соціально орієнтованої діяльності особистості, яка актуалізується і посилюється завдяки оволодінню спеціальними вміннями, необхідними майбутньому фахівцю соціально-виховної сфери.

Таким чином, виявлено, що характер виховної діяльності стимулює у студентів потребу в умінні вирішувати комплексні завдання, виявляти зв'язок між професійним і особистісним, але при цьому стабільно у студентів простежуються труднощі в межах 50-70 відсотків щодо вибору того чи іншого виду дизайнерської діяльності. Такі результати дозволяють зробити висновок, що впевненість майбутніх спеціалістів у виборі шляхів вирішення виховних

завдань та застосування того чи іншого уміння пов'язана з недостатністю необхідних знань і належного професійного досвіду. На другому році навчання вони ще носять фрагментарний характер, студенти слабо орієнтуються в теорії виховання, не враховують контекст практичної діяльності, відсутнє уміння самовдосконалювати відповідальне ставлення до виховного процесу.

Об'єктивну оцінку позиції студентів щодо їх соціальної вихованості визначено експертами в кінці констатувального експерименту на основі методики В. Сластьоніна [196], яка трансформована з метою виявлення рівня соціальної вихованості в умовах соціально-виховної діяльності з використанням дизайн-мистецтва (додаток Є).

Ми слідом за автором розглядали соціальну вихованість за трьома параметрами: особистісний, теоретичний і технологічний. Ці рівні вимірялись у студентів за 10, 11, 12 – бальними шкалами.

Отримані результати, засвідчують, що загальна оцінка соціальної вихованості за першим параметром (особистісний) – становить 4,9 бали, що засвідчує допустимо мінімальний рівень; другий блок (теоретичний) – володіння знаннями, необхідними для соціального виховання – оцінюється в 4,12 балів, що засвідчує низький рівень; третій блок має середній бал 3,16.

Загалом оцінка за трьома блоками становить 3,79 балів і засвідчує неприпустимий (критичний) рівень соціально орієнтованої вихованості студентів.

Отримані результати дозволяють спрогнозувати етапи і напрями позанавчальної соціально-виховної роботи, педагогічні умови, ефективні форми, зміст, методи та їх змістове забезпечення, що в цілому мають впливати на формування соціальної вихованості студентів у процесі соціально-виховної діяльності з урахуванням засобів дизайн-мистецтва.

2.2.Форми, зміст і методи дизайнерської діяльності як цілеспрямовані засоби соціального виховання студентів у позанавчальній роботі

Відомо, що участь студентів у позанавчальній діяльності з використанням різних видів мистецтв помітно впливає на розвиток властивостей особистості студента. Звичайно не секрет, що наразі різко впав престиж позанавчальної діяльності, зокрема, виховної роботи. Тому постало питання, як, яким шляхом посилити її позитивно-емоційну спрямованість та позитивне ставлення студентів до позанавчальної діяльності.

Як доводить дослідник даної проблеми Є. Степанов, методологічною основою діяльності щодо визначення ефективності виховної роботи є «парадигма особистісно-орієнтованої освіти і виховання, в якій особистість розглядається як мета, суб'єкт і результат виховного процесу» [45, с. 7].

З метою впровадження методів ефективної виховної діяльності доцільно використовувати системний підхід, який дозволяє виявляти і посилювати взаємозв'язок результатів з цілями, завданнями, змістом і способами організації педагогічного процесу. При цьому ми маємо враховувати і той факт, що призначення виховання полягає в його здатності здійснювати вплив на людину. Тому у процесі формульовального експерименту необхідно визначити найбільш ефективні педагогічні засоби, форми і зміст виховного процесу, які спроможні ефективно впливати на особистість студента.

Якщо не ставити за мету соціальне виховання студентів університету чи інших категорій учасників і не шукати нових підходів до вирішення цієї проблеми, то за традиційною системою організації позанавчальної виховної діяльності оволодіння необхідним обсягом знань, умінь і навичок щодо формування соціальної вихованості за допомогою дизайнерського мистецтва формування соціально-вихованої особисті не відбувається. Таку процедуру необхідно здійснювати спеціально, оскільки вона має функціонувати на фоні педагогічних умов університету.

Реалізація експериментальної програми спрямована на вирішення низки завдань:

- усвідомлене оволодіння студентами знаннями й уміннями виховної роботи в умовах позанавчальної діяльності та виявлення особливостей використання дизайнерського мистецтва як одного із домінуючих засобів педагогічного впливу на студентів;
- формування у студентів навичок визначати цілі соціально-виховної діяльності та проектувати при цьому як для себе, так і для інших учасників виховної роботи різні форми і види діяльності;
- формування соціальної відповідальності і соціального досвіду як інтегрованих критеріїв соціальної вихованості, що передбачає прояв цілеспрямованості, ініціативності, комунікативного потенціалу.

Відповідно до окреслених завдань процес соціального виховання в умовах позанавчальної діяльності з використанням дизайн-мистецтва як педагогічного чинника впливу на студентів може бути інтегрованим як певна виховна технологія, яка співпадає з логікою навчання студентів у педагогічних вузах і відповідає наступним принципам: «... орієнтація на особистісну і професійну індивідуальність студента, врахування творчого потенціалу та інших особистісно-професійних можливостей; забезпечення диференційованого й індивідуального та соціально значущого підходу у виховному процесі; відкритість, динамічність, варіативність змісту, форм і методів виховної діяльності; можливість практичного застосування сформованих тих чи інших умінь і навичок у процесі соціально-виховної діяльності» [216, с. 132].

Однією із перспективних педагогічних технологій навчання студентів у виховній діяльності є технологія використання елементів дизайнерського мистецтва. Вона передбачає використання вільного вибору студентом видів дизайнерської діяльності в процесі соціального виховання студентів.

Вивчення засобів, методів і методик виховної діяльності в освітній сфері привели нас до висновку, що дизайнерська діяльність є досить важливим

професійним засобом для педагога-організатора виховного процесу. Означене поняття можна визначити «... як систему якостей особистості: естетичний смак, загальна культура, самобутність, активна творча позиція, фантазія, образне мислення і бачення, педагогічна сміливість, самостійність у виборі виду діяльності тощо» [216, с. 141].

Але при цьому слід зауважити, що під час участі студента в соціально-виховному процесі вирішується низка завдань, які на думку М. Петрової сприяють формуванню соціальної особистості як суб'єкта соціальних відносин:

- «... розвиток сутнісних сил і здібностей людини, що впливають на стратегію її життєвого шляху;
- виховання ініціативи й відповідальності у різних сферах;
- забезпечення можливостей для особистісного зростання, самовизначення, самореалізації;
- оволодіння засобами досягнення особистісно-творчої свободи;
- створення умов для самостійності, розвитку духовності, саморозвитку індивідуальних якостей, творчості, соціального становлення» [162, с. 110]

Сприйняття суті позанавчальної виховної роботи та використання в ній мистецтва дизайну є складним і суперечливим процесом, хоча, на думку В. Левіна, саме «... позааудиторна діяльність є цілісною базою різнобічного розвитку людини і сприяє оволодінню здібностями до здійснення творчих дій, спілкування і пізнання» [110, с. 12]. Адже саме в цій діяльності відбувається більш тісне міжособистісне неформальне спілкування студентів, педагогів, учасників виховного процесу різних за віком, простежується духовне самовідкриття і само зміцнення особистості, розвиток, розширення і поглиблення власного «Я».

Аналіз змісту й особливостей позанавчальної дизайнерської діяльності та її виховних можливостей дозволили нам зробити висновок, що найбільш

досконалим методом у даному разі є *діяльність*, яка сприяє формуванню стійкої мотивації до дій, розвитку структури виховної діяльності, формуванню уміння трансформувати набуті знання при вирішенні нестандартних завдань у різних ситуаціях, розвитку ерудиції та емоційного ставлення до дії.

Враховуючи завдання нашого дослідження, на факультетах був введений оптимальний режим організації позанавчальної виховної діяльності студентів: складено графік роботи студій, факультативів, гуртків тощо; було створено координаційний центр, де працювали за програмою автора дослідження куратори різних напрямів соціально-виховної роботи, керівники проектів, керівники клубів та інших соціально-виховних структур; визначено і затверджено для них план-програму та критерії оцінювання їх діяльності.

Практика у вищій школі дозволяє стверджувати, що для формування п'яти основних критеріїв соціального виховання доцільно використовувати метод «занурення» у виховне середовище, предметний світ дизайн-мистецтва та пробудження соціальної ролі особистості у конкретній ситуації. Це дозволяло нам поетапно формувати у студентів прояви соціальної вихованості. Саме на вихідному етапі здійснювалося навчання у Школі самовизначення, Школі дизайнерів, дискусійному клубі, на факультативі, виставках творчих робіт, майстер-класі, соціально-рольових іграх.

Як уже зазначалося, завданнями на першому етапі реалізації програми соціального виховання було здійснено інформування студентів, котрі в університеті оволодівають на професійному рівні художньо-прикладною, дизайнерською та образотворчою діяльністю, про можливу за їх допомогою різноаспектну виховну діяльність у позанавчальний час. Причому в основу їх діяльності закладено мистецтво дизайну, що є педагогічним чинником виховного впливу на рівень соціального виховання (див. рис. 2.1).

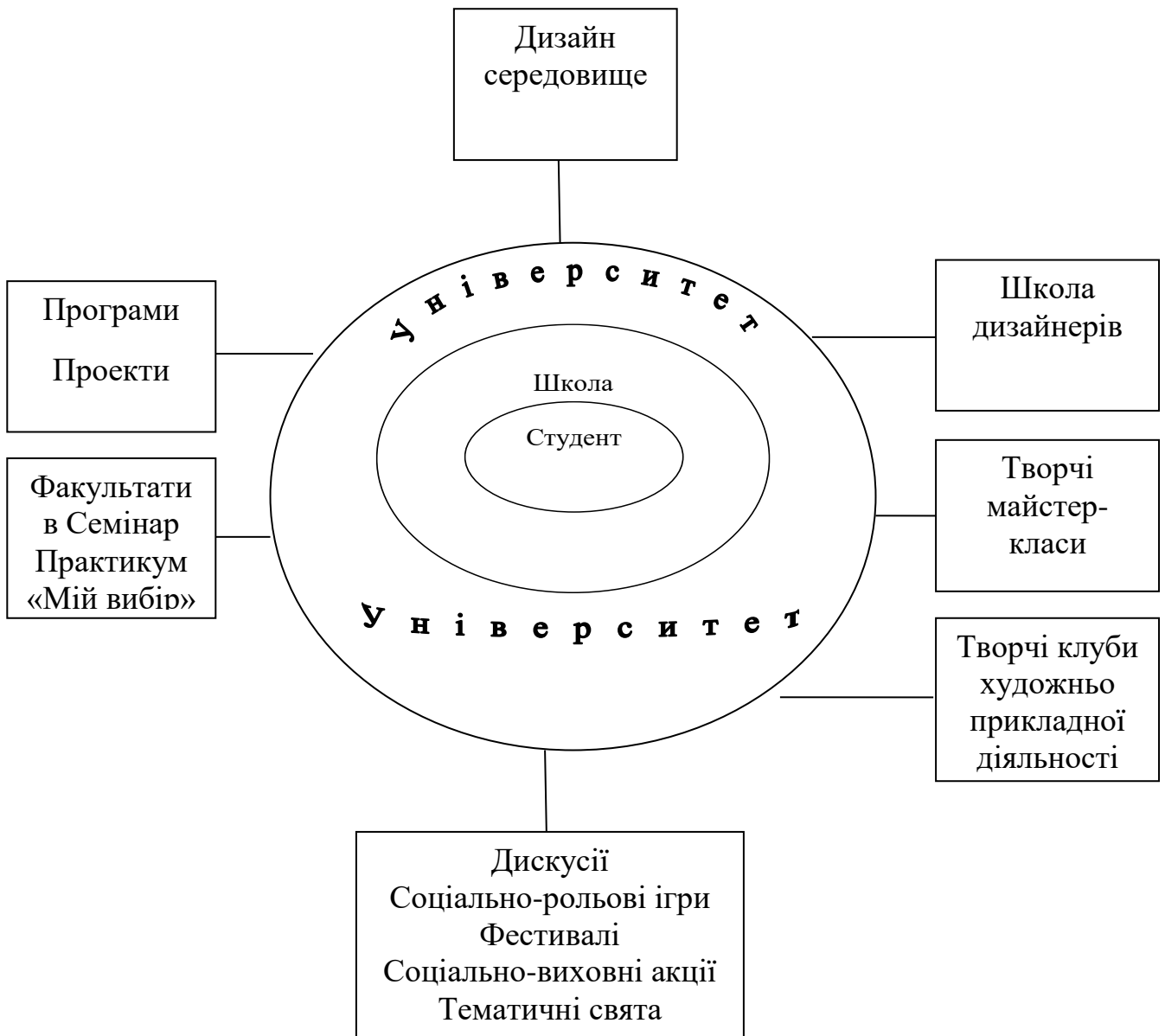

Рис. 2.1 Соціально-виховна сфера дії програми «Взаємодія»

При цьому ми враховуємо такий важливий факт, що концептуально дизайнерська діяльність розглядається як специфічний спосіб саморозвитку особистості, самовдосконалення соціуму й особистості. Зокрема, І. Рижова зазначає, що «... результатом дизайнерської діяльності є виникнення соціального, культурного, цивілізаційного феномена, що являє собою продукт діяльності з проектування предметного світу, розробки зразків раціональної побудови предметного середовища, адекватних сучасному суспільству» [179, с. 14].

Слід зазначити, що саморозвиток, самореалізація особистості в дизайнерській діяльності, на думку автора, «це актуалізація і реалізація сутнісних сил людини, її можливостей, здібностей, смислів культури, цілей і цінностей для виявлення якостей соціальності і духовності. У такому разі саме завдяки використанню дизайнерського мистецтва у виховному процесі формується особистість як «осередок вічності» і «нескінченності» людського буття» [178, с. 198].

Визначення неоднозначної ситуації в організації виховної роботи у вищій школі дозволяє передбачати, що соціальний досвід студентів, який формується у процесі використання мистецтва дизайну, буде більш продуктивним в умовах позанавчальної гармонійної дизайнерської діяльності, ніж при епізодичному її використанні у виховній роботі.

Як показало спостереження за діяльністю студентів, котрі займаються як художньо-прикладною, образотворчою, так і дизайнерською діяльністю, їх освітній рівень і практичні навички сприяли успішному використанню мистецтва дизайну у виховному процесі. Виявлено, що у студентів другого року навчання уже є наявний достатній рівень художнього-графічних умінь, вони мають достатній потенціал до сприйняття виразності художньої форми, до асоціативного аналізу образу і до різноаспектного інтелектуального аналізу дизайнерських рішень. Безперечно, найбільш привабливими у дизайнерській сфері є розробки, пов'язані з людською історією: домашній інтер'єр, імідж (костюм, зачіска, макіяж, аксесуари тощо), реклама, упаковка тощо.

З метою створення ситуації для відчуття особливостей і привабливості дизайн-мистецтва та його зв'язку з самовдосконаленням і самопізнанням власного «Я» у виховному процесі, з метою *поінформованості* і усвідомленого *цілепокладання* на другому курсі учасниками органів студентського самоврядування було ініційовано створення Школи самовизначення, яка дозволяла ознайомити студентів з педагогічними можливостями соціально-виховного процесу. Метою діяльності даної Школи став загальний розвиток, формування соціально значущої позиції та соціальної

вихованості студентів. Педагогічні особливості занять у цій школі були досить різноманітними: знайомство з вимогами до виховної діяльності, використання дизайн-мистецтва залежно від вікових особливостей учасників, вимоги до реклами інформаційного матеріалу про заняття в Школі, цілеспрямованість на самоуправління в Школі, готовність до розробки індивідуальних і групових проєктів, необхідність підготовки до здійснення просвітницької роботи серед школярів.

Окрім того, досить продуктивним виявилися різноманітні форми занять у Школі: дискусії, презентації власних ідей і планів, відвідування шкільних виховних акцій і програм, аналіз виставок, ярмарок, обговорення дизайнерських робіт тощо.

Активні дії розгорталися завдяки використанню методу «занурення», спрямованого на те, щоб допомогти студентам найбільш повно відчувати себе учасниками конкретної соціально-виховної ситуації, проявити себе в конкретній соціальній реалії як творцем дизайну, так і споживачем.

Реалізується метод «занурення» шляхом досить широкого багатоаспектного інформування студентів про властивості різних об'єктів дизайну з врахуванням його психологічного емоційного впливу на особистість, індивідуальних пріоритетів. Успіх застосування даного методу на *першому етапі* формувального експерименту у плані соціального виховання залежить від якості засобів і прийомів, використаних для «занурення». В даному випадку було використано розповіді педагогів і студентів третього-четвертого курсів, перегляд сюжетів і відео-фрагментів, презентації студентських робіт, учнівських дизайнерських доробок, занять з вихованцями у дитячого садка, освітньому закладі інтернатного типу.

Досить популярним і педагогічно виправданим на заняттях у Школі самовизначення став метод стимулювання у студентів розуміння образних засобів дизайну, який обов'язково передбачав розвиток умінь здійснення вербальної характеристики об'єктів дизайну та вмотивування їх місця і педагогічного впливу у виховному процесі. Метод стимулювання умінь

оцінювати, аналізувати, пропонувати власну оцінку зразків та використання дизайн-мистецтва як педагогічного чинника у соціальному вихованні передбачає, звичайно, сформованість усвідомленого ставлення студентів до самого мистецтва дизайну, а також до об'єктивного й доцільного його використання у виховному процесі.

Водночас у Школі самовизначення формувалося як усвідомлення цілей дизайн-діяльності, так і уміння оцінювати й вибирати форми та види виховної діяльності, в яких мистецтво дизайну виступає домінуючим засобом впливу на особистість. Формами контролю за розвитком студентів ми вибирали інтерв'ю, методику рецензування, відгуку, оцінювання чи написання критичної статті.

Використання методу аналізу й оцінювання дозволило підвести студентів на другому році навчання до свідомої участі у семінарі-практикумі «Мій вибір» [125], що, певною мірою, уже наближало учасників експерименту до реальної практичної діяльності. Це по суті стало переходом до другого етапу формувального експерименту, реалізація якого передбачала спрямованість виховної роботи на формування другого критерію – *ініціативності* (або соціальної активності), що спонукало студентів до розвитку індивідуальної активності щодо використання мистецтва дизайну у виховному процесі: осмислення суті педагогічної діяльності, готовність до організаційно-педагогічної діяльності з різними учасниками даного процесу, відповідальності за власний розвиток у практичній діяльності, проектування індивідуального розвитку на основі набутих знань. Семінар – практикум «Мій вибір» передбачав орієнтацію студентів на вибір спільно з іншими учасниками експерименту мотивів вибору окремих напрямів діяльності: дизайн мистецтва і виховної діяльності, цілей і бажання, інтересів і можливостей [125].

Реалізація програми семінару-практикуму «Мій вибір» розрахована на один семестр, передбачає використання інтерактивних ігор «Аукціон знань», «Відгадай: що це і для кого це?», «Твій шанс». Водночас проводилися експрес-інформації які, залежно від появи певних труднощів, розширювали у

студентів горизонт додаткових знань, інтересу й особистісних можливостей. Все це загалом сприяло самовизначенню студентів, створювалися умови для розвитку особистісного усвідомлення можливості поєднати виховну і дизайнерську діяльність та його вибору як виду позанавчальної діяльності, так і формування соціально значущих якостей, як вимогливість до себе, відповідальність за дії, цілеспрямованість і комунікативна культура.

Студентам пропонувалося написати есе «Педагогічна діяльність і дизайн-мистецтво». Вони зробили спробу описати свою позицію, власну ініціативу щодо вибору майбутньої професії, усвідомлене кредо майбутньої роботи, спрогнозувати, як навчання в університеті може змінити їх як особистість, як участь у позанавчальній діяльності може сприяти їх соціальному становленню і розвитку соціально значущих якостей. У випадку певних труднощів учасникам пропонувалися спонукаючі запитання: Що я можу?; Мої здібності; Що я хочу?; В якій мірі я цього хочу?. Створення «бачення» своєї діяльності як особистості, як фахівця.

Окрім того, зверталась увага на те, чи включені студенти в той чи інший вид позанавчальної діяльності (творчі групи, гуртки, клуби, факультативи), чи задоволені вони змістом і видами діяльності в них, які ідеї вони хочуть реалізувати для поліпшення виховної діяльності з використанням мистецтва дизайну та підвищення його ролі у соціальному вихованні дітей та молоді.

Зміст роботи на *другому етапі* соціального виховання у ході формувального експерименту допомагав студентам в основному визначитися щодо вибору форм виховної роботи, в яких вони виявили бажання активно реалізувати свої інтереси і потреби і в яких вони гіпотетично допускали можливість для успішного саморозвитку і самореалізації. Серед низки зазначених форм роботи на даному етапі в основному ми зупинилися на таких: Школа діалогу культур, творча майстерня педагога і митця, творча група «Збережемо національні традиції», студія прикладної творчості, перші творчі змагання, участь у конкурсах, організованих у студентському середовищі.

Кожна із названих форм передбачає залучення студентів в університеті до створення програми дій, в якій чітко окреслювалась основна ідея, мета і зміст діяльності. Розробники цих програм враховували, які знання й уміння необхідні на початковому етапі розгортання їхньої програми, а також при завершенні її дії. Означені завдання спонукали студентів до пошуків шляхів їх вирішення, які реалізовувались на третьому етапі формувального експерименту. Власне можна стверджувати, що студенти зробили усвідомлений крок до включення в активну і самостійну соціально-виховну діяльність, яка спонукала їх до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення при поєднанні мистецтва виховання і дизайнерської діяльності.

Третій етап соціального виховання студентів у позанавчальній діяльності є досить складним і багатоаспектним. Саме на даному етапі передбачалася реалізація і формування різних показників, які загалом відносяться до трьох критеріїв і відображають сутність практичної діяльності: формування і прояв комунікативного потенціалу (комунікативної культури); формування готовності до самостійного вибору форм роботи, визначення етапів створення дизайн-продукції та прояву організаторських умінь, а також сформованість соціального досвіду як комплексного відображення соціальної вихованості при використанні дизайн діяльності.

Зважаючи на багатогранність означених показників трьох критеріїв, які у процесі практичної діяльності переплітаються, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на деяких особливостях кожного із них та їх незаперечному сукупному впливі на якість соціального виховання студентів.

Так, виявлені якості і рівень комунікативного потенціалу, як передумова формування комунікативної культури (табл. 2.1) на всіх етапах соціального виховання студентів, дозволяють допустити і можливість формування означених критеріїв-якостей у контексті інтеграції виховної діяльності і дизайнерського мистецтва. Таке поєднання сприяло створенню особливого соціально-виховного середовища, в якому розкриваються емоції, інтелект, які

обов'язково проявляються в комунікації. В даному разі перед нами стояло завдання цілеспрямовано відібрати вмотивований студентом вид мистецтва дизайну і визначити разом з ним адекватну форму презентації вибраного виду дизайну. Доцільність такого вибору визначається його спроможністю збагачувати знання, творчу атмосферу, настрій і дати можливість студенту повноцінно їх проявити у комунікативній діяльності. В даному випадку використовувались такі форми: усний коментар про конкретну розробку дизайнерського виробу, ґрунтовний аналіз процесу створення дизайнерської роботи, виступ перед початком студентської виставки, підведення підсумків після виставки, участь у дискусіях «Мої успіхи і невдачі» тощо.

При цьому ми передбачали, щоб такі комунікативні процеси були різними за змістом, складністю, тривалістю за часом, оскільки кожен із студентів мав чітко уявляти (чи реально сприймати) конкретну аудиторію слухачів, співрозмовників чи учасників конкретної ситуації.

Аналіз активності, позиції студентів у різних формах позанавчальної діяльності дозволив зробити висновок про готовність студентів до розширення сфери для самостійної діяльності. При цьому якості комунікативного потенціалу кожного разу були під самоконтролем: темпо-ритм мовлення, лексичний запас, емоційність і сила голосу. До того ж використання і забезпечення комунікативності культури стали соціально і педагогічно спрямованими, професійно грамотними, позитивно спонукальними у спілкуванні з різними учасниками дій.

Слід зазначити, що процес формування показників критерію «комунікативний потенціал» (взаємодія) не може бути відірваним від подальшого розгортання соціально-виховного процесу, в якому формувалося соціальна відповідальність у різних видах діяльності.

Третій етап експериментальної роботи поступово заповнювався новими формами і новим змістом виховання, оскільки студенти, перебуваючи вже на третьому курсі, могли використовувати розроблені ними багатоаспектні програми, що дозволяло залучати студентів різних курсів до розвитку у них як

змістового вдосконалення виховного процесу, так і художнього вдосконалення дизайнерської діяльності. У студентів поступово формувалася відповідальність за створення дизайну середовища у підшефних класах навчального закладу інтернатного типу, позааудиторних виховних заходів, тематичних днів (Різдвяні свята, День захисту дітей, День Матері, день іменинника та ін.); конкурс оформлення вітань батькам, педагогам, вчителям їхньої школи, дітям-сиротам; розробки дизайну для подарунків для вихованців дитячих будинків сімейного типу, самотнім людям похилого віку тощо. Це спонукало формувати в учасників виховного процесу почуття причетності до спільної справи, орієнтувати їх на результати соціально значущої діяльності, необхідної для інших людей.

Цікавим й органічно виправданим на даному етапі стало використання «методу розширеного поля» [160, с. 86] у процесі організації соціально-виховного проектування. Така форма роботи потребувала вирішення різних завдань і головне, у різних сферах життєдіяльності: навчальній, соціально-виховній, соціально значущій, культурно-творчій, професійно-орієнтованій. Такі комплексні проекти доцільно реалізувати поетапно, поступово розширюючи спектр запропонованих завдань.

Скажімо, спочатку студенти визначались з практичною спрямованістю проекту, його можливістю включати якомога ширше коло інших учасників, задіяних у творчих групах, різних творчих школах, факультативах. Потім координатори різних Шкіл і творчих груп поступово включають учасників в активні форми роботи, які є складовими в структурі конкретного проекту. При цьому було використано метод дискусії, який дозволив студентам визначити як назву проекту («Наше життя і мистецтво дизайну»), так і основні напрями виховної діяльності кожної із включених соціально-виховних структур позанавчальної виховної роботи. Метод дискусії виявився найбільш сприйнятливим у виховній роботі над проектом, оскільки він стимулював прояв інтересу студентів до проблеми, дозволяв висловлювати, переконувати і відстоювати свою позицію на достойному рівні комунікації, обґрунтувати

доцільність та адекватність форм роботи. В результаті чого на порозі учасників були прийняті індивідуальні ідеї щодо використання таких форм: проведення щороку фестивалю «Твій шанс», який потребував реклами проведення, ярмарки дизайн-виробів, презентацій програм роботи в закладах освіти, організацій виставки художніх і художньо-прикладних виробів учасників творчих майстерень, проведення конкурсу робіт школи «Мода і дизайн».

Реалізація зазначених завдань дозволяла зосередити увагу на умінні формувати у студентів організаторські навички, брати на себе відповідальність за впровадження адекватних до завдань форм виховної роботи, проявляти самостійність у визначенні і реалізації етапів створення дизайн-продукції. Причому одночасно закріплювалися набуті знання й уміння та проявлялася індивідуальна ініціативність й активність кожного із учасників проекту, програм та окремих форм соціально-виховної діяльності.

Перелік напрямів, вирішення завдань і функцій учасників різних організаційних форм виховної діяльності здійснювали координатори (в основному це студенти 3-4 курсів, куратори груп та керівники різних студій, гуртків, Шкіл). Слід відзначити, що важливою умовою для даного процесу є стимулювання самостійності в діяльності студентів, надання індивідуальної допомоги, інтеграції зусиль всіх суб'єктів виховного процесу.

На даному етапі формування критерію *соціальний досвід* учасники соціально-виховного процесу третього року навчання виступають основними суб'єктами підготовки і проведення різноманітних форм роботи, вибраних ними. Це дозволяє поєднувати соціальну відповідальність і соціальний досвід у процесі багатоаспектної проектної діяльності. Адже розгортання третього етапу діяльності сприяє: 1) розширенню інформування студентів про суть алгоритму комплексного проекту соціально-виховної роботи з метою формування у кожного студента усвідомлення змісту дії, його соціальної ролі у проекті та навичок взаємодії у досягненні результатів; 2) створенню педагогічних ситуацій, в яких студент може (чи повинен) самостійно

приймати рішення, беручи на себе відповідальність у проведенні діалогу з адміністрацією факультету, школи, клубу; усуненню конфлікту, співвіднесення здібностей інших учасників і вимог до їх дій, поведінки, вчинків тощо.

Важливим аспектом у соціально-виховному процесі є вміння кураторів – студентів і педагогів реалізувати проект, програми і різні організаційні форми, орієнтуючи їх на різні групи учасників і глядачів. Деякі форми передбачають їх впровадження поза стінами навчального закладу, а це, у свою чергу, дозволяє студентам четвертого року навчання визначити «індивідуальну траєкторію» у соціально-виховній роботі, науці, майбутній педагогічній діяльності (додаток Д). Тому цілком виправданими стали дні «соціальних акцій», які дають можливість студентам організувати соціально-значущі справи для різних установ, шкіл різного типу, реабілітаційних центрів, центрів для людей похилого віку.

Важливою є тенденція, щоб різні організаційні форми соціальної спрямованості були доцільними і потрібними для різних соціальних інституцій: у клубах, громадській організації, творчому об'єднанні тощо. При цьому студенти самостійно проводять рекламно-інформаційну акцію, визначаються з приміщенням, складом аудиторій, технічним забезпеченням, запрошенням гостей, учасників різних творчих самодіяльних груп студентів.

Зазвичай у процесі проведення соціальних акцій кожен із студентів має можливість «виконувати» свою соціальну роль: організатора, куратора, дипломата в перемовинах, режисера і виконавця, художника і ведучого. Такі комплексні проекти і програми сприяють подальшому розвитку і саморозвитку студентів, формуванню навичок співробітництва з різними людьми і в різних ситуаціях, оволодінню культурою відносин.

Завершення багатоаспектних проектів дозволяє підвести підсумки творчої діяльності студентів протягом року, продемонструвати власні художні і дизайнерські вироби, наукові розробки виховних процесів (курсів, бакалаврські роботи).

Привабливим і незаперечним виявилися за три роки роботи такі організаційні форми, як студійна робота, проведення конкурсів, робота тематичних клубів («Культура мого народу»), майстер-класів тощо, в яких студенти не лише підвищують рівень своєї дизайнерської майстерності, а й вчаться використовувати даний вид мистецтва у конкретному середовищі («Свято квітів», «Світ професії»). Так, студенти охоче включились в проект «Створимо свій світ», який за змістом передбачав не лише навчання дизайн-мистецтву, а й вихованню засобами дизайну. Дана програма була апробована в умовах студії зі студентами університету за освітньою програмою «Соціальна педагогіка».

Загально-педагогічний розвиток і соціальне значення виховання дизайнерською діяльністю студентів полягає у можливості комплексного застосування студентами інтелектуальних, художньо-прикладних, інформаційних, комунікативних умінь і навичок. Водночас дизайн-мистецтво сприяє формуванню у студентів широкого сприйняття навколишнього світу.

Починаючи з другого і до четвертого курсу, поряд з розширенням обсягу поінформованості студентів, котрі володіють знаннями і навичками художньо-прикладного мистецтва та дизайнерської діяльності, розширюється коло проблем для розвитку критерію «комунікативний потенціал» і «соціальна відповідальність». В даному разі ми використовували різні теми для проведення занять у шкільному клубі, клубі за місцем проживання, позанавчальному освітньо-виховному закладі, на факультативі. Кожна із тем дозволяла розширювати індивідуальну зону реалізації власних інтересів студентів: «Побут навколо нас», «Людина, її зовнішність: вдома, в колі друзів, на роботі», «Ми і театр», «Мандрівка по місту: що мене приваблює».

Слід зазначити, що кожна із тем потребує навичок щодо мовленнєвої діяльності (аналізу, узагальнення, порівняння, оцінки тощо). Причому кожен студент, відповідно до теми і змодельованої ситуації, чи вимог сюжетно-рольової гри має визначитись із «співрозмовником», привернути його увагу, налагодити контакти: запропонувати певні дизайнерські вироби;

розрекламувати уявну художню виставку; звернути увагу на відповідний стиль одягу залежно від місця перебування; запросити відвідати Театр моди, театр ляльок, одночасно презентуючи досягнення одного із театрів; проявити наполегливість в організації мандрівки за конкретною темою, наприклад, («Історія вулиці», «Прекрасні пейзажі околиці села (міста)», «Національні костюми України» тощо).

Дизайнерське мистецтво актуалізує у студентів прагнення до самореалізації, яка може досить ефективно здійснюватись у виховному процесі. При цьому здійснюється у них формування уміння практично застосовувати набуті знання й уміння у навчальному процесі та можливості їх реалізації під час проведення позаурочної роботи з школярами: дизайн у виготовленні вітальних листівок, допомога у створенні карнавальних костюмів, дизайнерське оформлення святкової зали.

Окрім того, однією із форм виховання студентів навичок роботи з школярами може стати просвітницька робота, яка досить органічно вписується у процесі реалізації проекту «Наше життя і мистецтво дизайну», оскільки студенти, які беруть участь у даному проекті, можуть у доступній формі формувати в дітей чи в студентів інших спеціальностей (в даному разі це були майбутні вчителі історії) критичне ставлення до сприйняття деструктивного дизайну, антигуманістичних дизайнерських образів, засобів предметного середовища, особистісного іміджу, сприйняття освітнього і домашнього інтер'єру.

Використання у комплексному проекті таких форм просвітницької роботи спонукає студентів до пошуків засобів донесення власних ідей: самостійне планування заняття, визначення різних видів наочності, підготовки тестового матеріалу, порівняння різних дизайнерських рішень, доступних для конкретних слухачів і глядачів.

Метод включення студентів у просвітницьку діяльність сприяє прояву мовленнєвої та емоційної культури у процесі їх виступів, дозволяє виробляти відповідний алгоритм донесення інформації, у студентів з'являється відчуття

дотичності до суті проекту, духовного сприйняття ідей інших учасників проекту, що відображається в діалогічному спілкуванні.

Незамінним у процесі реалізації проекту загалом і окремих видів діяльності є формування у студентів культури словесної характеристики різних видів дизайну. Так, скажімо, участь студентів у клубній роботі не лише дозволяє кожному із них особисто вибрати вид діяльності (виконавець, організатор, сценарист, художник тощо), але й сприймати й оцінювати роботу інших учасників клубу, що, безперечно, розширює їхню додаткову поінформованість, пізнання особливих аспектів у реалізації конкретного виду діяльності. Загалом стимулювання студентів до зміни одного виду діяльності на інший лише збагачує їхній досвід, дозволяє випробувати себе у різних соціальних ролях.

Важливим аспектом окремих форм позанавчальної виховної роботи є те, що включення студентів за власним бажанням у роботу студії, клубу, гуртка чи факультету давало їм можливість навчатися, формувати навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності, вчитися прогнозувати і домагатися позитивного результату.

Не можна не відзначити, що клуби, студія, гуртки поступово перетворювалися для учасників експерименту у своєрідну творчу майстерню, певну модель для соціального виховання особистості. Заняття в них мистецтвом дизайну одночасно актуалізує творче самовираження і дозволяє студентові (на заняттях, у спілкуванні, в іграх) створювати власне «Я», вносити у нього корективу.

Основними формами роботи стали індивідуальна і групова діяльність, міжгруповий і мікрогруповий обмін результатами діяльності. Окрім того, досить продуктивними виявилися додаткові форми роботи учасників студій, клубів, Шкіл: виступи студійців перед слухачами, виставки їхніх доробок в різних аудиторіях, створення мікрогруп дизайнерської діяльності в школах, дошкільних дитячих закладах тощо.

Важливою характеристикою клубу, студії, Школи, гуртка, в основі яких лежить дизайн-мистецтво, є те, що суть їхньої діяльності полягає у створенні нових художніх форм, орієнтованих на розвиток в інших творчості, здатності до особистісного вибору, реалізації власних поглядів, потреб та інтересів.

У такому виховному процесі оволодіння власним досвідом кожен студент, як учасник відповідних виховних мікроструктур, «... має змогу оволодіти різними способами і засобами здійснення пошуків індивідуального шляху самовираження і самореалізацію, розраховуючи при цьому на розуміння, підтримку і співробітництво» [216, с.50].

Участь студентів у таких творчих мікрооб'єднаннях — це не лише творчість і спілкування в колі однодумців, це досить виразний компонент професійної діяльності. У процесі роботи в таких об'єднаннях студент оволодіває відповідними навичками у плані можливості створення творчої групи, взаємодії з людьми, спільної діяльності, спрямованої на створення конкретного продуманого продукту. Це дозволяє студентові виконувати роль керівника, консультанта, наставника. Справа в тому, що кожен із учасників не просто передає чи ділиться своїми знаннями, але й вчиться організовувати продуктивну роботу групи, знайти підхід до кожного учасника конкретної справи, зробити діяльність інших цікавою і яскравою. Безперечно, такий підхід в організації виховного процесу у вищому навчальному закладі орієнтує на можливість трансформувати набуті уміння в майбутній професійній діяльності. А сама діяльність студентів дозволяє спроектувати організацію виховного процесу за допомогою засобів і способів соціальної творчості завдяки впливу соціально розвиненої особистості на життєдіяльність інших. Причому цей вплив здійснюється не лише заради результату, а й заради самоствердження, ефективності соціально-виховного процесу, орієнтованого на отримання не лише власного, але й визначеного суспільством результату, що є досить важливим для студентського віку.

Значення процесу реалізації соціальних програм однозначно позитивно оцінювалось студентами як у ході процесу, так і за результатами. Мається на

увазі, наприклад проведення щорічного свята «Подаруй дітям радість», до якого кожен із студентів-учасників експерименту готує особисті подарунки, виготовлення яких обумовлювалося їхніми спеціальностями і спеціалізаціями з врахуванням особливостей контингенту дітей загальноосвітнього закладу (м. Київ) та реабілітаційного центру м. Києва Солом'янського району. Причому майбутні соціальні педагоги і соціальні працівники підготували ляльковий театр, де ляльки виготовлялись як художні образи казок, літературних інсценівок, одночасно створювались для них авторські казкові костюми. Після завершення свята всі ляльки були подаровані вихованцям разом з подарунковою листівкою, яка також була створена студентами для учнів.

Означені вироби розроблялися як у творчій майстерні при кафедрі, так і на заняттях з методики художньо-прикладного мистецтва. Всі учасники таких подій і дійств індивідуально проектували свій дарунок, самостійно його презентували й особисто вручали.

Дана форма роботи, безперечно, сприяє позитивному, емоційному сприйняттю студентами фрагментів виховної діяльності, де мистецтво дизайну посідає чільне місце у спілкуванні з вихованцями. Окрім того, помітну роль у соціальному вихованні студентів відіграє участь студентів у Школі художньо-прикладного мистецтва.

Після завершення навчання у Школі художньо-прикладного мистецтва, де одночасно реалізовувалась програма дизайнерського спрямування, студент оволодівав знаннями дизайнерської діяльності, особливостями творчої діяльності, формами і методами роботи з різновіковими групами вихованців, навчався планувати творчу роботу відповідно до виховних завдань у конкретних ситуаціях, організовувати власну творчу діяльність.

Важливим фактором при включенні студентів в роботу такої Школи є те, що навчальні заняття (один раз на тиждень) досить часто проводять студенти старших курсів, котрі мають певний досвід роботи з різними категоріями вихованців, а також досвід впровадження виховних програм. У такій ситуації студенти періодично включають інших учасників в окремі види

діяльності: виготовлення дизайнерських робіт, проведення пробного заняття з конкретною групою студентів чи школярів, відповідальність за певну ділянку виховної роботи в школі, в групі продовженого дня, в реабілітаційному центрі тощо.

При цьому здійснювалось використання конкретних видів соціально значущої діяльності, орієнтованої на освітню, громадську, соціальну сфери, де досить чітко простежується зв'язок з майбутньою професією студента, його творчими нахилами.

На третьому, завершальному, етапі організації соціально-виховного процесу перед нами стояла конкретна мета стосовно включення учасників різних виховних підструктур в різні види діяльності. Причому слід назвати ряд параметрів, які характеризують діяльність учасників виховного процесу, зокрема: цілеспрямованість, володіння комунікативним потенціалом, ініціативністю (соціальною активністю), соціальною відповідальністю, соціальним досвідом.

Практичне впровадження соціально-виховних програм і проектів виявилось багатогранним явищем, оскільки воно спонукало студентів не лише до виконання виховних і творчих завдань, а й до розширення низки знань і умінь змісту та форм дизайнерської діяльності. До того ж вирішення означених завдань потребувало використання нових форм і методів. Особливо переконливо діяли такі методи: конкурси, ярмарки ідей, варіативні соціально-рольові ігри.

Ми вважали за доцільне зупинитися на використанні різного виду ігор. Педагогічна література визначає такі: навчальні, дидактичні, позиційні, педагогічні, навчально-рольові, імітаційно-моделюючі, ділові навчальні (С. Андрієвська [6], О. Гур'янова [57], О. Максименко [130], Г. Олійник [147], С. Шибалов [235]). У нашому дослідженні найбільш продуктивно було використано рольові, ситуаційно-рольові та соціально-рольові ігри. Означені види ігор використовувались як для розвитку окремих особистісних якостей

студентів, так і для формування деяких професійних знань і умінь, необхідних майбутнім фахівцям мистецької діяльності.

Значний внесок у розробку теорії і практики ігрового навчання і виховання зробили свого часу А. Макаренко [23], В. Сухомлинський [202], К. Ушинський [213]. Хоча ігрова діяльність носить імпровізований, умовний характер, але водночас дає можливість студенту пізнати нову сферу діяльності, формує основи сприйняття і ставлення до дійсності. Саме у грі норми соціальної поведінки стають власними, а не нав'язаними ззовні: критеріями самооцінки особистості студента. В результаті студент стає здатним самостійно визначати, як потрібно себе вести і діяти в тій чи іншій ситуації, а не очікувати вказівок від оточення. Стимулом цьому є почуття задоволення і радості, які з'являються у нього у процесі гри, виконання певної ролі.

Ми врахували той факт, що соціальне моделювання ігор відображає соціальні відносини, в яких проявляється низка аспектів:

- функціонально-рольовий (на рівні ігрових ролей, статусів, певних установок у грі);
- прагматично-діловий (орієнтація на вирішення ділових задач з врахуванням особливостей інших учасників дій);
- соціально-комунікативний (спілкування, нормоване ігровим контекстом, сюжетом сценарної гри) [235, с.103].

Ми вважаємо, що у процесі соціально-рольової гри [125] створюється сукупність спонук ігрової активності студентів. Звичайно, у процесі використання варіантів ігор студентам пропонувалося створити власний ігровий образ (вік, ім'я, професію, статус, основні події, в яких він має діяти тощо), визначити ігрові завдання (виходячи із власних потреб), ігрові засоби, за допомогою яких вирішуються ігрові завдання. Завдяки цьому створюється зона активного прояву цілеспрямованості, ініціативності, комунікативної культури, соціальної відповідальності за поведінку, вчинки та соціального

досвіду, який розширюється і збагачується в умовах нового соціального процесу, стимулюється індивідуальні здібності й уміння.

Практика використання соціально-рольових ігор доводить, що на всіх етапах розгортання гри здійснюється цілеспрямований супровід студентів (індивідуальний, груповий): ведення самопізнання і самооцінки у конкретній соціальній ролі і конкретній ситуації. Водночас під час формувального експерименту досить складно було моделювати соціально-рольові ігри, оскільки ми усвідомлюємо, що кожна із них, певною мірою, має відігравати помітну роль у соціальному вихованні студентів. Так, скажімо, розгортання на Сході України агресій з боку Росії спонукало нас посилити увагу до проведення соціально-рольових ігор, які мають чітко виражену орієнтацію на національно-патріотичне виховання. Сам процес моделювання такого типу ігор передбачає створення творчих груп студентів: виробників дизайн-виробів, учасників волонтерських груп, лекторська група, інвестори, координатори ігрових дійств. На практиці це означало, що учасники соціально-рольової гри обов'язково брали участь у створенні нових програм: «Живе мистецтво», «Хто не живе лише для себе», «Сила в єдності», знаходили «умовних» інвесторів для реалізацій даних проектів, створювали пункти реалізації дизайн-виробів і супроводжували їх рекламою, організовували перемовини з адміністрацією, керівниками відповідних відомств, залучали журналістів, визначали форми індивідуальних подарунків, налагоджували контакти з умовними «учасниками» на Сході.

До речі, ми провели експеримент за даною програмою ще й тому, що до конкретної рольової гри долучалися студенти різних курсів, хоча найбільш відповідальні позиції брали в свої руки старшокурсники. Причому кожна робоча група мала отримати Сертифікат на право включитися у роботу в реальних умовах. Це була робота з дітьми переселенців (гурток «Умілі ручки», «Змінимо світ», «Золоте яйце» тощо), реально виготовлені новорічні поробки, художньо оформлені рамочки для фото, індивідуальні новорічні листівки тощо.

Не можна не відзначити, що сприятлива ігрова ситуація для реалізації суб'єктивної позиції особистості у відкритому середовищі, емоційна привабливість прояву самостійності, добровільно вибраної діяльності в конкретній ситуації створюють в сукупності необхідні умови для реалізації як завдань соціального виховання загалом, так і виконання студентом індивідуальної програми власного розвитку, усвідомленого досягнення виправданих, близьких для нього реальних цілей. Таким чином, можна зробити висновок, що соціальне виховання студентів можна розглядати як заплановане створення умов для відносно цілеспрямованого розвитку і духовно-ціннісної орієнтації особистості в процесі позанавчальної соціально-виховної діяльності.

До речі, у процесі гри привертає увагу факт необхідності прийняття студентом власних рішень, пов'язаних з особливостями характеру дій. При цьому активізується мислительна діяльність учасників гри, мобілізується інтелектуальні і пізнавальні здібності, посилюється розвиток особистісних якостей.

Вправи ігрового змісту збагачують учасників новими враженнями, наділяють емоційністю їх дії і мовлення. Особливості гри досить яскраво розкрив С. Шмаков, окресливши суть даного феномена гри, відкривши її роль у формуванні особистості [239]:

а) гра – багатогранне поняття. Воно означає знання, відпочинок, забаву, змагання, тренінг, у процесі яких виховні вимоги педагогів до студентів стають їх вимогами до самого себе, а отже, активним засобами виховання і формування. Як результат гра стає методом організації життєдіяльності студентів у позанавчальній діяльності;

б) гра є вільною, природною формою прояву студентів в діяльності, в якій відкривається широкі, можливості для власного «Я», особистісної творчості, ініціативності, самопізнання, самореалізації;

в) гра – це шлях пошуку себе в колективі ровесників, в громаді, спільноті, суспільстві, це вихід на соціальний досвід людства;

У грі пізнається і набувається соціальний досвід взаємовідносин людей. Як доводить у своєму дослідженні О. Асланова, «...гра є соціальною за своєю природою і безпосереднім наповненням, будучи відображеною моделлю поведінки і діяльності, прояву і розвитку складних самоорганізуючих систем і свободою у практиці творчих рішень, переваг, вибору поведінки і діяльності, сферою неповторної людської активності» [9, с. 115].

Отже, можна стверджувати, що використання гри у позанавчальній виховній діяльності одночасно з використанням у виховному проєкті дизайну сприяє поглибленню процесу самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення як майбутнього педагога, так і майбутнього організатора дизайнерської діяльності.

Слід зазначити, що кожен із видів діяльності учасників окремих мікроструктур був спрямований на активізацію формування показників різних критеріїв. Наприклад, важливим аспектом у роботі студентів з школярами стала актуалізація ініціативності як студентів, так і вихованців освітнього закладу. Тому студенти охоче переносять набуті в іграх навички у виховний процес з школярами. Головним принципом у їхній діяльності було залучення вихованців до прояву самостійності у виборі виду діяльності чи напрямку та участі у такій формі виховної діяльності, де вони почувають себе емоційно комфортно. Зокрема, особливо приваблює як студентів, так і школярів ігрова діяльність в ролі журналістів, організаторів розважальної програми, учасників, ведучих ігор-конкурсів.

Таким чином, завдяки поєднанню рольових, реальних дій та ігрових методів соціально-рольова гра була модифікована в інтерактивну виховну методику, яка дозволяє моделювати лонгетюдний і комплексний процес. Такий підхід до використання і проведення соціально-рольової гри потребує створення і дії різних груп «спеціалістів», ролі яких виконують студенти: сценаристи, проєктувальники змісту дій, інформаційно-аналітична група, конфліктологи, аніматори, група технічної підтримки, консультанти, тренери, аналітики, експерти.

Доречним і виправданим, на нашу думку, є теоретичне обґрунтування ряду методичних правил необхідних для соціального виховання, одним із дослідників даної проблеми, С. Шибаловим, серед яких можна виокремити такі:

- «...правило поєднання ігрових ресурсів та простору гри;
- правило забезпечення самоорганізації ігрової взаємодії;
- надання учасникам гри можливостей для соціальної творчості;
- організація забезпечення для учасників гри пунктів ігрової діяльності (клуб, пришкольний майданчик, спортивна зала, подвір'я, віртуальний простір);
- правило використання учасниками гри консультації, підказки, координації за допомогою різних засобів комунікації (соціальна мережа, мобільний телефон)» [235, с. 137-138].

Організація соціального виховання студентів університету в процесі позанавчальної діяльності передбачає, що після того, як інтерес до дизайнерської діяльності в основному сформовано, можна вирішувати завдання проблематизації і розгортання процесу самовизначення студента відносно цілеспрямованої виховної діяльності.

Поступово на перший план на початку третього курсу виступає соціально світоглядний аспект проблем, які самостійно вирішують студенти і чітко проявляють соціальну відповідальність у процесі їх вирішення. Цьому сприяють різні форми виховної роботи, доступні студентам від її організації, наповнення змістом, вибору форм і видів діяльності до аналізу результатів. Такі форми мають в основному одну якусь проблему і чітко окреслену мету її вирішення. Адже при цьому шлях від «А» до «Я» студент має пройти самостійно (хоча під контролем педагога чи старшокурсника).

Так, скажімо, соціальні проблеми «Сучасна молодь», «Проблема батьків і дітей» зацікавила студентів тим, що їх можна вирішувати різними шляхами і обов'язково підійти до самостійного варіанту розв'язання. Зокрема, ми

використовували метод дискусії про сучасну молодіжну моду, дизайнерське оформлення кімнати молодої сім'ї, вибір колористики і форми меблів. Водночас здійснюється активне спілкування під час якого простежується емоційне переконання, обґрунтування, інтонаційна наполегливість, згода (чи не згода), доцільність прийняття групового (чи самостійного) рішення.

Цікавою етичною дискусією (чи обговорення) стала «Проблема батьків і дітей», котрі мають жити в одному домі (чи квартирі), територіально пересікаються, але мають свою зону розміщення. До того ж у спільній різновіковій родині часто з'являються суперечки з приводу розміщення меблів, оформлення вікон, наявності вазонів (чи штучних квітів), форми посуду та побутового облаштування тощо. Без сумніву, кожен має право на власну думку, але слід зауважити, що студенти з відповідною фаховою підготовкою спроможні довести правомірність власної позиції як художника, декоратора чи дизайнера.

До речі, стиль мовлення, уявне образне рішення щодо оформлення приміщення та етичний характер спілкування має привести до позитивного фіналу. Але у процесі експерименту ми пропонували студентам авторський варіант вирішення можливостей суперечки, з яким вони могли погоджуватись чи не погоджуватись, при цьому аргументувати власний вибір щодо оформлення побуту, приміщення, демонструючи наочними зразками свою позицію. Вирішення таких проблем спонукає студентів до актуалізації соціальної відповідальності за ініціативу та можливого розширення соціального досвіду і його застосування на практиці.

Привабливість завдань полягає в їх не видуманій проблемності і суперечності, відповідній складності реальної дійсності, у відсутності нав'язливого менторського тону, в ширості і відвертості. Зваженість і збалансованість у подачі логічно й емоційно виваженого матеріалу для прийняття рішень, відсутність готових рецептів у створенні і розробці художніх матеріалів, образів, об'єктів – це важливі складові, що позитивно

впливають на формування соціального досвіду у виховному процесі з використанням художньо-образного мистецтва.

Підводячи підсумки проведеної роботи, можна зробити певний висновок: розроблений і запроваджений у практику досвід позанавчальної соціально-виховної роботи засвідчує її багатогранність за формами, в яких особливе місце займає дизайнерська діяльність студентів. Органічне поєднання комплексної соціально-виховної роботи і мистецтва дизайну переконливо доводить, що використання в практичній соціально-виховній роботі різних засобів дизайнерської діяльності сприяє розширенню поля для творчого саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації і водночас актуалізує інтерес студентів як соціальної особистості до надзвичайно важливого аспекту майбутньої професійної діяльності – до соціально-виховної роботи.

2.3. Впровадження і перевірка ефективності форм, змісту, методів соціального виховання студентів в умовах позанавчальної дизайнерської діяльності

Формувальний етап дослідно-експериментальної роботи розгортався в реальних умовах освітньо-виховного процесу. Завданням даного етапу було здійснити перевірку ефективності змістового забезпечення, форм і методів формування соціальної вихованості студентів в умовах позанавчальної діяльності відповідно до завдань нашого дослідження, які передбачали:

- здійснення формувального експерименту, систематизацію, математичну обробку й узагальнення матеріалів експерименту;
- підведення підсумків проведеного дослідження та обґрунтування об'єктивності висновків і дієвості педагогічних умов соціального виховання студентів.

Результати констатувального експерименту продемонстрували, що для студентів закладу вищої освіти були створені сприятливі передумови для

розгортання процесу соціального виховання у позанавчальній дизайнерській діяльності. Про це свідчить відносно достатній рівень сформованості показників за п'ятьма критеріями як у контрольній, так і в експериментальній групах: цілеспрямованості в межах від 19 (16,1%) до 60 осіб (50,8%); ініціативності в середньому від 42 осіб (35,6 %) до 53 осіб (44,99%), прояв соціальної відповідальності в межах від 23 до 71 особи (з 19,49 до 60,17%) тощо. Водночас аналіз результатів продемонстрував, що необхідно було вдосконалювати форми і методики позанавчальної виховної роботи, які були б більше орієнтовані на розвиток різноаспектних показників за п'ятьма критеріями. Позанавчальна виховна робота була спланована і змодельована так: щоб розвивати у студентів усвідомлення суті цілей і форм процесу соціального виховання та уміти застосовувати мистецтво дизайну як складову соціально-виховного процесу; щоб сприймати дизайнерську діяльність як комплекс педагогічних засобів впливу на розвиток особистісних якостей студентів у виховній роботі; щоб розвивати у студентів готовність до розширення й удосконалення комунікативного потенціалу; проявляти соціальну відповідальність, яка є показником самостійності студентів у соціально-виховній роботі; щоб оволодіти соціальним досвідом, що засвідчує самоусвідомлення студентом суті соціального виховання та володіння методиками впровадження мистецтва дизайну як педагогічного чинника соціального виховання. Зокрема, ми сконцентрували увагу на двох критеріях соціальної вихованості відповідно до особливостей їх показників. Такими критеріями в нашому дослідженні стали *«соціальна відповідальність»* та *«соціальний досвід»*. Це дозволило на завершальному етапі констатувального експерименту виявити ставлення студентів як до соціального виховання особистості, так і до використання дизайн-мистецтва, яким вони оволодівають у навчальному процесі. Якраз зазначені показники, виявлені на констатувальному етапі за методикою В. Сластьоніна (додаток Є), засвідчують критично низький рівень соціальної вихованості та індиферентне ставлення студентів до виховного процесу з використанням дизайнерської діяльності.

Таку позицію, до речі, можна пояснити тим, що чимало студентів розглядають соціально-виховну діяльність як малоефективну та таку, що відволікає їх від основних навчальних занять. Тому під час формувального експерименту більше уваги приділялось таким формам і методикам виховної діяльності, які б сприяли посиленню особистісного інтересу, цілеспрямованості, ініціативності студента.

На даному етапі дослідно-експериментальної роботи використано такі ж методики діагностики, що і на констатувальному етапі (див. таблицю 2.1.). Істотна різниця помітна у відсотковому відношенні рівнів соціальної вихованості особистості студента з використанням засобів дизайнерської діяльності в контрольній та експериментальній групі при організації позанавчальної соціально-виховної діяльності різнопланової за формами і змістом. У контрольній групі соціально-виховна діяльність здійснювалась без врахування визначених нами умов, методів та організаційних виховних форм позанавчальної виховної роботи.

Звертаючись до класифікації форм виховної роботи зі студентською молоддю, що базується на ознаках кількісного включення учасників експерименту, ми виокремили такі форми у формувальному експерименті, як групова, мікрогрупова та індивідуальна.

Так, *групова форма* роботи використовувались при розробці проекту «Створимо наш світ прекрасним», проведенні конкурсу творчих студентських робіт, тематичних екскурсій, фестивалю моди «Твій шанс».

Підготовка, організація і презентація відображена в сукупності самостійності та є результат сформованості самостійності та ініціативності студентів. Мається на увазі, що зміст і види діяльності учасників в тій чи іншій формі визначається координаторами і керівниками творчих груп з орієнтацією студентів на девіз: «Творимо самостійно». Певною мірою така організація групової роботи нагадувала своєрідну «ділову» гру, де всі учасники реалізовували основну «ідею»: *«пропонуй – переконуй – організовуй – об'єднуй інших і реалізовуй»*.

Мікрогрупова форма роботи дозволяла студентам виконувати деякі функції при вирішенні не дуже складних завдань, при цьому вони потребували включення у соціально-виховну діяльність від двох до чотирьох осіб. Так, наприклад, виховна робота зі школярами при реалізації ідеї створення «Дизайнерської школи», Школи прикладного мистецтва, Шкільного театру ляльок, просвітницької діяльності за темою «Наше життя і мистецтво дизайну», Школи самовизначення, Школи діалогу культури, які дозволяли передбачити можливість вибору студентом одного чи двох напрямів роботи у позанавчальній діяльності.

Що стосується *індивідуалізації* форм соціально-виховної роботи з використанням мистецтва дизайну, то використовувались такі форми і методики соціально-виховного впливу на студента, які актуалізували до «життя» не лише особистісні якості учасників експерименту, а й їхні соціально значущі якості. Серед таких форм і методів можна назвати: створення рецензії на авторську дизайнерську роботу, участь у дискусії «Мої успіхи і невдачі», організація індивідуальних занять з учнями у шкільному клубі, виготовлення тематичних подарунків для вихованців дитячих будинків сімейного типу, для людей похилого віку в центрах та інтернатних закладах, презентація конкретної власної творчої роботи (мода і дизайн, участь у виставці-ярмарці, заняття у шкільній майстерні юних дизайнерів, проведення екскурсії «Мандрівка містом» («Мистецька історія», «Національні костюми України» тощо).

Впроваджуючи й оцінюючи описані вище (п.п. 2.2.) різні форми соціально-виховної діяльності студентів, слід відзначити, що їх застосування було гнучким і при цьому враховувалися інтереси учасників і виконавців тих чи інших програм і проектів.

Організація соціального виховання особистості студента сприяла прояву особливостей і унікальності кожного студента, утвердженню його значущості у конкретному виховному процесі та формуванню позиції щодо його спроможності до виховної діяльності, стимулювала розвиток умінь і якостей,

які пов'язують особистісні наміри й цілі студентів з завданнями соціуму, громади, суспільства.

Щоб з'ясувати, наскільки позанавчальна соціально-виховна діяльність, відповідно до поставлених завдань, сприяла соціальній вихованості особистості студента, ми вважали за доцільне здійснити перевірку й аналіз результатів в експериментальній і контрольній групах. З цією метою у ході експерименту було включено до роботи експертну групу у складі 5 осіб, котрі здійснили аналіз прояву соціальної вихованості студентів у різних видах практичної діяльності. Оцінка експертів базувалась на основі десяти домінуючих позицій, які відображали наступні характеристики соціально-виховного процесу:

- 1) змістову спрямованість;
- 2) гармонійність створеного образу;
- 3) колористику і задум виробу;
- 4) гуманістичну спрямованість виховної форми;
- 5) оригінальність форм виховної діяльності;
- 6) соціально-педагогічну спрямованість діяльності;
- 7) виразність презентації програми, дії художнього виробу;
- 8) дизайнерські професійні уміння;
- 9) уміння працювати з різною аудиторією;

10) володіння методиками соціально-виховної роботи з використанням дизайнерської діяльності.

В експертну групу на кожному факультеті запрошувалися фахівців з дизайнерської чи художньо-прикладної діяльності, викладачі, які володіють знаннями з методики соціального виховання чи технологіями виховної роботи.

Перед експертами стояли завдання – оцінити доцільність і повноту суті кожного із критеріїв за схемою аналізу соціального виховання студентів за допомогою засобів дизайн-мистецтва. Результати опитування за десятьма показниками представлено в таблиці 2.12, в якій продемонстровано зразок оцінки одного експерта.

Експерти засвідчили, що за результатами формувального експерименту до високого рівня за кожною із означених досягти характеристик віднесено в експериментальній групі в середньому в межах: 1 – 58-60 осіб; 2 – 54-62 осіб; 3 – 89-92 особи; 4 – 89-90 осіб; 5 – 76-91 особа; 6 – 85-91 особа; 7 – 80-90 осіб; 8 – 69-75 осіб; 9 – 65-72 особи; 10 – 83-87 осіб.

Таблиця 2.12

**Експертна оцінка соціально-виховної діяльності студентів
(ЕГ - 118; КГ - 101)**

Критерії Рівні	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1.	60	23	28	46	-	32
2.	64	16	62	75	2	10
3.	91	31	25	37	3	13
4.	85	28	33	60	-	13
5.	76	30	18	50	4	21
6.	88	36	30	47	-	18
7.	70	21	47	56	1	23
8.	69	45	49	47	-	12
9.	65	16	50	39	3	16
10.	81	18	37	64	-	19

Валідність змісту аналізу соціально-виховної діяльності була розрахована за результатами відповідей експертів на основі прийнятих правил експертної оцінки [199, с. 48] за формулою:

$$B = \frac{a_1 + a_2, \dots, a_n}{100 \times n}$$

де n – число показників за відповідями, а і – кількість оцінок експертів у %, які оцінювали кожен із десяти показників (де і=1...n).

Підставляючи отримані дані у формулу для вираховання валідності схеми, отримаємо числове значення

$$B = \frac{100+100+100+80+100+80+100+80+80+100}{100 * 10} = 0.92$$

Зазначена діагностика може бути застосованою для педагогічної експертизи, якщо величина V – валідність схеми за шкалою Харрінгтона – може бути виражена числовим значенням, більшим чи рівним 0,63. Отже, розроблена нами схеми аналізу якості соціально-виховної діяльності студентів є валідною, оскільки $V=0,92$.

Слід зазначити, що аналіз різних видів і якостей соціально-виховної роботи дозволив виявити, що окремі характеристики діяльності студентів не завжди можна було оцінити на високому рівні, лише за такими критеріями, як «уміння добирати колористику відповідно до задуму» засвідчили трохи більше 50%, а за деякими критеріями ми мали високий рівень в основному до 45-48% студентів. Приблизно на одному рівні – середньому – оцінено в К і Е групах такі критерії, як «володіння дизайнерськими уміннями» (відповідно 42% і 47% осіб); «гармонійність образу», «змістова спрямованість» зафіксовано в межах 45% в обох групах.

Гуманістична спрямованість в контрольній групі вища на середньому рівні, порівняно з експериментальною групою (37% осіб в К групі, 10% в Е групі).

Підставляючи числові показники за оцінкою кожного із експертів в дану формулу, ми змогли отримати такі числові значення, які засвідчили результати в межах: 0,66; 0,45; 0,65; 0,75; 0,72. Отримані результати зафіксували, певною мірою, суб'єктивну оцінку кожного експерта, хоча в цілому дозволяють стверджувати орієнтованість і готовність студентів до прояву сформованості знань і умінь для здійснення й участі у соціально-виховному процесі.

Слід зазначити, що критерії оцінки ефективності виховного процесу і його впливу на соціальну вихованість студентів мають відповідати наступним вимогам: давати цілісну картину процесу, який ми вивчаємо і водночас розкривати динаміку формування властивостей і якостей особистості, відображати певне співвідношення кількісних і якісних показників і бути забезпеченим відповідними методиками. Тому ми вибрали деякі критерії ефективності соціально-виховного процесу, які засвідчують, що у студента

сформовані якості, які характеризують його як людину, яка спроможна організувати і реалізувати виховну позанавчальну роботу і продемонструвати свою відповідальність за її якість.

Завершенням перевірки сформованості соціальної вихованості була оцінка експертами практичної сторони соціально-виховної роботи, особливостей, змісту і методик підвищення соціальної вихованості з використанням дизайнерської діяльності.

В кінці третього року участі студентів в експериментальній роботі було здійснено порівняння показників за окремими критеріями шляхом аналізу результатів експертного оцінювання. Виявлено, що найбільш помітно збільшилась кількість студентів Е групи, які проявили високий рівень сформованості показників соціальної вихованості, зокрема: соціальна відповідальність і змістова та гуманістична спрямованість в межах від 33 осіб (27,96 %) до 60 осіб (50,84 %); соціально-педагогічна спрямованість і оригінальність видів соціально-виховної діяльності від 19 осіб (16%) до 76 осіб (64,4%); виразність і презентація програми з використанням дизайнерської діяльності та ініціативність у використанні методики соціально-виховної роботи збільшилося від 42 (35,4%) до 70 осіб (59,7%).

Загалом результати експертної оцінки продемонстрували при порівнянні позитивну динаміку показників соціальної вихованості студентів.

З метою визначення міри соціальної вихованості студентів та її прояву у позанавчальній діяльності ми зосередили увагу на перевірці й аналізі сформованості у них таких узагальнених критеріїв, як «соціальна відповідальність» та «соціальний досвід».

Виходячи із позиції необхідності перевірки соціальної вихованості студентів та їх готовності до діяльності в майбутньому за даним напрямом у позанавчальній діяльності, на останньому етапі формувального експерименту ми перевіряли студентів саме у практичній діяльності, що дозволяло нам оцінити сформовані ті чи інші якості. Студенти четвертого року навчання безпосередньо брали участь в багатоаспектному проекті «Створимо наш світ

прекрасним», в якому досить продуктивно було використано колективні форми діяльності студентів, до вони з успіхом засвоювали норму соціальної відповідальності і проявляли себе в різних соціальних ролях і педагогічних ситуаціях.

Спостереження координаторів за діяльністю студентів при виконанні окремих видів діяльності у проекті та їх висновки дозволяють стверджувати, що соціальна вихованість студентів за спеціальностями «соціальний педагог» та «вчитель образотворчого мистецтва» більш яскраво проявлялася у практичній діяльності. Це дозволяло здійснювати комплексний підхід до формування соціального досвіду з використанням засобів дизайнерської діяльності. Мається на увазі розвиток учасників експерименту не лише дизайнерських умінь, а й уміння використовувати мистецтво дизайну як педагогічний чинник виховання у поєднанні з іншими видами позанавчальної діяльності.

Студентам пропонувалося використовувати протягом двох років розроблені методичні рекомендації «Соціальне виховання студентів університету в умовах позанавчальної діяльності», орієнтовані на використання засобів дизайнерського мистецтва в освітньо-виховному просторі у позанавчальній діяльності. Зміст методичних рекомендацій передбачав мету: допомогти студентам фактично брати в реальних умовах на себе відповідальність за реалізацію плану проекту, означених завдань та за успішне досягнення позитивних результатів виховного процесу. Важливість реалізації даного проекту полягала також, і в тому, що він мав сприяти прояву самостійності при реалізації окремих завдань чи етапів у їх вирішенні, чітко проявляти свою позицію при прийнятті рішення і мати почуття обов'язку перед вихованцями й іншими учасниками соціально-виховного процесу.

Робота студентів у плані підготовки і впровадження щорічних проектів («Подаруй дітям радість», «Серце віддаю дітям») уже на третьому і четвертому курсах набула помітно злагодженого і колегіального характеру. Оформлення, різні види діяльності (від розробки сценарію проектів до

реалізації) стали більш гармонійними, цілісними. В них відображалась концепція виховного стилю, дієвості, оригінальності і перспективи. Студенти самостійно реалізовували свої творчі задуми, використовували яскраві виразні засоби дизайнерського мистецтва з метою стимулювання в учасників пізнавального і творчого інтересу до занять, до індивідуальної роботи, до колективної співпраці та водночас спонукали всіх учасників доводити кожен етап проекту до фіналу, позитивної оцінки і до особистого задоволення від результату.

На основі результатів, отриманих на завершальному етапі після впровадження творчих проектів, можна було з певністю говорити, що студенти за період участі в експериментальній роботі досягли значних успіхів, продемонстрували досить високий рівень соціальної відповідальності при організації різних видів діяльності, самостійності у створенні програм дій на різних етапах реалізації проектів, проявляли педагогічну винахідливість у різних соціально-виховних ситуаціях.

Без сумніву, рівень знань і умінь учасників експерименту за критерієм «соціальна відповідальність» був досить різний. Дехто до четвертого курсу не позбавився помилок у визначенні цілей, в культурі мовлення під час виступів і презентацій, проте жоден із учасників експерименту не продемонстрував низького рівня показників «соціальної відповідальності». Цілком закономірно, що нерівномірність динаміки змін за окремими показниками даного критерію можливий. Такою причиною може бути чималий період за часом навчання, що потребує напруги у творчості внутрішнього стану студентів, психофізичного стану особистості.

Використовуючи метод педагогічного спостереження, проаналізувавши якість діяльності студентів, ми змогли виявити реальний рівень сформованості показників критерію «соціальна відповідальність» як однієї із важливих складових соціальної вихованості студентів.

У пропонованій нижче таблиці 2.13 видно, що в ЕГ домінує високий рівень сформованості прогнозованих якостей, із 118 студентів

експериментальної групи 65 (55,6%) віднесено до високого рівня і 53 (44,5%) до середнього. До речі, до низького рівня не віднесено жодного студента.

Таблиця 2.13

Рівні за критерієм «соціальна відповідальність» студентів у виховному процесі з використанням дизайнерської діяльності

Респонденти Рівні	Високий		Середній		Низький	
	До	Після	До	Після	До	Після
Експериментальна група - 118 осіб	23 (19,49%)	71 (60,17%)	35 (29,66%)	47 (45,6%)	60 (50,84%)	0
Контрольна група - 101 особа	29 (28,71%)	35 (34,6%)	30 (29,7%)	34 (33,65%)	42 (41,58%)	31 (30,7%)

Дещо відмінні дані за отриманими результатами показників критерію «соціальна відповідальність» зафіксовано у контрольній групі. При цьому кількість учасників з даної групи за окремими показниками дещо збільшилося за результатами і їх віднесено до високого рівня (36 осіб – 35,6%), основна кількість залишилась на середньому рівні (34 особи – 33,6%), що загалом вплинуло на кількість студентів, віднесених до низького рівня (31 особа – 30,7%).

Дослідження результатів практичної діяльності студентів проводилось у процесі їх включення в реальні педагогічні умови й оцінювався рівень різних якостей, що входять до критерію «соціальна відповідальність» у конкретних проектах за п'ятибальною шкалою. Для кожного учасника проекту формувалась педагогічна карта оцінювання, в якій фіксувалась оцінка за кожним із показників у процесі реалізації проекту, наприклад, вибір форми дизайну (додаток Ж). Оцінка виставлялась з урахуванням форми, змісту і складності дії. Після завершення проекту виставлялися підсумкова оцінка, а результати після формувального експерименту узагальнювались і представлено у таблиці 2.13. У даній таблиці порівнюються зведені показники (відповідальність, самостійність у визначенні і реалізації етапів і

форм соціально-виховного проекту, прояв винахідливості і толерантності в організаційному процесі та визначення ролі у соціально-виховному проекті).

Результати різниці у цифровому вираженні виявлено за методикою М. Рожкова [180], на нашу думку, свідчить про ефективність запропонованих нами методик в реалізації експериментальних проектів як комплексних форм соціально-виховної діяльності з активним використанням дизайнерського мистецтва.

Як засвідчують результати експерименту важливим і переконливим узагальненим показником соціальної вихованості студентів є їх *ставлення* до соціально-виховної діяльності з різними категоріями учасників у позанавчальній роботі з використанням мистецтва дизайну. З цією метою після завершення формульованого експерименту ми здійснили комплексний експеримент з метою перевірки ефективності позанавчальної соціально-виховної роботи, використавши дані, отримані на констатувальному етапі дослідження за методикою аналізу «продуктів» виховної діяльності шляхом оцінювання показників кожного із критеріїв за формулою

$$\sum_{n} = \frac{X_{ц} + X_{і} + X_{к} + X_{с.в} + X_{с.д}}{n}$$

Оцінка експертів за кожним критерієм після формульованого експерименту засвідчила середній бал сформованості соціальної відповідальності у студентів Е групи в межах 48 балів, в К групі – 32 бали. Рівень соціальної вихованості, певною мірою, відображається найбільш виразно за такими критеріями, як «соціальна відповідальність» і «соціальний досвід», в межах від «добре» до «відмінно». Це є цілком зрозумілим, адже прояв критеріїв «соціальна відповідальність» і сформованість «соціального досвіду» у процесі практичної діяльності викликає певні труднощі, оскільки показники означених критеріїв формуються поступово і є результатом тривалої практичної діяльності, в даному разі соціально-виховної діяльності.

Таким чином, оволодіння студентами показниками критеріїв «соціальна відповідальність» і «соціальний досвід» дозволяє підтвердити високий рівень

соціальної вихованості, сформованої у процесі організації і впровадженні соціально-виховних форм роботи з використанням дизайнерської діяльності.

Безперечно, лише при завершенні формувального етапу експерименту можна було говорити про педагогічні уміння студентів як педагогів-організаторів, здатних розробляти виховні форми позанавчальної роботи, добирати відповідні методики, спрямовані на вирішення проблем, які їм доведеться вирішувати у майбутньому [125].

Результати соціальної вихованості студентів після формувального експерименту засвідчують, що загалом студенти демонструють позитивну динаміку соціальної вихованості. Вони оперативно ініціюють свіжі ідеї щодо форм роботи, механізмів їх впровадження, достатньо професійний рівень комунікативних умінь, які в комплексі проявляються в соціальному досвіді та соціальній відповідальності. Студенти стали логічно мислити, переконувати й аргументувати свою позицію. У них сформувалося бажання більш продуктивно розробляти дизайнерські продукти і використовувати їх у соціально-виховній роботі, сформувалось стійке бажання долучати до дизайнерської діяльності різні категорії учасників виховного процесу, усвідомлення особистісної і соціальної ролі у виховному процесі.

У контрольній групі простежувались певні труднощі при поєднанні умінь, які необхідні в дизайнерській діяльності та у виховних формах роботи. Це підтверджується оцінками за п'ятибальною системою останні два критерії – соціальна відповідальність та соціальний досвід (загальний бал – 3).

Результати оцінювання, зафіксовані в узагальненій таблиці, дозволяють простежити помітну різницю у зростанні рівня показників за п'ятьма критеріями в експериментальній групі і досить не значні зміни за критеріями в контрольній групі, що відображено в таблиці 2.14.

З метою виявити і продемонструвати підсумковий об'єктивний результат соціальної вихованості студентів ми використали опитувальник М. Попової [167], адаптований відповідно до завдань нашого дослідження. Оцінювалося «ставлення» студентів до соціально-виховної діяльності та до її

впливу на чотири сфери життєдіяльності студента: 1 – дієвість і значущість впливу, 2 – поведінкова сфера, 3 – самоусвідомлення значення особистої участі у соціально-виховній роботі, 4 – емоційно-функціональна сфера.

Таблиця 2.14

**Узагальнені результати за п'ятьма критеріями після
формульованого експерименту**

Група / Критерії		Ціле-спрямованість	Ініціативність	Комунікативний потенціал	Соціальна відповідальність	Соціальний досвід	Середній бал	Різниця
Експериментальна група – 118 осіб	Бали - до і після	4 - 25	3 - 20	4 - 36	3 - 26	3 - 11	3,4	+1,4
		5 - 35	5 - 29	5 - 31	5 - 45	4 - 42	4,8	
Контрольна група – 101 особа	Бали - до і після	3 - 20	4 - 13	4 - 34	2 - 32	3 - 2	3,0	+0,2
		3 - 18	4 - 14	3 - 32	2 - 33	3 - 4	3,2	

При визначенні ставлення студентів як майбутніх педагогів – організаторів соціально-виховної роботи з використанням дизайн-мистецтва ми спиралися на вищезазначену класифікацію за М. Поповою [167] (додаток I), доповнивши її орієнтацію на прикладну діяльність студентів.

В даному випадку ми окреслили чотири блоки питань, конкретизувавши їх варіантами відповідей:

1) висловити думку щодо впливу на кожного із них певних форм соціально-виховної роботи;

2) оцінити вплив на ставлення особистості студента до позанавчальної виховної діяльності та його соціальну поведінку;

3) як впливає на кожного із студентів його безпосередня участь у соціально-виховній діяльності?

4) як впливає позанавчальна виховна діяльність на усвідомлення значущості власної діяльності та діяльності інших людей у виховному процесі?

В основу класифікації було покладено чотири компоненти соціально-виховної діяльності фахівця (дієвість, поведінка, самоусвідомлення соціально-виховної діяльності, емоційно-функціональна роль). Щоб визначити значущість кожного компонента із сфери діяльності, ми запропонували студентам 2-3-4 років навчання оцінити кожен із зазначених компонентів за трьома градаціями: *дуже важливий, важливий, не дуже важливий*. Оцінка проводилась на визначення коефіцієнта значущості (Кз) за формулою:

$$K_z = \frac{K\text{-ть позитивних відповідей} - K\text{-ть негативних відповідей}}{K\text{-ть усіх респондентів E групи}}$$

Визначений Кз продемонстрував, що найбільш високий він був зафіксований стосовно компонента «емоційно-функціональна роль» (+0,84) та дієвість і значення соціально-виховного впливу (0,82). За сукупністю результатів оцінки цих двох компонентів можна віднести студентів до високого рівня соціальної вихованості. Менш переконливою була оцінка компонента «самоусвідомлення соціально-виховної діяльності», Кз якої становить +0,73.

Останню групу студентів ми відносили до середнього рівня соціальної вихованості. Результати за Кз (0,73) продемонстрував оцінку компонента «поведінкового» як необов'язкового, оскільки, як свідчить практика, виразно він проявляється залежно від конкретної ситуації та індивідуального ставлення до соціально-виховної діяльності з використанням мистецтва дизайну.

Кз в даному випадку щодо соціальної поведінки зафіксовано показником 0,66, це дозволяє віднести студентів до низького рівня соціальної вихованості, адже поведінковий компонент, на нашу думку, найбільш виразно відображає практичний характер поведінки як індивідуальної позиції чи індивідуального ставлення до зміни поведінкової сфери залежно від змісту і характеру соціально-виховної діяльності.

Слід зазначити, що всі групи компонентів між собою пов'язані і їх наявність якісно підсилюють один одного, що в сукупності дозволяє говорити про сформованість соціальної вихованості студентів за допомогою засобів мистецтва дизайну у позанавчальній діяльності. Адже володіючи уміннями діяти в різних ситуаціях, проявляти свідоме сприйняття соціально-виховної діяльності, використання дизайн-мистецтва, добре усвідомлюючи власну емоційну і функціональну роль, студенти можуть оперативно приймати рішення щодо використання відповідних форм і методів, розробки змістового наповнення, що мають відповідати ідеї виховної форм роботи, віку учасників, інтересам конкретної групи дітей чи молоді. Всі означені вимоги диктують необхідність проектувати соціально-виховну діяльність зі студентами, орієнтуючи їх на прояв певної соціально значущої поведінки.

Динаміка особистісних змін студентів була зафіксована також в ході дослідно-експериментальної роботи за допомогою авторського опитувальника «Самооцінка рівня прояву суб'єктивності в соціальному вихованні», адаптованого за автором О. Міновською [138] (додаток 3). Заміри проводилися нами перед початком експерименту і після його завершення.

Опитувальник «Самооцінка рівня прояву суб'єктивності в соціальному вихованні» включає 30 тверджень, що стосуються уявлень вихованця про себе [125]. Кожне із тверджень необхідно було оцінити за п'ятибальною шкалою. Опитувальник містить 5 шкал, що дозволяють оцінити рівень суб'єктивності студента у ставленні до виховної діяльності: «цілеспрямованість», «ініціативність», «самостійність», «рефлексивність», «відповідальність». Кожна із запропонованих шкал оцінюється таким чином: 2-згоден, 1- швидше згоден, 0 - не знаю, - 1-швидше не згоден, -2 – не згоден.

Дана методика дозволила побачити позитивну динаміку в самооцінці рівня суб'єктивності студентів у виховному процесі. За деякими із шкал ми зафіксували найбільше підвищення рівня.

По-перше, високий приріст відзначається за шкалою «Рефлексивність» (самооцінка): низький рівень – (3,3%); нижче середнього – (3,8%); середній –

(3,5%); вище середнього – (4,6%); високий – (6%). Слід відзначити, що збільшення показників за шкалою «Рефлексивність» при повторному вимірі не рідко супроводжувалося зниженням показників по інших шкалах. Можна припустити, що в результаті розвитку ставлення до себе студенти стали оцінювати себе більш реально. В кінці експериментальної роботи у значної кількості студентів експериментальної групи посилилось бажання дізнатись про себе нове, потреба розбиратися в собі, здатність поглянути на себе, оцінити свої вчинки і дії. Доведено, що ставлення до своєї діяльності – «... це стійке довготривале оціночне ставлення суб'єкта до виконуваної ним діяльності, яке з'являється в результаті неодноразового відчуття задоволення від здійсненої роботи, умов її виконання і результатів та збереження у суб'єкта уявлення про гарантоване задоволення у майбутньому» [138, с. 41].

Окрім того, порівняння результатів діагностики за методикою В. Сластьоніна «Самооцінка і ставлення» (додаток Є) після констатувального і формувального етапів дослідження зафіксувало підвищення показників за всіма параметрами середньої величини: особистісна вихованість від 4,9 до 8,1 одиниць теоретичне забезпечення соціальної вихованості – від 4,12 до 6,1, операційно-діяльнісний аспект (технологія) – від 3,16 до 7,61 [196].

Результати дослідження формувального експерименту засвідчують, що загалом студенти демонструють позитивну динаміку соціальної вихованості. Вони оперативно ініціюють свіжі ідеї щодо форм роботи, механізмів їх впровадження, проявляють достатньо професійний рівень комунікативних умінь, які в комплексі наявні у критеріях «соціальний досвід» та «соціальна відповідальність». У контрольній групі простежувались певні труднощі при поєднанні умінь, які необхідні в дизайнерській діяльності у виховних формах роботи, що підтверджується оцінками за останні два критерії – «соціальна відповідальність» та «соціальний досвід» (загальний бал – 3). Результати, зафіксовані у зведеній таблиці, на основі діагностичних методик по кожному із критеріїв дозволяють простежити помітну різницю у зростанні рівня

показників за п'ятьма критеріями в експериментальній групі і досить незначні зміни в контрольній групі, що відображено в таблиці 2.15.

Зокрема, в експериментальній групі наявні позитивні зміни за кожним із критеріїв: помітно зріс високий рівень до 50,8% (+34,64%) за критерієм «цілеспрямованість»; зафіксовано за критерієм «ініціативність» зменшення кількості студентів за низьким рівнем від 33,9% до 15,25% (18 осіб); значно зріс високий рівень за критерієм «комунікативний потенціал» (взаємодія) до 47,46% (+22,88%) від 29 осіб до 56. Найбільш суттєва зміна за рівнями двох критеріїв – «соціальна відповідальність» і «соціальний досвід», де за низьким рівнем зафіксовано нульовий показник.

Серед показників за даними критеріями в Е групі найбільш значущих змін зазнали високі рівні: в межах від 23 особи (19,5%) до 71 особи (60,7%).

Зведені результати після формувального експерименту засвідчують загальну динаміку ефективності форм, методів і змісту щодо соціального виховання у студентів університету, що відображено на рис. 2.2.

Позитивним є те, що в експериментальній групі помітно зменшилась кількість тих, кого було віднесено до низького рівня в межах від 41,5% (49 осіб) до 6,78% (8 осіб). У контрольній групі простежується також певна динаміка, але не досить суттєва – в межах від 5% до 12%, при цьому частка студентів з низьким рівнем зменшилась загалом в межах 4-10% (5-10 студентів).

Таблиця 2.15

**Результати сформованості соціальної вихованості у студентів за п'ятьма критеріями
після формувального експерименту**

Критерії Рівні	Високий				Середній				Низький			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Цілеспрямованість	19 (16,1%)	60 (50,8%)	18 (17,82%)	35 (34,65%)	60 (50,85%)	40 (33,95%)	58 (57,43%)	45 (44,55%)	39 (33,05%)	18 (15,25%)	25 (24,75%)	21 (20,8%)
Ініціативність	42 (35,6%)	53 (44,92%)	31 (30,7%)	36 (35,6%)	36 (30,5%)	47 (39,83%)	34 (33,66%)	40 (39,6%)	40 (33,9%)	18 (15,25%)	36 (35,64%)	25 (24,8%)
Комунікативний потенціал (взаємодія)	29 (24,58%)	56 (47,46%)	25 (24,8%)	32 (31,7%)	40 (33,89%)	54 (45,76%)	36 (35,6%)	41 (40,6%)	49 (41,53%)	8 (6,78%)	40 (39,6%)	28 (27,7%)
Соціальна відповідальність	23 (19,49%)	71 (60,17%)	29 (28,7%)	36 (35,65%)	35 (29,66%)	47 (39,83%)	30 (29,7%)	34 (33,66%)	60 (50,85%)	0 (0%)	42 (41,6%)	31 (30,69%)
Соціальний досвід	18 (15,25%)	65 (55,08%)	20 (19,8%)	35 (34,65%)	45 (38,14%)	53 (44,92%)	59 (58,42%)	42 (41,59%)	55 (46,61%)	0 (0%)	22 (21,78%)	24 (23,76%)
Загальний рівень	22,2%	60,79%	24,36%	34,45%	36,61%	42,06%	42,96 %	40 %	41,19%	7,46%	32,67%	25,55%

Результати узагальнених рівнів соціальної вихованості за п'ятьма критеріями після впровадження експериментального алгоритму в обох групах представлено на рис. 2.2.

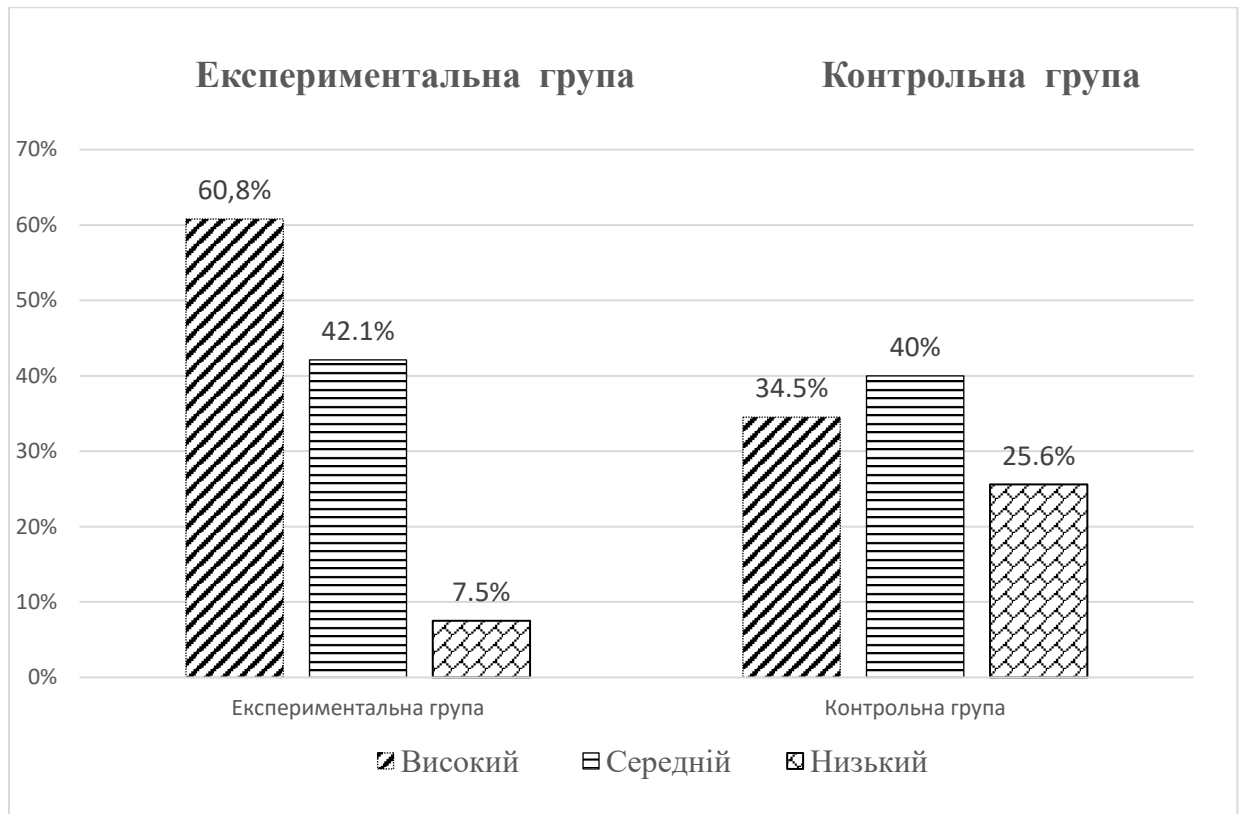

Рис.2.2. Узагальнені рівні соціальної вихованості студентів за п'ятьма критеріями

Отримані зведені дані і перевірені за методиками О. Міновської та В.Сластьоніна і та коефіцієнтом значущості (Кз), підтверджують кількісні і якісні прогнози щодо можливості здійснення і реалізації проблеми соціального виховання студентів в умовах позанавчальної соціально-виховної діяльності з використанням мистецтва дизайну.

Це засвідчує, що збільшилась кількість студентів, котрі цілеспрямовано планують свою позанавчальну діяльність і можуть визначати особистісні цілі, самостійно ініціюють використання різноманітних форм виховної діяльності з активним використанням дизайн-мистецтва, оволодівають способами взаємодії з іншими соціальними суб'єктами шляхом підвищення рівня продуктивного використання комунікативного потенціалу,

актуалізують соціальну відповідальність при вирішенні окремих педагогічних задач, узгоджуючи при цьому виховні цілі, зміст виховної діяльності й прогножуючи результати дій.

Наявність таких якостей характеризує особистість не лише як таку, що здатна виконувати виховну, соціально значущу діяльність, але й таку, яка володіє певним досвідом створення соціально-виховного середовища навколо себе, проявляє соціально значущі якості, сформованість яких засвідчує достатній рівень соціальної вихованості студентів.

Висновки до другого розділу

Керуючись теоретичними напрацюваннями вітчизняних, зарубіжних науковців і практиків, сучасними методологічними підходами до виховання, низкою ідей, що лягли в основу моделювання виховного процесу з використанням мистецтва дизайну як засобу соціального виховання студентів вищих навчальних закладів та власний досвід експериментальної роботи, нами виявлено можливості дизайнерської діяльності як комплексів педагогічних засобів соціального виховання студентів.

Соціальне виховання студентів у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова здійснюється відповідно до Концепції виховання дітей та молоді в Україні. Наразі в університетах створено достатній ресурсний фонд для розвитку і вдосконалення процесу виховання студентів завдяки відкриттю різних освітніх програм: «Дизайн», «Образотворче мистецтво у початковій школі», «Художньо-прикладна діяльність» та інші, які орієнтовані на соціальне виховання. Основною метою відкриття і функціонування таких освітніх програм є потреба щодо соціально-педагогічного забезпечення творчого розвитку особистості студента та здійснення його соціального становлення. В межах даного напрямку істотну роль відіграє організація позанавчальної діяльності, яку ми представляємо як можливість вирішувати низку соціально-виховних завдань. Тому було забезпечено оцінку і характеристику критеріїв за кількома

показниками, що відображають три основні рівні: *цілепокладання (цільспрямованість)* у виховній діяльності, *розвиненість ініціативності* (соціальної активності), наявність *комунікативного потенціалу* (взаємодія), сформованість *соціальної відповідальності* та володіння *соціальним досвідом*. Означені критерії реалізуються на фоні активного застосування дизайн-мистецтва та активізації інтересу студентів до соціально-виховної діяльності завдяки їх включенню у позанавчальну творчу дизайнерську діяльність.

Процес організації соціально-виховної роботи будується на основі так званих трьох складових цього процесу: діяльнісний підхід, який передбачає включення студентів у різні форми виховної діяльності, аргументаційний – доводить можливість включення у виховну діяльність з аргументацією вибору форм роботи, мотиваційно-оцінювальний вмотивовує власну позицію при вирішенні виховних завдань, стимулюючи відповідальність за рішення і дії.

При цьому діагностичний інструментарій дозволив виміряти дієвість та результативність окремих педагогічних чинників, якими виступають зміст, засоби дизайнерської діяльності, форми і методи їх впровадження у позанавчальній виховній роботі.

Загалом результати дослідницько-експериментальної роботи підтверджують припущення про те, що ефективність соціального виховання студентів у позанавчальній виховній діяльності може істотно підвищитись, якщо буде використано один із видів творчої діяльності, зокрема, дизайнерської.

Доведено, що саме дизайнерська діяльність для студентів різних спеціальностей (дизайнер, вчитель образотворчого мистецтва, соціальний педагог за спеціалізацією «художньо-прикладна діяльність») розглядається як специфічна умова самовдосконалення, самореалізації особистості і вдосконалення соціуму, перетворення предметного світу.

Практичне вираження основної мети дослідження відбувалося завдяки проектуванню і реалізації експериментальної програми соціального виховання у *три етапи*.

Перший етап: професійна орієнтація студентів на позанавчальну соціально-виховну діяльність з використанням органічного поєднання з дизайн-мистецтвом; здійснено широке інформування студентів про широку можливість використання дизайн-мистецтва у вибраних видах діяльності; створено Школу самовизначення, яка орієнтувала студентів на реалізацію індивідуальних і групових програм проєктів та здійснення просвітницької діяльності.

З метою створення педагогічних умов для активного включення студентів у позанавчальну виховну діяльність проводився факультатив, написання есе «Педагогічна діяльність і дизайн-мистецтво», в основу якого закладено питання: Що я можу? Мої здібності. Що я хочу? В якій мірі я цього хочу?

Все це сприяло самовизначенню студентів, особистісному усвідомленню можливостей і цілей позанавчальної виховної діяльності.

На другому етапі реалізації програми соціального виховання перед студентами постала потреба у виборі форм і видів соціально-виховної діяльності, в якій вони мали змогу, виходячи із власного інтересу, прогнозувати використання різних видів мистецтва. Серед низки ефективних форм на даному етапі використовувались такі: семінар-практикум «Мій вибір», Школа діалогу культур, факультатив, творча майстерня, розгортання програми соціального спрямування, творчі групи, творчі змагання тощо.

На третьому етапі студенти включалися в активну творчу роботу. Цьому сприяли: метод проєктної діяльності («Наше життя і мистецтво дизайну»), фестивалю «Твій шанс», конкурсу «Мода і дизайн», проєкт «Створимо наш світ прекрасним», заняття в клубах), проведення занять в клубах для школярів, на факультативі, гурткова робота («Умілі ручки»,

«Золоте яєчко»), соціальні проекти для воїнів АТО, для мешканців інтернатних закладів тощо.

Не викликає сумніву той факт, що для формування у студентів соціальної вихованості доцільно використовувати різноманітні педагогічні засоби розвитку і стимулювання студентів, зокрема, орієнтація їх на самоосвіту, самовиховання, саморозвиток. При цьому для розвитку готовності студентів до соціально-виховної роботи з різними категоріями дітей та молоді враховувалась сформованість тих чи інших показників означених критеріїв, постійно здійснювалась корекція дій і поведінки студентів, поетапно ускладнювались різні види соціально-виховної діяльності, залежно від поставлених завдань і особливостей змісту.

Отримані в результаті дослідницько-експериментальної роботи дані засвідчують, що в експериментальних групах простежуються значні позитивні зміни у показниках рівнів соціальної вихованості.

Так, на вихідному етапі експериментальної роботи до високого рівня за критерієм «соціальна відповідальність» можна було віднести 23% студенти в ЕГ (19,49%), після формувального експерименту – 71 студент (60,17%). Особливо помітні зміни простежуються у студентів, які відносилися до низького рівня – біля 40 студентів після завершення формувального експерименту до означеного рівня за окремими критеріями («соціальна відповідальність», «соціальний досвід») не віднесено жодного студента. Отримані результати в контрольних групах свідчить про те, що їх не можна назвати значними.

Порівняння результатів діагностики за методикою В.Сластьоніна після констатувального й формувального етапів дослідження дозволило виявити підвищення середньої величини за трьома параметрами: особистісна вихованість змістилася від 4,9 до 8,1; теоретичне забезпечення соціальної вихованості від 4,1 до 6,1; технологічний (діяльнісний) аспект забезпечення соціальної вихованості від 3,16 до 7,61.

Наявність динаміки рівня соціальної вихованості у процесі участі студентів у соціально-виховній діяльності засвідчують ефективність запропонованого алгоритму: педагогічних умов, форм і методів соціально-виховної роботи з активним використанням дизайнерської діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення та практичне вирішення актуальної проблеми соціального виховання студентів університету в процесі позанавчальної виховної роботи, що полягає в здійсненні аналізу теоретичних основ соціального виховання засобами дизайнерської діяльності, розробці алгоритму процесу соціального виховання студентів університету і поетапного його впровадження та виявленні особливостей і функцій соціального виховання в умовах позанавчальної діяльності з використанням дизайнерської діяльності.

Результати дослідження підтвердили правомірність основних ідей і положень щодо доцільності використання запропонованих засобів дизайнерської діяльності у структурі позанавчальної виховної діяльності студентів та засвідчили досягнення мети, виконання поставлених завдань, що є підставою для таких висновків:

1. Розкрито *сутність поняття «соціальне виховання»* студентів як цілеспрямованого процесу засвоєння певної системи знань, норм, цінностей, відносин, способів поведінки, що дозволяє людині функціонувати в якості повноцінного члена суспільства, громади, групи, в яких формується певний тип особистості, яка засвоїла соціальний досвід і може взаємодіяти з іншими людьми, пристосовуватись до певних соціальних ролей та оволодівати зразками прояву соціально значущої позиції.

Окреслено завдання соціального виховання студентів на основі застосування різних типів концепцій: орієнтованих на колективне виховання, особистісно-орієнтовані, спеціально розроблені концепції соціального виховання. Визначено функції соціального виховання: ціннісно-орієнтована, комунікативна, актуалізуюча, організаційна, соціально-виховна. Окреслено педагогічний аспект функцій соціального виховання відповідно до основних напрямів соціального виховання, які передбачали: індивідуальну підтримку студентів у виборі організаційних форм виховної роботи; організацію комфортних педагогічних умов для творчої діяльності за інтересами;

включення студентів у різні види практичної дизайнерської діяльності у виховному процесі; формування готовності студентів до самоорганізації, самовдосконалення і саморозвитку завдяки використанню дизайн-мистецтва; орієнтацію студентів на оволодіння соціальним досвідом з актуалізацією їх самостійності, організованості, відповідальності.

Розглянуто поняття «дизайн», як надіндивідуальну, багатовимірну систему, що охоплює сукупність штучно створених людиною художньо оформлених предметів», а з іншого дизайн відображає рівень розвитку самої людини, її знань, умінь, здібностей, культурних зразків, що утворюють «другу природу» (за І.Рижовою). Дизайн є проектною, творчо-перетворюючою діяльністю, спрямованою на формування функціонального гармонійного простору, гармонійного ставлення до людини та формування дизайну як мистецтва, це цілісна естетична система підготовки студента до творчої діяльності, орієнтації на самореалізацію, креативність, проблемно-творче мислення, є засіб перетворення світу, його естетизація і здатність діяти в змінному світі.

Окреслено суть *позанавчальної діяльності*, яка сприймається як самостійна система життєдіяльності студентів, вона забезпечує активізацію суб'єктної позиції студента, умови реалізації її інтересів і потреб та сприяє формуванню в них готовності до реалізації соціальних функцій у сіспільстві. Освітній, культурній і професійних сферах. Позанавчальна соціально-виховна діяльність студентів з використанням дизайнерського мистецтва є спеціально організованим і керованим видом діяльності, спрямованим на творчий і соціальний розвиток особистості, сприяє розширенню соціального досвіду та формуванню організаційних умінь в роботі з різними категоріями учасників.

Визначено три етапи позанавчальної соціально-виховної роботи, у структурі якої реалізується комплекс методів, притаманних також для дизайнерської діяльності: 1) розробка дизайнерського проекту з включенням студентів у різні види діяльності; 2) реалізація проекту з орієнтацією на

індивідуалізацію завдань для учасників; 3) презентація проекту з відповідною аргументацією, логікою й використання адекватних цілям виховання. Означені етапи потребували визначення *конкретних умов*, що дозволяють реалізувати соціально-виховні завдання: наявність об'єкта (студента) соціально-виховної діяльності, суб'єкта педагогічної діяльності; спільної творчої діяльності учасників комплексних проектів; сформованість позитивного ставлення до індивідуальної програми соціального виховання; створення комфортності у внутрішньому середовищі; взаємодія із зовнішнім соціально-виховним середовищем; управління соціально-виховною діяльністю, відносинами, середовищем, собою.

2. З'ясовано суть поняття *«дизайнерська діяльність»*, як основного засобу організації предметно-просторового середовища, її опосередкований вплив на самоідентифікацію особистості, на модель поведінки молодшої людини, на формування ціннісних орієнтацій, на естетичне світосприйняття. Це цілісна педагогічна система підготовки студента до творчої діяльності, орієнтації на самоорганізацію, креативність, проблемно-творчого мислення, здатності діяти в перемінному світі, відобразити усвідомлення взаємодії раціонального і художнього, реалізму й уявлення. Відповідно *«дизайнерська діяльність»* розглядається як форма навчально-пізнавальної активності, що проявляється у вмотивованому досягненні свідомо поставленої мети при виконанні творчого завдання і забезпечує єдність та наступність різних аспектів діяльності і виступає засобом розвитку особистості. Дизайнерська діяльність є соціальною, оскільки вона характеризується можливістю саморозвитку, самореалізації і самовизначення суб'єкта залежно від його гармонійності, розвитку, рівня творчого потенціалу, спрямованості духовного потенціалу, що дозволяє людині бути об'єктом мистецького впливу, носієм його культури (за Т. Журавською).

3. Визначено *критерії* і розкрито змістове *наповнення показників* соціальної вихованості студентів: *цілеспрямованість*, що відображає усвідомлення цілей і змісту соціального виховання засобами дизайн-

мистецтва; *ініціативність* – спрямованість на активну соціально-виховну дію та цілеспрямоване застосування дизайнерської діяльності; *комунікативний потенціал* – володіння комунікативною культурою і засобами взаємодії у виховному процесі; *соціальна відповідальність* – відповідальність і самостійність у визначенні етапів виховної роботи, змісту, форм; *соціальний досвід* – усвідомлений вибір адекватних цілей, змісту, форм і засобів соціального виховання студентів.

Окреслено характеристику соціальної вихованості студентів, яка відображає змістове наповнення показників за всіма критеріями, що дозволило виявити рівні соціальної вихованості студентів за узагальненими показниками: *високий, середній і низький*.

Встановлено, що на констатувальному етапі у значної кількості студентів за показниками п'яти критеріїв до низького рівня загалом віднесено 41,19% учасників експериментальної групи, до середнього – 36,61% і лише 22,2% віднесено до високого рівня. У кількісному й відсотковому вираженні показники результатів у контрольній групі майже не відрізняються. Отримані дані засвідчили вмотивовану необхідність цілеспрямованого здійснення соціального виховання студентів у позанавчальному виховному процесі засобами дизайнерської діяльності.

4. Розроблено *описовий алгоритм* педагогічного процесу: соціальне виховання студентів засобами дизайнерської діяльності в умовах позанавчальної виховної роботи. Доведено, що соціальне виховання студентів у позанавчальній діяльності є більш ефективним, якщо в даному процесі чітко окреслені *мета, завдання, форми, зміст, методи і педагогічні умови*, які в сукупності забезпечують реалізацію інтересів і потреб студентів, їхнє прагнення до самостійності, саморозвитку і розширення зони реалізації власних соціальних ролей. Такий алгоритм може бути реалізований завдяки включенню студентів у різні соціально-виховні структури університету: студії майстер-класи, факультатив, семінар-практикум, в реалізацію виховних проектів і програм, які узгоджені з напрямками соціального

виховання студентів. Встановлено, що в основі соціально-виховної діяльності кінцевою метою є «перетворення, створення і самореалізація», особистості, а ініціаторами виступають учасники цього процесу – викладачі, студенти старших курсів, координатори окремих програм і проектів.

5. Згідно з метою дослідження експериментально перевірено, зміст, форми і методи соціального виховання засобами дизайнерської діяльності. На основі діяльнісного та особистісно орієнтованих підходів визначено оптимальні форми соціального виховання та різні види дизайнерської діяльності. Їх успішна реалізація відбувалася завдяки впровадженню програми факультативу «Взаємозв'язок мистецтва виховання та дизайн-мистецтва», Школа самовизначення та навчально-методичного семінару «Мій вибір». Результати експерименту засвідчили ефективність дії соціальних програм, необхідних для роботи в закладах загальної середньої освіти «Діалог культур», «Серце віддаю дітям», для учасників АТО «Подаруй радість іншим», для учнів інтернатних закладів «Мода і дизайн» (презентація, виставка).

Продемонстровано доцільність включення студентів університету до роботи у творчих гуртках, майстернях, школах саморозвитку, мистецьких акціях, конкурсах і фестивалях «Мистецтво в нашому житті».

Зведені дані перевірено за методиками О.Міновської, В.Сластьоніна та коефіцієнтом значущості підтвердили кількісні та якісні зміни в результаті впровадження алгоритму соціального виховання студентів. Математичні дані підтверджують ефективність дії запропонованого експериментального алгоритму (зміст, форм і методів, педагогічних умов) та логіки розв'язання проблеми використання дизайнерської діяльності у позанавчальній роботі як педагогічного чинника впливу на рівень їх соціальної вихованості.

Отримані результати не вичерпують усіх проблем, пов'язаних з соціальним вихованням студентів університету в позанавчальній діяльності.

Перспективними напрямками вивчення порушеної проблеми можуть бути: формування готовності студентів до соціально-виховної роботи з учнями ЗНЗ, дитячих центрів з використанням засобів мистецтва; розробка й апробація інноваційних технологій соціально-виховного впливу на студентів з використанням різних видів мистецтва; використання дизайн-мистецтва як педагогічного чинника національного виховання студентської молоді; розвиток національних традицій і соціальне виховання студентів; етновиховання студентів засобами художньо-прикладної діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славська К. А., Березина Т. Н. Время личности и время жизни. СПб.: Амалтея, 2001. 304 с.
2. Авраменко О. О. Психологічні особливості становлення професійної пам'яті дизайнерів : автореф. дис.... канд. психол. наук : 19.00.01 / Університет внутрішніх справ. Харків., 1997. 18 с.
3. Аза Л. О. Теоретико соціологічний аналіз соціальних проблем виховання : дис.. ... доктора соціологічних наук : 22.0001. Київ, 1994. 273 с.
4. Актуальне проблеми соціального виховання / Отв. ред. Т. Ф. Яркіна, В. Г. Бочарова, В. Е. Львов ; Москва ; Запоріжжє: Изд. АПН, 1990. 168 с.
5. Алексєєва С. В. Організація дослідницької діяльності учнів з дизайну у професійних навчальних закладах художнього профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАГШ України. Київ, 2010. 20 с.
6. Андрієвська В. В. Професія і особистість: проблеми рольової ідентифікації. *Теоретичні проблеми психології професій* / За ред. Т. Федоришина. Краків. 1999. 380 с.
7. Андреева Г. М. Социальная психология: учебник для высших учебных заведений. Москва : Аспект Пресс, 1999. 376 с.
8. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 272 с.
9. Асланова Е. С. Формирование ценностных ориентаций у младших школьников в процессе дизайн-деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Москва, 2003. 165 с.
10. Афанасьев В. Г. О системном подходе к воспитанию. *Сов. педагогика*. 1991. № 2. С.77.
11. Байша К. М. Соціально-педагогічні умови морального виховання студентів у позанавчальній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2000. 193 с.

12. Балланд Т. В. Аксиологические аспекты дизайна: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.04. Москва, 2003. 117 с.
13. Безмоздин Л. Н. Художественное конструирование в системе человеческой деятельности : автореф. дис... д-ра филос. наук: 09.00.04. Тбилиси, 1997. 6 с.
14. Белобородов Н. В. Социальное творчество учащихся как фактор успешной самореализации личности: дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2004. 186 с.
15. Бердяев Н. А. Философия свободного духа. Москва : Республика, 1994. 480с.
16. Березина В. А. Воспитание в современном вузе: новые подходы. *Высшее образование сегодня*. 2002. №11. С.6-12.
17. Берн И. Я. Концепция и воспитание. Москва, 1993. 230 с.
18. Бех І. Д. Особистісно-орієнтований виховний процес у траєкторії становлення і розвитку особистості. *Виховання особистості* :у 2-х т. Т. 2. Київ : Либідь, 2003. С. 112-225.
19. Бехтерев В. А. Активность личности: психолого-педагогические аспекты воспитания в современных условиях : учебное пособие. Красноярский государственный университет, 1996. 139 с.
20. Бітаєв В. А. Людина і соціокультурне середовище: проблема взаємоадаптації. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*: (альманах). Київ, 2000. С.81-90.
21. Битинас Б. П. Социальное воспитание учащихся. *Опыт разработки концепции воспитания*. Ч. I. Ростов на Дону, 1993. С. 83-111.
22. Божович Л. И Проблема формирования личности / Под ред. Д. Фельдштейна. Москва ; Воронеж : НПО «МОДЕК», 1995. 352 с.
23. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючи відносин з учнями) : навчально-методичний посібник / А. М. Бойко. Київ : ІЗМН, 1996. 232 с.

24. Боловацька Ю. І Особистісно орієнтоване виховання студентів у культурно-дозвіллевій діяльності вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Харків, 2015. 24 с.
25. Большой энциклопедический словарь. Москва : Большая Российская энциклопедия, 2002. 1456 с.
26. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. Ростов-на-Дону: Изд-во РИГУ, 2000. 256 с.
27. Борбич Н. В. Соціальна компетентність як складова професійної готовності майбутнього вчителя: навчально-методичний посібник / за ред. проф. П. М. Гусака. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2013. 136 с.
28. Бондаренко Т. В. Соціальне виховання студентської молоді засобами педагогічного краєзнавства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2012. 24 с.
29. Борисова Л. Г. Организационный дизайн: современные концепции управления: учебное пособие. Москва : Дело, 2003. 398 с.
30. Борисова О. В. Формирование социальной активности студентов в условиях клубных объединений вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Чебоксары, 2005. 235 с.
31. Борытко Н. М. Профессиональное воспитание студентов вуза : учебно-методическое пособие. Волгоград : Изд-во ГИПКРО, 2004. 120 с.
32. Бочарова В. Г. Социальная микросреда как фактор формирования личности школьника : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Москва, 1991. 379 с.
33. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 42 с.
34. Бурцева Т. А. Формирование социально-значимых качеств личности студента во внеаудиторной деятельности вуза: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, 2005. 145 с.
35. Бутківська Т. В. Цінності в контексті соціокультурної освіти. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 3. С. 33-93.

36. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика: навчальний посібник. Київ, 2008. 134 с.
37. Васіна О. В. Національний чинник як складова дизайну Харківського регіону першої третини ХХ ст. : дис... канд. мистецтвознавства: 05.01.03 / Харківська держ. академія дизайну і мистецтв. Харків, 2006. 280 с.
38. Вашкевич В. М. Соціалізація сучасної молоді і її життєві цінності: соціально-філософський аналіз. *Гілея* (науковий вісник): збірник наукових праць / за ред. В. М. Вашкевича. Київ, 2008. Випуск 11. С. 234-241
39. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 190с.
40. Веблен Т. Теория праздного класса. / Общ. ред. В. В. Мотылева. Москва, 1984. 232 с.
41. Виховна робота в національній школі: навчальний посібник/ Я. Собко, І. Козловська, Я. Кміт та ін. Київ : ІЗМН, 1997. 184 с.
42. Вишневський О. І. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів, 1996. 238с.
43. Винтин И. А. Педагогические основы сомоопределения студентов во внеучебной деятельности в высшем учебном заведении : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. Елец, 2006. 49 с.
44. Воспитательная деятельность педагога / Борытко Н. М. Колесникова И. А., Селиванова Н. Л., Поляков С. Д. Москва : Академия, 2008. 336 с.
45. Воспитательный процесс: изучение эффективности : методические рекомендации / Под ред. Е. Н. Степанова. Москва : ТЦ «Сфера», 2000. 128 с.
46. Вульф Б. З. Семь парадоксов воспитания. Москва : Новая школа, 1994. 77с.
47. Вэй Хао. Подготовка художника-дизайнера в современном Китае: традиции и инновации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – Санкт-Петербург, 2009. 167 с.
48. Вэй Хао. Определение понятия «дизайн» в Китае. *Известия Российского*

государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. Педагогика. 2009. С. 92-94.

49. Гавриленко М. Г. Соціальне виховання студентської молоді в культурно-дозвілєвій, діяльності та її вплив на формування національної самосвідомості особистості. *Актуальні проблеми формування національної самосвідомості підчас навчання у вищих навчальних закладах*. Донецьк, 2010. С. 52- 57.

50. Генисаретский О. В. Методологические и гуманитарно-художественные проблемы дизайна : автореф. дис. ... д-ра филос. наук : Москва, 1990. 37 с.

51. Гладковська О. О. Соціальне становлення молоді в умовах сучасного соціуму. *Гілея* : науковий вісник. Київ, 2010. Вип. 39. С. 249-257.

52. Глазычев В. Л. Проектная картина дизайна. *Теоретические и методологические исследования в дизайне*. 1990. URL: http://www.glazychev.ru/books/design_issled/proj_kartina_design.htm (дата звернення 20.06.2018)

53. Гончаренко С. У. Виховання. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 87-88.

54. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти – запорука виховання творчої і духовно багаті особистості. *Дидактика професійної школи* : збірник наукових праць ХНУ. 2005. Вип. 3 С 19-23.

55. Гурко О. В. Лексика графічного дизайну в українській мові кінця ХХ - початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2008. 20 с.

56. Григорьева Н. Г. Теория и практика педагогического обеспечения личностного саморазвития студентов в контексте эко-культурного подхода: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Хабаровск, 2000. 450 с.

57. Гурьянова О. Н. Использование ролевых игровых ситуаций при

формировании коммуникативных учений : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва, 1999. 17 с.

58. Давиденко А. Роль соціального середовища у творчості людини. *Збірник наукових праць*. Київ, 2004. С.57-61.

59. Даниленко В. Я. Дизайн : підручник для студентів вузів. Харків : ХДАДМ, 2003. 320 с.

60. Дерев'янко Н. В. Педагогічні умови формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класич. приват. ун-т, Запоріжжя, 2010. 20 с.

61. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі / За ред. Г. О. Балла, О. В. Киричука. Київ : ІЗМН, 1997. 136 с.

62. Діагностика у виховному процесі / [авт. упоряд. Л. Є. Литвин, К. І. Приходченко]. Харків : Основа, 2006. 38 с.

63. Диагностика профессионального становления личности : учебно-методическое пособие / С. Синцов, О. Кожевникова. Ч. 3. Ижевск, Изд-во «Удмуртский университет», 2012. 144 с.

64. Долженко М. В. Виховання світоглядної культури у студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2011. 20 с.

65. Дракина И. К. Сборник сценариев игровых занятий для студентов педагогических учебных заведений: воображение, внимания, поведение: учебно-методическое пособие. Москва : НПЦ «Профессионал – Ф», 2002, 88 с.

66. Драченко В. В. Виховання морально-ціннісних орієнтацій підлітків засобами творів світової художньої культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 18 с.

67. Дьюи Д. Введение в философию воспитания. Москва : Работник просвещения, 1921. 63 с.

68. Ельбрехт О. Комплекс методик для діагностики професійної відповідальності та інших важливих якостей : методичний посібник. Київ :

Міленіум, 2006. 86 с.

69. Журавская Т. М. Роль формального в пропедевтическом курсе дизайна: автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.06. Санкт-Петербург, 1994. 27 с.

70. Журавлев Д. В. Добро и совесть - основа души. (Концепция воспитывающей деятельности. Ивлечения). *Студенчество. Диалоги о воспитании*. 2003. № 5(11). С. 712.

71. Жлудько В. М. Формування готовності майбутніх учителів до навчання і дизайну учнів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Чернігівський нац. пед. універ-т ім.Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2015. 20 с.

72. Закон України «Про вищу освіту» від 14.07.2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення 16.06.2018).

73. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 16.06.2018).

74. Зарубінська І. Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 505 с.

75. Зінченко С. В. Підготовка майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах до викладацької діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти доросл. АПН України. Київ, 2009. 20 с.

76. Зимняя И. А. Принципы формирования общей модели воспитания в вузе. *Воспитание и развитие личности студента в условиях современного вуза*: тезисы. Москва, 2000. С. 88-90.

77. Золотухін Ю. В. Еволюція функціонально-ділової графіки в контексті графічного дизайну : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.07 / Харківська держ. академія дизайну і мистецтв. Харків, 2009. 20 с.

78. Зязюн І. А. Аксіологічні орієнтири сучасної культури. *Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та*

євроінтеграції. Київ : КІМ, 2009. С. 46-48.

79. Іванченко А. В. Соціалізація і соціальне виховання : навчальний посібник. Житомир : Полісся, 2006. 216 с.

80. Іова В. Ю., Красномоєць Л. В. Інноваційні методи виховання : науково-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Інститут післядипломної педагогічної освіти, 2006. 175 с.

81. Каган М. С. Дизайн как вид художественного творчества. *Искусство знание и художественная критика: избранные статьи*. Санкт-Петербург, 2001. С. 12-18.

82. Каган М. С. Новое слово в теории дизайна. Москва : Техническая эстетика, 1991. 51 с.

83. Казакина М. Г. Нравственное воспитание личности школьника в коллективе. Ленинград : ЛГПИ им. А.И.Герцена, 1980. 53 с.

84. Капська А. Й. Соціальне виховання студентів у сучасній вищій школі - одна із актуальних проблем. *Збірник наукових праць*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. С. 68 -73.

85. Капська А. Й., Лю Сінь. Роль дизайнерської діяльності у структурі соціального виховання. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський : «Медобори-2006», 2017. Вип. 29. С. 62-73.

86. Караковский В. А., Новикова Л. И., Селиванова Н. Л, Воспитание? Воспитание... Воспитание! Москва : Новая школа, 1996. 160 с.

87. Кардаш О. В. Технологія як пріоритетний чинник дизайну одягу : автореф. дис. ... д-ра техн. наук : 05.01.03 / Київ.нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ, 2006. 37 с.

88. Карпенчук С. Г. Самовиховання особистості: науково-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 216 с.

89. Клемантович И. П. Социальная педагогика : учебно-методический комплекс. Москва, 2004.179 с.

90. Ковальчук І. А. Виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Кам'янець-Подільський, 2016. 315 с.

91. Кожевникова Ж. Н., Стумбрис Н. А., Сундукова Т. А. Методика виявлення рівня соціальної зрелості випускників. *Класний керівник*. 2003. № 6. С. 97-107.

92. Козырева Т. В. Педагогические условия организации социального творчества студентов вузаво внеаудиторной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, 2006. 241 с.

93. Козлова Е. В. Педагогические условия социального воспитания школьников во внеучебной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Оренбург, 2000. 166 с.

94. Колесова С. В. Критерии и показатели эффективности воспитания положительной личности. *Современные исследования социальной проблемы*. 2015. № 4(48). С 124-133.

95. Кон И.С. В поисках себя. Личность и её самосознание. Москва : Политиздат, 1984. 336 с.

96. Контор К. М. Правда о дизайне. Москва : Искусство, 1996. 263 с.

97. Концепція національного виховання студентської молоді від 25 червня 2009 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4310/ (дата звернення 16.06.2018).

98. Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді Наказ МОН № 641 від 16.06.15 року. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/ (дата звернення 16.06.2018).

99. Корнилова А. Г. Социальное воспитание школьников в региональных условиях Республики Саха. Якутск, 2008. 212 с.

100. Корольова І. І. Естетичне виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2012. 301, [6] с.

101. Косів В. М. Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 05.01.03 / Харківська держ. академія дизайну і мистецтв. Харків, 2003. 20 с.

102. Кращі виховні заходи : сценарії / Упорядник Н. Гноївська, Харків : Веста, 2009. 32 с.

103. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти. *Освіта України*. 2006. № 45-46. С. 6-7.

104. Кругляк М. С. Особливості виховної роботи в сучасних соціокультурних умовах. *Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку*. Київ : ДП Видавничий дім «Персонал», 2010. Вип. 1. С. 132-135.

105. Куприянов Б. В. Вариативность социального воспитания школьников. Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2009. 258 с.

106. Лавриченко Н. М. Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2006. 447 с.

107. Лаврова Н. В. Формирование готовности студентов пед.вузов к социальному воспитанию школьников: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Чебоксары, 2010. 206 с.

108. Лагода О. М. Художньо-образні особливості костюма в дизайні одягу кінця ХХ - початку ХХІ століття: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.07 / Харк. держ. акад. дизайну і мистец. Харків, 2007. 20 с.

109. Лаппо В.В. Теоретико-методичні засади формування духовних цінностей студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: дис.. доктора пед..наук: 13.00.07 НАПН України 2018. 407 с.

110. Левін В. А. Воспитание творчества. Томск: Пеленг, 1993. 63с.

111. Легенький Ю. Г., Ткаченко Л. П. Система моди: культурологія, естетика, дизайн. Київ : ГАЛПУ, 1998. 223 с.

112. Легенький Ю. Г. Культурологія орнаменту. Київ : Ун-т «Україна», 2015. 286 с.

113. Лисовский В. Т. О молодежи и молодежной политике: избранные произведения в 2-х т. Санкт-Петербург, 2005. Т-1. 606 с.
114. Леонова Є. И. Формирование социальной активности студентов в процессе культурно-досуговой деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Казань, 2011. 186 с.
115. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1975. 302 с.
116. Лобанова С. І. Соціокультурні детермінанти формування моделей виховання дітей і молоді у Стародавньому Римі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Вінниця, 2011. 223 с.
117. Логвиновська Т. А. Виховання соціальної спрямованості молоді у студентському середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2012. 239 с.
118. Лозова В. І., Троїцька А. М. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків : ХДПІ, 1997. 338 с.
119. Лола Г. Н. Дизайн как социо-культурный феномен : дис. ... док. филос. наук : 09.00.13. Санкт-Петербург, 1998. 305 с.
120. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 112 с.
121. Liu Sin. Social upbringing of university students as a complicated and multi-faceted process. *Intellectual Archive*. Toronto: Shiny Word.Corp. (Canada). 2019. Vol. 8 (October/December). No. 4. Pp. 329–337. doi: 10.32370/IA_2019_12.24 (*Журнал Канади внесено до міжнародних наукометричних баз: Google Scholar, Arxiv.org, WorldCat.org, Academia.edu, The National Research Council (Italy), Google.com, Library of Congress.*)
122. Лю Сінь. Позанавчальна діяльність як педагогічний фактор соціального виховання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота Соціальна педагогіка*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 23. С. 54-62.

123. Лю Сінь. Вплив форм і змісту дизайнерської діяльності на соціальне виховання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія II: Соціальна робота Соціальна педагогіка*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 24 (том II). С. 76-86.

124. Лю Сінь. Дизайн діяльність як педагогічний чинник соціального виховання студентів. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон. 2017. Вип. LXXVIII. С. 168-173.

125. Лю Сінь. Соціальне виховання студентів університету в умовах позанавчальної діяльності : методичний посібник. / за редакцією професора А. Й. Капської. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. 82 с.

126. Лютер И. Н. Сигналы личности: ролевые игры и их мотивы : пер. с итал. Воронеж, 1995. 176 с.

127. Макаренко А. С. Мета виховання. *А.С. Макаренко Твори: у 7 т.* Київ : Радянська школа, 1954. Т. 4. С. 209-230.

128. Макаренко А. С. Игра. *Хрестоматія*. Москва : Просвещение, 1988. С. 227-231.

129. Максименко О. А. Дизайну школі : програма курсу для педагогічних навчальних закладів: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Миколаїв: МДПУ, 2002. 35 с.

130. Максименко О. А. Дизайни дети : учебно-методическое пособие для преподавателей и студентов вузов и учителей школ разного типа. Николаев : Евро-пресс, 2000. 160 с.

131. Мала Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з книжкового дизайну у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2008. 20 с.

132. Мамчук. Н. С. Виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2012. 306 с.

133. Маслоу А. Мотивация личности. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 497 с.
134. Матяш Н. В. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования/Под ред. В.Вубцова. Мозырь: РПФ «Белый ветер», 2000. 286 с.
135. Мелосская Божена. Искусство вырезания из бумаги. Харьков : Аргумент принт, 2013. 252 с.
136. Мистецтво життєдіяльності особистості : у 2-х ч. Київ : ІЗМН, 1997. 1 ч. 390 с.
137. Минервин Г. Б., Мунипов В. М. О красоте машин и вещей. Москва, 1975. 139 с.
138. Миновская О. В. Ситуационно-ролевая игра как средство педагогического регулирования социальных ожиданий подростков: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Кострома, 2002. 23 с.
139. Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів : теорія, практика, програми / [за ред. А. И.Капської]. Київ : ІЗМН, 1998. 192 с.
140. Монсорова Н. Н. Философия дизайна: учебное пособие. Екатеринбург: Архитектон, 1997. 167 с.
141. Москальова Л. Ю. Актуальні проблеми організації й управління виховним процесом у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського* : збірник наукових праць. Одеса : ПНПУ, 2008. № 6-7. С. 115-122.
142. Мудрик А. В. Общение в процессе воспитания : учебное пособие. Москва : Педагогическое общество России, 2001. 320 с.
143. Мудрик А. В. Личностный подход в воспитании. *Магистр*, 1991. №8. С. 8-11.
144. Національна доктрина розвитку освіти. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. (дата звернення 17.06.2018).
145. Недумова Н. В. Педагогически целесообразные условия эстетического

воспитания школьников-подростков средствами дизайна: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Москва, 2004. 263 с.

146. Никитина Л. З. Постфункциональная структура воспитательного процесса в системе образования. *Дополнительное образование*. 2003. № 8. С. 4-15

147. Олійник Г. М. Організація освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів / За ред. А. Й. Капської. Тернопіль, 2014. 114 с.

148. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 72 с.

149. Осипова Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю : навчальний посібник. Одеса :Фенікс, 2006. 288 с.

150. Осіпцов А. В. Виховання у студентів класичного університету загальнолюдських цінностей як соціально-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 2. С. 130-139.

151. Очеретна Н. Д. Особливості застосування ділових ігор у процесі вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 14. С. 206-210.

152. Оуэн Р. Книга о новом нравственном мире. *Утопический социализм* : хрестоматия / Общ. ред. А. И. Володина. Москва : Политиздат, 1982. С. 327-335.

153. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе. Владивосток: Издательство Дальневосточного ун-та, 1990. 176 с.

154. Панок В. Г. Психологія життєвого шляху особистості. Київ : Ніка-Центр, 2006. 277 с.

155. Парыгин Б. Д. Социальная психология. Проблемы методологий, история и теория. Санкт-Петербург, 1999. 422 с.

156. Пармон Ф. М. Композиция костюма: одежда, обувь, аксессуары : учебник для студ. вузов, обуч. по спец.: «Дизайн». 2.изд., перераб. и доп.

Москва : Легпромбытиздат, 1997. 318 с.

157. Парсонс Т. Человек в современном мире. Москва : Прогрес, 1988. 428 с.

158. Пащенко Д. І. Зарубіжний досвід гуманізації соціального середовища та виховання. Київ : Знання, 1999. 208 с.

159. Перлз Ф. Опыты психологии самопознания. Москва, 1993. 239 с.

160. Педагогические задачи –ситуации по теории и методике воспитания: учеб.-метод. Материалы. – М.: Педагогика, 1991. 86 с.

161. Петровский А. В. Личностно-развивающее взаимодействие. Ростов-на-Дону : Цветная печать, 1996. 85 с.

162. Петрова М. С. Анимационная деятельность как средство социального воспитания студентов вуза: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, Костромский государственный университет им. Н.А. Некрасова. 2007. 171 с.

163. Пидкасистый П. И., Хайдаров Ж. С. Технология игры в обучении и развитии. Москва : Изд-во Российское педагогическое агентство, 1996. 269 с.

164. Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва : Наука. 1986. 256 с.

165. Плоткин М. М. Социальное воспитание школьников: монография. Москва : Изд-во Института педагогики социальной работы, 2003. 200 с.

166. Подласый И. П. Педагогика. Общие основы процесса обучения : в 2-х кн. Москва : Владос, 1999. Кн. 1. 576 с.

167. Попова В. Н. Внеаудиторная деятельность как контекст-лингвистического образования студентов : учебное пособие. Оренбург : ОПУ, 2002. 127 с.

168. Поляков С. Д. Технологии воспитания : учебное методическое пособие. Москва, 2002. 144 с.

169. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: монографія. Київ : Наш час, 2005. 280 с.

170. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання/ За ред. М. Ю. Красовицького. Івано-Франківськ: Плай, 2000. 218с.

171. Пригорницька А. А. Естетосфера сучасного дизайну: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2005. 16 с.

172. Приходченко К. І. Особистісно орієнтований підхід у позанавчальній роботі як соціокультурна ідентифікація молоді *Наукові праці ВНЗ «Донецький національно-технічний університет»*. Серія педагогіка, психологія, Соціологія. 2013. № 2. С. 163-168

173. Прусак В. Ф. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2006. 300 с.

174. Психологія і педагогіка життєтворчості/ за ред. В. Донія, Г. Несен, Л. Сохань та ін. Київ : ІЗМН, 1996. 792 с.

175. Пушкар В. В. Дизайн квітників : навчальний посібник. Київ: ДАКККіМ, 2003. 92 с.

176. Радул В. В. Соціально-професійне становлення особистості: монографія. Кіровоград : Імекс ЛТД, 2002. 263 с.

177. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности. Теория, методы последования : практикум. Санкт-Петербург : Прайм-Евразнат, 2006, 255 с.

178. Рижова І. С. Самореалізація людини в дизайнерській предметній творчості. Гуманітарний вісник : збірник наукових праць. Запоріжжя, 2007. Вип. 29. С. 198-215.

179. Рижова І. С. Дизайн як фактор гармонізації відносин суспільства і особистості: методологічні засади: дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Запорізький національний ун-т. Київ, 2008. 393 с.

180. Рожков М. И., Байбородова Л. В. Теория и методика воспитания. Москва : ВЛАДОС, 2004. 384с.

181. Роджерс К. Становление личности. Взгляд на психотерапию. Москва : ЗКСМО-пресс, 2001. 414 с.
182. Ромм Т. А. Историко-методологический анализ становления и развития теоретических представлений о социальном воспитании: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Новосибирск, 2007. 370 с.
183. Рубинштейн С. Л. Психологическая наука и дело воспитания. *Советская педагогика*, 1945. № 7. С.35-40.
184. Руденченко А. А. Розвиток обдарованості студентів засобами етнодизайну. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. 376 с.
185. Рунге В. Ф. Основы теории и методологий дизайна. Москва : Искусство, 2001. 224 с.
186. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.05. Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, Луганськ, 2004. 455 с.
187. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки. Київ : Україна-Віта, 1996. 130 с.
188. Сарафанова Т. В. Педагогические условия формирования готовности студентов к творческой деятельности во внеаудиторной работе : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Рязань, 2004. 22 с.
189. Селевко Г. К., Селевко А. Г. Социально-воспитательные технологии: учебное пособие для студентов. Москва : Народное образование ; Школьные технологии, 2002. 176 с.
190. Семашко О. М. Соціологія молоді. Проблеми соціалізації молоді засобами культури. *Соціологія культури* : навчальний посібник. Вид. 2-ге, стереотипне / За ред. О. М. Семашко, В. М. Піча. Львів: «Новий Світ -2000», 2004. С. 130-151.
191. Семенов В. Е. Искусство как межличностная коммуникация: (Социально-психологическая концепция). Санкт-Петербург : Изд-во С.-Пб.

ун-та, 1995. 199 с.

192. Сергеева Н. В. Об'єкти медіа-дизайну в контексті формування громадського середовища міста: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.07 / Харківська держ. академія дизайну і мистецтв. Харків, 2008. 187 арк.

193. Середюк О. С. Соціальне виховання учнів засобами музики в школах нового типу (на прикладі школи мистецтв): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луган. держ. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2003. 20 с.

194. Синцов Л. К. Социально-философский анализ социального воспитания: теоретико-методологический аспект: дис. ... докт. филозоф. наук: 09.00.11. Барнаул, 2007. 290 с.

195. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / [упоряд О. Сидоренко, В. Чуб]. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2001. 255 с.

196. Слостенин В. А. Социальный педагог и социальный работник : личность и профессия. *Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт* : в 2 т. Т. 2. Москва ; Тула, 1993. С. 265-275.

197. Социальное воспитание в учреждениях дополнительного образования детей: учебное пособие для студ. пед. вузов / Б. В. Куприянов, Е. А. Салина, Н. Г. Крылова, О. В. Миновская ; под ред. А. В. Мудрика. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 240 с.

198. Соловьев В. С. Общий смысл искусства : сочинения в двух томах. Москва, 1989. Т.2. 735 с.

199. Степанов П. В., Григорьева Д. В., Кулешова И. В. Диагностика и мониторинг процесса воспитания. Москва : Педагогика, 2008. 83 с.

200. Студента потрібно любити : фестиваль дизайну і реклами. Київ : КНУКІМ, 2010. С.

201. Сухомлинський В. О. Виховання обов'язку. *Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5-ти томах*. Київ : Радянська школа, 1977. Т.5. С. 472-488.

202. Сухомлинський В. О. Щоб душа не була пустою. *Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-титамах.* Київ : Радянська школа, 1977. Т. 2. С. 149-418.

203. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-титамах.* Київ : Радянська школа, 1977. Т. 1. С. 62-208.

204. Татіївський П. М. Особливості становлення та перспективи розвитку дизайну в Україні : дис. ... канд. техн. наук: 05.01.03 / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Київ, 2002. 190 с.

205. Твердохліб М. Соціальна активність: філософсько-педагогічні аспекти. *Гуманізація навчально-виховного процесу.* Слов'янськ : СДПУ, 2006. Вип. 32. С. 181-189.

206. Тетерский С. В. Воспитание социальной инициативности детей и молодежи: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02. Тамбов, 2004. 285 с.

207. Тернопільська В. І. Відповідальність особистості: підходи до розуміння / В. І. Тернопільська // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 83. – ч. 2. – С. 166-169.

208. Трафаретний дизайн / Осипова Т. Г., Конєвський М. Є., Цах В. В., Черниш І. С. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 162 с.

209. Трифонова О. В. Формування етнохудожньої культури майбутніх дизайнерів у позааудиторній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2014. 20 с.

210. Трошкін О. В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2004. 20 с.

211. Туленкова Н. В. Теория социальных технологий: учебное пособие. Київ : МАУП, 2004. 608 с.

212. Управление воспитательной системой школы: проблемы и решения / Под ред. В. А. Караковского, Л. И. Новиковой, Н. Л. Селивановой, Е. И. Соколовой. Москва: Педагогическое общество России, 1999. 260 с.

213. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. *Ушинский К. Д. Избранные педагогические произведения* : в 2-х т. Москва : Педагогика. 1974. Т 1. 229 с.

214. Файоль А. Управление - это наука и искусство. Москва : Республика, 1992. 368 с.

215. Фандеева Е. М. Дизайн, его место и роль в культуре : дис. ... канд. пед. наук : Москва, 2005. 122 с.

216. Фатов А. В. Социальное воспитание студенческой молодежи в культурно-досуговой деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Московский государственный гуманитарный университет им. М.Шолохова. Москва, 2007. 231 с.

217. Федоров Ю. Н. Социальное воспитание учащейся молодежи в условиях творческой среды : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Тамбов, 2005. 167 с.

218. Филонов Г. Н. Воспитательный процесс: методология и специфика исследований. *Педагогика*. 2000. № 9. С. 14-20.

219. Фокин В. А. Теория и практика социального воспитания учащихся профессионально-технической школы : дис. ... док. пед. наук : 13.00.06. Центр социальной педагогики. Москва, 1996. 335 с.

220. Формирование гуманитарной среды и внеучебная работа в вузе, техникуме, школе : в 2-х т. /Под ред. В. Н. Стегний. Пермь : Изд-во ПГТУ, 2001. Т.1. 455 с.

221. Фурса О. О. Тенденції розвитку дизайн освіти в Україні (друга половина ХХ-поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир, 2014. 40 с.

222. Хоружа Л. В. Підготовка майбутніх фахівців з дизайну в навчальному

закладі. Київ : УВУАКОН, 2011. 187 с.

223. Хоружа Л. Л. Соціологія виховання особистості : навчально-методичний посібник / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2017. 148 с.

224. Ходак О. Скарбничка для небайдужих : сценарії виховних заходів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2012. 64 с.

225. Художня праця та основи дизайну : навчально-методичний комплекс / Уклад. С. І. Матвієнко. Ніжин, НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 78 с.

226. Цибулько Л. Г. Соціальне виховання у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20 - 30-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2005. 20 с.

227. Цінності освіти і виховання : науково-методичний збірник АПН України Центр інформації та документації Ради Європи в Україні / За ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 1997. 224 с.

228. Чернуха Н. М. Пріоритетні вектори сучасної освіти // Topical issues of social pedagogy: Collective monograph. – CARICOM, Barbados, 2017. – С. 30–55. ISBN 978-0-9955865-1-2

229. Чижова В. В. Дизайн культурной среды. Москва : Наука, 2001

230. Шакурова М. В. Педагогическое сопровождение становления и развития социокультурной идентичности школьников: дис. ... док. пед. наук : 13.00.01. Москва 2007. 361 с.

231. Шашенко С. Ю. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2004. 180 с.

232. Шевнюк О. Л. Культурологія : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2004. 353 с.

233. Шевченко Г. П. Мистецтво виховання людини. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ : Педагогічна думка, 2017. 223 с.

234. Шибяева Н. П. Социальное воспитание студентов университета в процессе изучения иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, 2002. 145 с.

235. Шибалов Е. Ю. Социально-моделирующая игра как средство социального воспитания студентов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, 2012. 200 с.
236. Шилова М. И. Социализация и воспитание школьников. Красноярск : Изд-во КТПИ, 1996. 217 с.
237. Шиян Л. К., Харитонов С. В. Дизайн как эстетическая система подготовки учащихся к творческому труду : монография. Рязань : Изд-во РГПУ, 1999. 144 с.
238. Школа диалога культур. Идеи, опыт, проблемы / Ред. В. С. Баблер. Кемерово : Алеф, 1993. 416 с.
239. Шмаков С. А. Игра учащихся как педагогический феномен культуры : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Москва, 1997. 34 с.
240. Шпон Марго. Цветы : Харьков ; Белгород., 2013. 255 с.
241. Штифурак В. Є Соціально-педагогічні основи виховної роботи зі студентською молоддю : [монографія]. Вінниця : Діло, 2007. 568 с.
242. Щириця Т. В. Соціальна етика : предмет, завдання, методологія. *Філософія освіти*. 2009. № 1. 2 (8). С. 108-117.
243. Щуркова Н. Є. Тест - Размышления о жизненном опыте. URL: <http://psylist.net/praktikum/00175.htm> (дата звернення 17.06.2018)
244. Юдин Є. Г. Системный подход и принцип деятельности. Москва : Наука, 1978. 390 с.
245. Юрьев А. Н. Предметно-эстетическая сфера как средство социального воспитания студентов вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Кострома, 2011. 22 с.
246. Юхименко Н. Ф. Гуманістичні парадигми самореалізації особистості: потреби, інтереси, цінності : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Переяслав-Хмельницький держ.педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди. Київ, 2003. 173 с.
247. Ядов В. А. Социологические исследования методологии, программы

методы. Москва : Наука. 1972. 241 с.

248. Яковлева Е. Л. Психология развития творческого потенциала личности. Москва : Флинта, 1997. 224 с.

249. Ярошинська О. О. Педагогічний дизайн : практичний посібник. Умань : Жовтий О.О., 2014. 254 с.

250. Яценко Е. М. Формування комунікативної культури студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2010.20 с.

251. French C. Design Educational in school. *Hornsey College of Art*, 1966.

252.) 乔梓门中国研究院艺术家设计师培训教育体系的发展XXI
。世纪)暨南大学通 07.2003. 135

253. 丹铁洁设计师艺术家训练和教育的有条不紊的体系传统和中国现代教育体系的形成出版社辽宁省美术04.07. 2008. 63 .

254. 刘政元, 潘念臣中国标志的想法。胡湾省的艺术作品05.07.2002. 63

255. 林华世纪中国教学设计艺术教学法。清华大学研究院2005. № 26-1.
С. 19-22

256. , 室内设计导论刘珣刘景群主编东北林业大学出版社2017.12, 141页
Введение в дизайн интерьера Лю Сюнь, Лю Цзинцзюнь, Северо-восточная лесная
пресса, 2017.12, 141 с.

257. 展厅及展馆空间设计王凌珉著中国建筑工业出版社 2013.12
98页Выставочный зал и выставочный космический дизайн, Ван Линьин, China
Construction Industry Press 2013.12, 98 с.

258. 展示设计向海涛陈岚编著西南师范大学出版社 2006.1 136页 Дизайн
дисплея, Xiang Haitao, Chen Wei, Southwest Normal University Press, 2006.1 136 с.

259. 设计表达----
, 景观绘画徒手表现, 冯信群刘晓东编著, 高等教育出版社2008.1, 178页
Выражение дизайна ---- Ландшафтная живопись Свободное исполнение, Фэн

Синьцунь Лю Сяодун, Редактор, Press Press, 2008 · 1, 178 с.

260. , 园林景观设计手绘表现技法, 麓山手绘编著, 机械工业出版社2014.6,
311页 Ручная роспись техники для ландшафтного дизайна, ручная роспись Лушана,
Пресс-центр, 2014.6, 311 с.

Додаток А**Анкета****Шановні студенти!**

Просимо Вас взяти участь у процедурі оцінювання за 3-бальною шкалою рівня інтересу до наступних видів і форм соціально-виховної діяльності. У відповідні колонки поставте знак «+».

Бали відповідають наступним рівням прояву інтересу.

«2» - інтерес яскраво виражений;

«1» - інтерес слабо виражений;

«0» - інтерес відсутній.

Будьте щирі у своїх відповідях, працюйте не поспішаючи!

Види і форми соціально-виховної діяльності	Межа оцінок		
	2	1	0
1. Громадсько-організаційна діяльність			
2. Художньо - естетична діяльність			
3. Науково-пошукова діяльність			
4. Участь у трудових справах			
5. Фізкультурно-оздоровча робота			
6. Участь в діяльності виборчих органів			

Інструкція: кількість вибірок може становити максимум «12», - високий рівень, вибірка в межах «9» свідчить про середній рівень значущості і оцінка «3» - низький рівень; відповідні бали за оцінкою того чи іншого виду діяльності орієнтує на «білі плями» в інтересах студентів.

Ім'я _____ Курс навчання _____ «_____» _____ 20__ р.

Додаток А 1

Анкета

Шановні студенти!

Просимо Вас оцінити за 3-бальною шкалою рівень значущості наступних видів і форм соціально-виховної діяльності. У відповідні колонки поставте знак «+».

Бали відповідають наступному рівню оцінки.

«2» - інтерес яскраво виражений;

«1» - інтерес слабо виражений;

«0» - інтерес відсутній.

Види і форми соціально-виховної діяльності	Межа оцінок		
	2	1	0
1. Громадсько - організаційна діяльність			
2. Художньо - естетична діяльність			
3. Науково-пошукова діяльність			
4. Участь у трудових справах			
5. Фізкультурно-оздоровча робота			
6. Участь в діяльності виборчих органів			

Ім'я _____ Курс навчання _____ « _____ » _____ 20__ р.

Додаток А 2

Анкета

Шановні студенти!

Просимо Вас оцінити за 3-бальною шкалою рівень сформованості в себе професійних умінь педагога-організатора виховної роботи. У відповідні колонки поставте знак «+».

Бали відповідають наступним рівням сформованості умінь:

«2» - уміння досить сформоване;

«1» - уміння слабо сформоване;

«0» - уміння відсутнє .

Уміння	Межа оцінок		
	2	1	0
1. Уміння організувати різні види діяльності			
2. Уміння планувати виховні заходи			
3. Уміння прогнозувати результати виховної роботи			
4. Уміння враховувати контингент (склад, особливості учасників виховних форм)			
5. Уміння відбирати, аналізувати матеріали для діяльності (конструктивні уміння)			
6. Уміння налагоджувати взаємовідносини (комунікативні уміння)			

Ім'я _____ Курс навчання _____ «_____» _____ 20__р.

Додаток А 3

Анкета

Шановні студенти!

Просимо Вас оцінити за 3-бальною шкалою рівень сформованості в себе пріоритетних якостей соціально-виховної особистості. У відповідні колонки поставте знак «+».

Бали відповідають наступним рівням сформованості якості особистості:

«2» - якість яскраво виражено, яскраво проявляється рівень сформованості якостей в діяльності;

«1» - якості слабо сформовані, слабо виражені;

«0» - якість зовсім не сформовано, зовсім не проявляється.

Якості особистості	Межа оцінок		
	2	1	0
1. Ініціативність			
2. Наполегливість			
3. Відповідальність			
4. Вимогливість			
5. Самостійність			
6. Дисциплінованість			
7. Комунікабельність			
8. Цілеспрямованість			

Ім'я _____ Курс навчання _____ « _____ » _____ 20__ р.

Додаток Б**Анкета на виявлення ставлення студентів до позанавчальної творчої діяльності (за А. Фатовим) адаптована авторами****1 частина**

Повідомте будь ласка свій вік, _____, стать _____

1. Чим Ви, в основному, займаєтесь у вільний час (підкресліть не більше трьох варіантів і розташуйте в міру їх значущості для вас, позначивши цифрами над ними і додайте якщо що-небудь не враховано): Виховне середовище у вузі, телебачення, комп'ютер, музика, читання художньої літератури, дискотеки, нічні бари, кіно, концерти, театри, музей, спорт, аматорські гуртки (наприклад: колекціонування, дизайн, гра на муз. інструментах, живопис, фото і відеозйомка, заняття з тваринами, мото-, вело, автоспорт і т. ін.) та захоплення, туризм, подорожі та інше (напишіть, що саме): _____.

2. Коротко поясніть, чим приваблюють найбільш бажані для вас позанавчальні форми роботи:

3. Намагайтесь дати найбільш об'єктивне визначення поняттю «Соціальне виховання»: _____

4. Яке з наступних суджень Вам найближче і відповідає за спрямованістю Вашим інтересам? (Підкресліть не більше одного).

а) Без навчання я себе не уявляю, а позанавчальну діяльність розглядаю як щось другорядне.

б) Під час занять я відчуваю себе на своєму місці, а коли маю вільний час, теж загалом знаходжу, чим зайнятися.

в) І позанавчальна діяльність, і навчання для мене однаково важливі: те й інше приносить приблизно однакове задоволення.

г) Навчання, мабуть, не задовольняє мене повністю, але і про позанавчальну діяльність я можу сказати те ж саме.

Продовження дод. Б

д) Своїм навчанням я загалом, задоволений, але справжнє задоволення мені надають заняття у позанавчальній діяльності.

ж) Мабуть, життя для мене тільки і починається після навчання.

5. Чи перебуваєте Ви в будь-яких молодіжних (неформальних) об'єднаннях (наприклад: маєте постійну компанію друзів, являєтесь членом «фан-клубу» будь-якої команди, будь-якого клубу за інтересами, у творчому колективі(якому?), організації (напишіть, де саме):

6. Який відпочинок і розваги вважаються у Вашому колі найбільш привабливими?

7. Повідомте будь ласка, що заважає Вам проводити час після навчання так, як хочеться (Наприклад: через зайнятість, відсутність грошей, товаришів тощо). Вкажіть, будь ласка, що ви робите для вирішення з цих проблем?

2 частина.

1. Вибираючи для перегляду ті або інші телевізійні передачі, чим Ви, перш за все, керуєтесь? (Вкажіть не більше чотирьох варіантів).

- вони створюють гарний настрій;
- з них можна багато чого довідатися про нові явища, події, факти;
- вони допомагають розібратися в нашому житті, краще пізнати себе;
- в них показують яскравий, незнайомий світ героїв, яких немає в щоденному житті;
- ці передачі дуже популярні, їх всі дивляться, про них говорять;
- вони приносять естетичне задоволення;
- вони дозволяють «відключатися» від дійсності;
- ще чим-небудь (вкажіть, чим саме)

2. Останнім часом комп'ютер займає значне місце в житті молоді, а особливо студентської, оскільки для навчання у ВНЗ або в інших освітніх

Продовження дод. Б

установах просто необхідно володіти хоча би базовими навиками роботи з комп'ютером. Вкажіть, будь ласка, яку роботу Ви, в основному, виконуєте на комп'ютері (вкажіть не більше двох) і як довго протягом дня:

- займаєтеся програмуванням;
- виконуєте завдання по навчанню;
- граєте в ігри;
- вивчаєте інформацію в інтернеті, спілкуєтеся;
- що-небудь ще (вкажіть, що саме).

4. Любительська діяльність стала важливим структурним елементом вільного часу. Захоплення грою на музичних інструментах, живописом, літературою, творчістю, в'язанням, фотографією, та іншими видами аматорської діяльності поглиблюють не тільки їх духовний світ, а й значним чином облагороджують навколишнє культурно - дозвілєву сферу. Дайте відповідь, будь ласка, що приваблює в тих чи інших люблених заняттях (зазначте не більше двох)?

- вплив стійких сімейних традицій;
- вплив преси, радіо, телебачення;
- приклад друзів, знайомих;
- прагнення реалізувати свій творчий потенціал, на практиці проявлять свої творчі здібності;
- інтерес до того чи іншого виду мистецтва, прагнення стати професіоналом, домогтися популярності, успіху;
- прагнення відпочити, змістовно і цікаво провести вільний час;
- щось ще, вкажіть, що саме _____

3 частина

1. Чи є Ви членом будь-якого творчого об'єднання в своєму університеті, автором або учасником будь-якого творчого проекту, гуртка, самодіяльного колективу, студії, клубу за інтересами тощо?

Продовження дод. Б

- так;

- ні

1а. Якщо «так», то який із мотивів Вашої участі є дослідником?

- просто заповнити вільний час;
- розширити коло спілкування з однокурсниками, педагогами;
- отримати новий для себе обсяг інформації, знань, умінь і навичок;
- по можливості самореалізуватись , проявити власні творчі здібності,

уміння, навички;

- що ще _____

1б. Якщо «ні», що заважає Вам взяти активну участь в організації позанавчальних форм роботи в університеті ?

- брак вільного часу через навчальне навантаження;
- необхідність працювати у вільний час заради додаткового заробітку;
- особисте небажання займатися цим;
- стан здоров'я на даний момент;
- вважаю, що вільний час можна витратити більш продуктивно;
- навколо мене багато ровесників більш здібніших за мене;
- що ще _____

2. У чому проявляється Ваша особиста участь у позанавчальній діяльності в університеті та на факультеті?

- беру участь у складанні й обговоренні планів різних виховних заходів;

- беру участь в організації святкових і ювілейних заходів, конкурсів, вечорів, концертів, екскурсій, занять гуртків, студій;

- беру участь в наочно-мистецькому та музикальному оформленні заходів, їх матеріально-технічному і рекламно-інформаційному забезпеченні, в установленні зв'язків з громадськістю;

Продовження дод. Б

- як виконавець виступаю під час творчих конкурсів, концертів, оглядів, фестивалів;

- не виконую конкретних громадських обов'язків та доручень

- що ще _____

3. Чим приваблює Вас особиста участь в організації студентської позанавчальної діяльності?

- цікаво, приносить задоволення;

- відчуваю, що потрібен тим, хто поруч;

- сприяє задоволенню власних інтересів і підвищенню культури оточення;

- розширює мої повсякденні контакти і сферу спілкування з ними;

- дає мені можливість проявити свої здібності;

- підвищує мій авторитет в групі, на факультеті, у вузі;

- допомагає розширенню особистого світогляду;

- що ще _____

4. Чи можете Ви сказати про себе, що в рамках свого вільного часу, як у вузі, так і за його межами, Вам вдається досить повно реалізувати свої таланти і захоплення, вміння, особисті навички і здібності?

- цілком достатньо;

- важко сказати: і так, і ні;

- зовсім недостатньо;

- реалізувати практично не вдається;

- що ще _____

5. Що, на Вашу думку, впливає в першу чергу на успіх організації позанавчальної дизайнерської роботи і виховання студентів у Вашому ВНЗ?

- активна підтримка з боку ректорату, деканату;

- рівень матеріальної бази, наявність необхідного обладнання та інвентаря;

Продовження дод. Б

- особистість організаторів (студентів, педагогів, співробітників), відповідних за захід;

- наявність додаткових джерел фінансування за рахунок залучення потенційних інвесторів, спонсорів, донорів і т. ін.;

- вибір актуальних тем і найбільш цікавих і активних форм дизайнерської діяльності;

- високий художній рівень домінуючих форм работ;

- знання культурних інтересів і запитів студентської молоді;

- вміння організаторів знайти індивідуальний підхід до кожного студента;

- узгодженість дій між самими організаторами;

- що ще _____

6. Чи доцільно, на Вашу думку, мати у Вашому вузі:

- університетський музей;

- власний журнал з привабливим дизайном;

- загальнодоступний інтернет-центр, фото - або кінолюбительську лабораторію;

- базу відпочинку;

- що ще _____

7. Наскільки Ви, в цілому, задоволені проведенням своєї позанавчальної дизайнерської діяльності в рамках вузу?

- так, задоволений;

- швидше задоволений;

- швидше незадоволений;

- ні, незадоволений.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЕСЕ - МОТИВИ ВИБОРУ
«МОЯ ПРОФЕСІЯ ПЕДАГОГ–ОРГАНІЗАТОР СОЦІАЛЬНО-
ВИХОВНОЇ РОБОТИ»

Студентам пропонується виконати такі завдання:

1. Сформулювати тезу, яка буде виражати їхнє ставлення до даної проблеми.

2. Добрати аргументи, які будуть доводити думку. Для цього можна використати:

- особистий досвід; досвід інших людей (за їхніми розповідями);
- тексти з книжок, журналів, газет;
- довідкову літературу;
- радіо- та телепередачі.

3. Скласти план твору: теза, аргументи, приклад з інформаційних джерел, приклад з власного життя, висновок.

4. Подумати над мовленнєвими засобами, які доцільно використати, щоб висловлювання було послідовним, аргументованим, емоційним і цікавим.

Основні критерії оцінювання твору-роздуму (есе):

- складність, науковість, повнота розкриття теми психолого-педагогічного змісту - 4;
- логічність, чіткість, лаконізм у викладенні матеріалу -2;
- актуальність та елементи творчості -2;
- аргументованість висновків - 2;
- стиль написання, грамотність - 3;
- якість оформлення-1;
- культура мовлення -1.

ТЕСТ
НА ВИЯВЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ
А.РЕАНА, В.ЯКУНІНА (МОДИФІКАЦІЯ А.КАПСЬКОЇ)

Інструкція до тесту. Дайте відповідь на запитання «Чому я навчаюсь?» Оцініть за 5- бальною системою наведені мотиви навчально-виховної діяльності за значущістю для Вас: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів - максимальній.

1. Навчаюсь, тому що мені подобається вибрана професія.
2. Щоб забезпечити успішність майбутньої діяльності як вихователя.
3. Хочу стати фахівцем у соціально-виховній сфері.
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, що відносяться до сфери майбутньої дизайнерської діяльності.
5. Хочу повною мірою використовувати задатки, що є у мене, здібності і схильності до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.
7. Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі і всебічні знання.
8. Хочу бути серед кращих студентів.
9. Хочу, щоб наша група стала кращою в інституті.
10. Щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими творчими людьми.
11. Отримані знання дозволять мені добитися своїх цілей.
12. Необхідно закінчити інститут, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як про здібну, перспективну людину.
13. Щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання.
14. Хочу бути людиною, яку поважають у колективі.
15. Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед тих, що відстають.

16. Тому що від успіхів у навчанні в майбутньому залежить рівень мого матеріального забезпечення.
17. Успішно вчитися, складати іспити на «4» і «5».
18. Просто подобається вчитися новим видам діяльності.
19. Потрапивши в інститут, вимушений вчитися, щоб закінчити його.
20. Бути постійно готовим до наступних занять.
21. Успішно продовжити навчання на старших курсах, щоб дати відповіді на конкретні питання.
22. Щоб оволодіти глибокими і міцними знаннями.
23. Тому що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю за фахом.

Ключ до тесту і обробка результатів тесту

Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14.

Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.

Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9.

Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5.

Шкала 5. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23.

Шкала 6. Соціальні мотиви: 11, 16.

Додаток Д

Вхідна діагностика соціальної зрілості студентів

Шановні студенти!

Просимо Вас взяти участь в соціально-педагогічному дослідженні. Ваші відповіді допоможуть виявити шляхи подальшого вдосконалення процесу соціального виховання. Розраховуємо на щирість Ваших відповідей і зі своєю сторони гарантуємо їх використання виключно в цілях поліпшення виховного процесу у вузі.

1. Оцініть значущість кожного з нижче перерахованих якостей для успішного виконання функціональних обов'язків як педагога-організатора виховної роботи

Проставте знак "+" у відповідній графі:

Якість спеціаліста	Вкрай необхі дно	Необх ідно	Бажано	Не має значен ня	Не бажан о	Впли ває негат ивно
1. Технічні здібності 2. Математичні здібності 3. Організаторські здібності 4. Високий рівень моральної свідомості і переконань 5. Здатність брати на себе відповідальність 6. Високе почуття обов'язку перед державою 7. Принциповість, вірність певній ідеї 8. Доброзичливість, відзивчивість 9. Працьовитість, обов'язковість 10. Інтелектуальність 11. Ініціативність. 12. Високий рівень						

Продовження дод. Б

моральної поведінки по захисту національних інтересів. 13.Творчі здібності. 14. Проективні здібності. 15. Здатність до здорового ризику. 16.Наполегливість у досягненні цілей. 17.Самоволодіння і витримка. 18.Швидка адаптація до нових умов. 19.Емоційна стабільність і стійкість. 20.Здатність до керівництва людьми. 21.Терпимість до чужої критики. 22.Здатність вирішувати проблеми і конфлікти. 23.Виконавчі здібності. 24.Логіка дій. 25.Здатність до спілкування						
--	--	--	--	--	--	--

2. Проставте ранг мотивувань (від 1-найбільш значуще до 7 - неважливо) в порядку їх значущості для Вас.

Набір кількості «+» дозволяє визначити для кожного із студентів адекватні напрями роботи у позанавчальній діяльності.

Додаток Д 1**Карта індивідуального виховного маршруту студента**

Необхідність розгляду процесу побудови індивідуального освітнього маршруту студента, що базується на ідеях диференціації та індивідуалізації пов'язана з тим, що вони створюють умови для самовираження особистості при обов'язковому досягненні поставлених цілей позанавчальної діяльності.

Визначення істотних положень для.

1. Індивідуальний маршрут соціального виховання представляє собою цілеспрямовано проєктовану диференційовану програму, що забезпечує студенту позиції суб'єкта вибору, розробки та реалізації індивідуальних програм розвитку при здійсненні викладачами педагогічної підтримки його особистісного самовизначення та самореалізації.

2. У структуру індивідуального виховного маршруту входять такі наступні компоненти:

- *цільовий* (вимоги Державного освітнього стандарту; спрямованість на досягнення певного рівня освіченості, соціальної самостійності, представлених у стандарті навчального закладу);

- *змістовий* (визначається освітніми потребами, індивідуальними здібностями, інтересами і можливостями студента, змістом освіти);

- *технологічний*;

- *діагностичний* (розкриває систему діагностичного відстеження та супроводу якісного процесу соціального виховання);

- *організаційно-педагогічний* (визначає режимні умови реалізації, характеристику студента, форми діагностування і корекції досягнень тощо.);

- *результативний* (аналіз і опис очікуваних результатів реалізації).

3. Сукупність загальних для студентів етапів, періодів, напрямів, що характеризують їх просування при оволодінні та соціально виховного досвідом, що відображають різноманіття індивідуальних виховних маршрутів і взаємодія студентів з освітнім середовищем, розглядається як узагальнений освітній маршрут.

Анкета

на виявлення стану і прогнозування ролі позанавчальної діяльності у соціальному вихованні студентів

Вуз _____

Шановні студенти!

Просимо Вас дати відповідь хоча б за одною позицією у кожному блоці. Це допоможе нам об'єктивно оцінити напрями позанавчальної роботи і види діяльності, необхідні Вам.

Позанавчальна робота, перш за все стимулює:

☐	розвагу і відпочинок
☐	суспільно-корисну діяльність
☐	спілкування
☐	фізичну активність
☐	художню творчість

Позанавчальна діяльність в моєму навчальному закладі, відповідає:

☐	моїм особистим інтересам, дозволяє мені виразити себе
☐	побажанням моїх батьків
☐	вимогам педагогів, керівників освітнього закладу
☐	вимогам державної молодіжної політики

Позанавчальна робота в моєму навчальному закладі викликає у мене:

☐	бажання брати активну участь у спільній роботі
☐	інтерес
☐	нудьгу
☐	роздратування

Відносини між студентами в нашій групі можна охарактеризувати як:

☐	дружні (взаємодопомога, взаємовиручка, підтримка)
☐	більшість ставляться один до одного з симпатією
☐	нестійкі (від дружби до ворожнечі)
☐	байдужі
☐	напружені, ворожі

У нашому навчальному закладі студенти:

☐	беруть участь в організації дозвілля, вільного часу
☐	мають можливість захищати свої права, можуть брати участь в організації навчально-виховного процесу
☐	беруть участь у вирішенні питань організації побуту (гуртожиток, харчування, стипендії)
☐	досить безправні

Для відносин між студентами і педагогами для нашого освітнього закладу притаманні:

☐	взаємна повага, радість від спілкування
☐	більшість ставляться один до одного з симпатією
☐	байдужість
☐	конфлікти, взаємні претензії

Найбільшу допомогу мені надають / може надати

☐	куратор (педагог)
☐	керівник гуртка, секції, клуби, студії
☐	педагог-предметник, викладач
☐	адміністратор (заступник декана, завідувач кафедри)
☐	соціальний педагог, психолог

У позанавчальній роботі я:

☐	активно і постійно беру участь
☐	беру участь час від часу
☐	беру участь дуже рідко

Продовження дод. Е

У позанавчальній діяльності ми найбільше займаємося

☐	художньою творчістю (танець, театр, пісня, образотворче мистецтво, дизайн-мистецтво тощо)
☐	спілкуванням
	спортом
	практичною роботою (в школі, інтернаті, дитячому садочку, соціальній службі)
	дослідженнями

По відношенню до мене педагог виступає як (в %)

☐	- захисник
☐	- авторитет
☐	- організатор
☐	- друг

Мені здається, що сучасна людина повинна орієнтуватись на:

☐	Власні інтереси - Інтереси інших людей
☐	Віру в авторитет - Критичність до авторитетів
☐	Довіру - Обережність
☐	Індивідуалізм – колективізм
☐	Прагматизм – Безкорисливість
☐	Служіння - Отримання власної вигоди
☐	Самостійність - Підпорядкування, послух
☐	Моральні цінності - Реалії сьогодення
☐	Бути патріотом - Бути «громадянином світу»
☐	Відстоювання власної точки зору – Компроміс
☐	Зміна світу і ситуації- Зміна себе в залежності

Продовжіть думку: «Мені б хотілося, щоб у позанавчальній виховній діяльності в нашому навчальному закладі більше уваги приділялось..... (тут Ваша Думка)_____»

Анкета для педагогів.

Вуз _____

Програми якого рівня освіти реалізуються у Вашому навчальному закладі:

☐	початкової загальної
☐	основної загальної
☐	середньої загальної
☐	додаткового
☐	початкового професійного
☐	середнього професійного
☐	вищого професійного

У нашому навчальному закладі діє:

☐	Концепція виховання студентів
☐	Програма виховання студентів на факультеті
☐	План соціально-виховної роботи на рік
☐	Звіт про реалізацію планів виховної роботи Плани виховної роботи в підрозділах (групі, факультеті)
☐	Звіт про реалізацію планів виховної роботи в підрозділах (на курсах)

Концепцію і програму виховання, на мою думку, поділяють і реалізують у своїй роботі

☐	Велика частина педагогічного колективу факультету
☐	Близько половини педагогів
☐	Невелика частина педагогів

У нашому навчальному закладі проводяться

☐	Дослідження результативності соціально-виховної діяльності
☐	Дослідження ставлення студентів до здійснюваної соціально-виховної роботи
☐	Дослідження потреб студентів в додатковій освіті (дизайнерської)

Продовження дод. Е 1

- Педагогічні поради з планування та аналізу вихованої роботи
- Обговорення проблем реалізації виховних можливостей навчальних з дизайн-мистецтво на засіданнях методичних об'єднань, кафедр

У нашому навчальному закладі пріоритетним є організація позанавчальної діяльності у сфері

☐	Художньої творчості
☐	Спілкування
☐	Фізичної культури і спорту
☐	Продуктивної праці
☐	Наукових досліджень
☐	Додаткового освіти

На вибір виховних форм роботи в нашому навчальному закладі найбільший вплив мають:

☐	Державні й регіональні програми
☐	Районні програми
☐	Досвід і підготовка педагогів
☐	Ініціатива студентів

У систему виховання в нашому навчальному закладі включеної:

☐	Служба психолого-педагогічної підтримки
☐	Методичні об'єднання педагогів
☐	Студентська громадська організація
☐	Представництво студентів в Раді освітнього закладу
☐	Опікунська рада

У нашому навчальному закладі в компетенцію самоврядування студентів входять:

☐	Організація дозвілля, вільного часу
☐	Захист прав студентів
☐	Організація навчально-виховного процесу

Продовження дод. Е 1

- Питання організації побуту (гуртожиток, харчування, стипендіальне забезпечення)

У рішенні виховних завдань я систематично взаємодію

☐	З батьками
☐	З установами додаткової освіти
☐	З установами культури (бібліотеками, музеями, театрами, філармонією і т.п.)
☐	З органами внутрішніх справ
	З підприємствами та організаціями, фірмами
	З окремими та визначними людьми, ветеранами, випускниками університету

По відношенню до студентів я виступаю як (в %)

	- захисник
	- авторитет
	- організатор
	- друг

Випускник нашого освітнього закладу, швидше за все, зорієнтований (-2 ... 2):

- Власні інтереси - Інтереси інших людей
 Вірю в авторитету - Критичність до авторитетів
 Довіру - Обережність
 Індивідуалізм – колективізм
 Прагматизм – Безкорисливість
 Служіння - Отримання власної вигоди
 Самостійність - Підпорядкування, послух
 Моральні цінності - Реалії сьогоdnішнього дня
 Бути патріотом - Бути «громадянином світу»
 Відстоювання власної точки зору – Компроміс
 Зміну світу і ситуації - Зміну себе в залежності

Продовжіть речення: «Я вважаю, що перспективи розвитку системи соціального виховання для нашого навчального закладу лежать у сфері (можна дати свої міркування).

Додаток Е 2

Анкета

**на виявлення рівня готовності студентів до соціально-виховної
дизайнерської діяльності**

Інструкція: вибрати певну якість у кожному блоці за конкретною оцінкою

Оцінювання якості	Оцінка		
	1	2	3Ж
Суб'єктивно-ціннісна орієнтація			
• духовна і ідейна змістовність;			
• організаторські здібності;			
• ініціативність, прагнення виступають перед публікою;			
• прагнення до досягнення високих результатів.			
Всього			
«Внутрішня» потреба в дизайн діяльності:(якості особистості)			
• наявність привабливості даної діяльності;			
• контактність, емоційна насиченість(вміння встановити контакт зібрати і утримати увагу учасників певної діяльності);			
• естетичність (наявність високого культурно-естетичного рівня особистісного дизайн виробу);			
• оригінальність, щирість (прагнення розкрити, продемонструвати неповторність власної ідеї в дії).			
Всього			
«Зовнішній» прояв виховних умінь:(володіння операційними прийомами)			
• володіння виразними засобами демонстрації (пластичність, виробів переконання й аргументація у ході презентації вмотивованість і соціальна спрямованість форм роботи);			
• володіння виразними засобами мовлення (відсутність			

внутрішнього страху, інтонаційно-образне мовлення);			
• загостреність почуттів, контроль емоцій (поведінка не млява й емоційне, емоцій не виходять рамки обставин); відсутність вульгарності; у створенні змісту і видів діяльності);			
• гострота думки і усвідомленість дій (реакція на непередбачувані обставини адекватна: не загальмована, не метушлива; погляд відкритий, прямий, прагне зацікавити присутніх, активізує увагу й інтерес інших; використовує набутий соціальний досвід.			
Всього			

Додаток Е 3

Анкета-самозвіт

Інструкція: поставити знак «+» проти конкретної позиції в межах оцінки не менше «3» (низький рівень), «5» - середній рівень, більше «8» - високий рівень готовності до виховної діяльності засобами дизайн-діяльності.

Позиція	Оцінка
1. Бажання працювати у сфері позанавчальної дизайнерської діяльності	
2. Естетичний смак, рівень загальної культури як педагога-вихователя.	
3. Активність, ерудиція, винахідливість, ініціативність.	
4. Наявність необхідних знань для ефективної взаємодії у сфері соціально-виховної діяльності	
5. Перевтілення, зовнішній прояв ставлення до співучасника	
6. Комунікативні здібності і якості, інтонаційна переконливість, аргументованість	
7. Здатність до свідомості і здійснення соціально-виховних заходів, уміння залучати до дії усіх учасників чи окремих	
8. Творча фантазія, здатність до імпровізації, експромту, вміння втілити творчий задум і продемонструвати його перевагу	
9. Організаторські здібності, загальність за прийняття рішення і його реалізацію	
10. Чесність, порядність, відповідальність, точність і справедливість вимог та зауважень у реалізації завдань	

**Соціальна вихованість студента в умовах позанавчальної діяльності з
використанням дизайн-мистецтва**

**(методика А. Сластьоніна, модифіковано відповідно до завдань
дослідження)**

Шановні колеги!

Соціальна вихованість студентів може розглядатися на трьох рівнях: особистісна, теоретична і технологічна. Ці рівні і пропонуються виміряти у студентів за 10-бальною шкалою. Біля кожної якості необхідно написати цифру від 0 до 10.

Опрацювання даних

Підрахунок балів ведеться як середнє арифметичне за кожним компонентом окремо та як середнє арифметичне суми компонентів для встановлення загального рівня готовності.

9-10 балів – оптимальний, або високий рівень;

6-8 балів – репродуктивний, або середній рівень;

4-5 балів – допустимо-мінімальний, або низький рівень;

0-3 бали – неприпустимий, або критичний рівень.

Так, рівень особистісної готовності $O_{\text{загальне}} = \frac{O.1+O.2+ \dots+O.11}{11}$

11

$T_{\text{загальне}} = \frac{T.1+T.2+ \dots+T.12}{12}$

12

$D_{\text{загальне}} = \frac{D.1+D.2+ \dots+D.10}{10}$

10

І. <i>Параметр «Особистісна вихованість» - О («хоче» і «має для цього здібності»):</i>	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
O.1 Гуманістична спрямованість											

I. Параметр «Особистісна готовність» - Л («хочу» і «маю для цього здібності»):
Л1 Гуманістична спрямованість
Л2 Рівень загальної культури, ерудиція
Л3. Потреба працювати з діти-ми, позитивна мотивація до професії
Л4. Соціальна зрілість, активність, відповідальність
Л5. Креативність
Л6. Комунікативні здібності і якості
Л7. Перцептивні здібності
Л8. Рефлексивно-аналітичні якості
Л9. Організаторські спосібності і якості
Л10. Стан психічного і фізичного здоров'я
Л11. Естетичний смак
II. Параметр «Теоретична готовність» - Т («знаю»):
Т1 Знання основ філософії, культурології, соціології виховання, методологій дослідження
Т2. Володіння системою знань про людину як сукупності біологічного, соціального, духовно-морального, про фактори, що впливають на розвиток і соціалізацію людини
Т3. Знання загальної теорії виховання, сучасних концепцій виховання
Т4. Знання основ соціальної педагогіки, концепції соціального виховання
Т5. Володіння системою знань з психології розвитку особистості
Т6. Знання педагогічної та соціальної психології
Т7. Знання основ МПЦУ (мотиваційного програмно-цільового управління)
Т8. Знання методики організації виховного процесу, нових соціально-педагогічних технологій
Т9. Знання особливостей сучасних сімей, методики роботи з ними
Т10. Знання особливостей роботи з дітьми з девіантною поведінкою

<i>Продовження дод. Є</i>
Т11 Знання основ соціальної політики держави і соціально-правового захисту дитинства, правових актів, що регулюють захист материнства і дитинства, охорону прав неповнолітніх, інвалідів
Т12. Знання закону «Про освіту» та інших директивних, інструктивних матеріалів
III. Параметр «операційно-діяльнісна (технологічна) готовність» - Д («вмію»):
Д 1. Володіння технологіями реалізації діагностичної функції
Д 2. Володіння технологіями реалізації прогностичної функції
Д3. Володіння технологіями реалізації організаторської функції
Д4. Володіння технологіями реалізації комунікативної функції
Д5. Володіння технологіями реалізації корекційної функції
Д6. Володіння технологіями реалізації охоронно-захисної функції
Д7. Уміння реалізувати координаційну функцію
Д8. Володіння технологіями реалізації психотерапевтичної функції
Д9. Уміння реалізувати соціально-профілактичну функцію
Д10. Уміння організувати взаємодію з батьками школярів
Д11. Володіння технологіями особистісно орієнтованого взаємодії
Д12. Уміння проводити дослідницьку роботу
Д13. Володіння технологіями МПЦУ (побудова «дерева» цілей, адекватних виконуючої і управляючої програм)
Д14. Володіння механізмами перекладу соціально-ной ситуації розвитку дитини в педагогічну
Д15. Уміння впливати на мотиваційно-потребностную сферу особистості дитини з метою формування потреби в способі життя, гідному людини.

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Ж

Карта оцінювання форм дизайн-діяльності

Назва заходів _____

Учасники _____

1. Ефективність вирішення комплексу задач по використанню форм дизайн-діяльності

Рівні усвідомлення суті дизайн - діяльності	Найвища	Висока	Задовільна	Незадовільна	Найбільш незадовільна
Оцінка	5	4	3	2	0
Організаційно-структурний (емоції, смаки, ідеали, погляди, потреби)					
Освітньо-виховна відповідність цілям і завданням соціально-виховної діяльності					
Соціально-психологічний аспект, взаємодія ціннісна орієнтація					

2. Засоби, що забезпечують продуктивну дизайнерську діяльність студентів

А.

Види художніх творів	Автор, назва
Відеоряд	
Літературний ряд	
Звуковий ряд	
Акторська майстерність	
Екранні мистецтва	

Продовження дод. Ж

Б. Участь студентів в інших видах творчої діяльності, що впливають на якість соціального виховання

Види діяльності Оцінка	5	4	3	2	0
Образотворче мистецтво					
Прикладне мистецтво					
Літературна творчість					
Музика					
Театральна діяльність					
Хореографічна діяльність					

Додаток 3

**Методика самооцінки рівня суб'єктного ставлення до власних дій
(автор О.В. Міновська)**

Шановний друже!

Виберіть із запропонованих суджень свої, обведіть відповідну позицію. Ваша думка для нас важлива для організації виховної діяльності.

1. Якщо я знаю, що хочу, то мене ніщо не зупинить на шляху до поставлено мети.

2. Я вважаю, що мені важливо бути самостійною людиною.

3. Мені не шкода часу, щоб дізнаватися про себе нове.

4. Я намагаюся передбачити наслідки моїх вчинків.

5. Я часто відволікаюся, навіть якщо роблю щось важливе для себе.

6. Мені цікавіше робити свою справу самому, ніж покладатися на інших людей.

7. Мені подобається розбиратися в собі, щоб зрозуміти, чому я чиню так чи інакше.

8. Мені важко зізнатися в своїх помилках навіть самому собі.

9. Я хотів би зробити що-небудь своє, особливе.

10. Я здатний поглянути на себе і свої вчинки збоку.

11. Я завжди приймаю рішення сам.

12. Мені важливо в будь-якій ситуації визначати свою мету.

13. Напевно, не варто братися за справу, якщо не впевнений, що впораєшся з ним самостійно.

14. Думати і оцінювати себе - це марна трата часу.

15. Приймавши неправильне рішення, я докладу всіх зусиль, щоб виправити його наслідки.

16. У мене часто з'являється бажання зробити щось не так, як зазвичай.

17. У більшості ситуацій я легко визначаю свою мету.

18. Я звик відповідати за свої дії.

Продовження дод. 3

19. Я не розумію, навіщо потрібно будувати плани на майбутнє.
20. Мені важливо, щоб мене хтось підстраховував, якщо я роблю те, що раніше не робив.
21. Мені нудно виконувати тільки звичайні справи і не придумувати собі нові заняття.
22. Я часто думаю про те, яка я людина.
23. Я не вважаю себе відповідальною людиною.
24. У більшості випадків мій успіх залежить від збігу обставин і допомоги іншим людям.
25. Мені важко розбиратися в причинах своїх вчинків.
26. У мене часто виникають захоплюючі ідеї, які я намагаюсь втілювати.
27. Я намагаюся сам виправляти наслідки своїх помилок.
28. Приймаючи рішення, я зазвичай вибираю варіант, запропонований мені близькими людьми.
29. Багато хто називає мене безвідповідальною людиною.
30. Я не розумію людей, які самі придумують собі нові справи і турботи.

Дякую за участь у роботі.

Варіанти відповідей:

- 2 - згоден
- 1 - скоріше згоден
- 0- не знаю
- -1 - скоріше не згоден
- -2 - не згоден

Ключ до методики:

Шкала «цілеспрямованість» - «+»: 1, 12,17,18; «-»: 5,19 Шкала «самостійність» - «+»: 2,6,11,13; «-»: 20,24,28 Шкала «рефлексивність» - «+»: 3,7,10,22; «-»: 14,25 Шкала «відповідальність» - «+»: 4,15,27; «-»: 8,23,29 Шкала «ініціативність» - «+»: 9,16,26; «-»: 21,30.

Додаток И

Періодизація становлення дизайну

Роки	Зарубіжні			
	Загальні характеристики розвитку дизайну	Практика дизайну	Теоретичні розробки і концепції в дизайні	Загальна характеристика періоду розвитку дизайну
Друга половина XIX ст.	Основні проблеми естетизації технічних форм.		Повернення від масових виробів до роботи майстрів. Основи навчання формам виробів. Стиль модерну в мистецтві.	Основні проблеми естетизації машинних форм.
Початок XX ст.	Перші кроки промислового мистецтва	Німецько-промисловий союз – 1907 р. • Підвищення якості продукції за рахунок поєднання майстерності і мистецтва. Увага до зовнішньої привабливості. • Перший досвід створення стилю.	Від модерну до функціоналізму. Єдність краси виробу і відповідності форми.	
20-ті роки XX ст.	Імпульс розвитку сучасного дизайну	Баухауз (1919 – 1933) Німеччина – художньо-промислова школа. Перші дизайнери і підрозділи в США.	Обумовленість форм виробу його функцією. Г. Майер, системний підхід, соціальна спрямованість.	Робота художників - виробничників

Продовж. дод. И

30-ті роки XX ст.	Становлення дизайнерської практики, узагальнення концепції. Створення теоретичної бази дизайну.	Комерційний дизайн у США. Державна політика в Англії з питань мистецтва і промисловості.	Мета дизайну – здатність до збуту. Формальна естетика. Не пов'язана з функцією (США). Англія – ідея пріоритету мистецтва в дизайні.	В Радянському Союзі розмежовували проектування промислових виробів і мистецтва. Інженерне конструювання з елементами дизайну.
Середина XX ст.	Розповсюдження практики дизайну	Дизайн – невід'ємна частина способу життя США. Створення Британської ради з технічної естетики (1941). Поширення досвіду США в Європі, Японії. Система підготовки кадрів (1953). Створення МОІ Дизайну (1957).	Дизайн – один із домінуючих факторів конкурентноспроможності	Усвідомлення ролі промисловості художників у відродженні економіки в країні
60-ті роки XX ст.	Дизайн – невід'ємна частина виробництва	Організаційні заходи в середині країни і міжнародні зв'язки (Ради, Дизайн-центри виставки, конференції)	Системний підхід до проектування, соціально-гуманістична спрямованість. Збереження ідеї Г. Майера. Системний підхід у проектуванні об'єктів з виробничим екологічним соціально-культурним середовищем.	Створення державної системи дизайну (художнє конструювання).

Продовження дод. II

70-ті роки XX ст.	Нова концепція американського дизайну – проектування не виробу, а його ефекту.	Використання даних ергономіки як у техніці, так і в культурно-побутових виробах з метою комфорту і безпеки. Недостатня увага до інтуїтивно-художнього початку.	Конструкція і функція не визначає абсолютні форми виробу. Системний підхід до проектування складних об'єктів та взаємозв'язків їх елементів.	Формування організаційної структури художнього конструювання у промисловості. Формування теоретичної бази художнього конструювання – аксиморфологічна концепція.
80-ті роки XX ст.	Зміна ринку купівлі «за необхідністю» ринку «емоційних покупок»	Створення оригінальних форм і обробки (одиничні зразки). Увага до реклами «Перетворимо мистецтво в бізнес, а бізнес у мистецтво». Державна підтримка дизайну (у США, Великобританії та країнах Європи).	Міжнародна концепція створення виробів зручних, надійних, з естетичним спрямуванням. Дослідження прояву позицій споживача не лише при використанні виробу, а й мотивів виробу.	Обґрунтування теоретичної концепції системного дизайну. Зміна сфер діяльності дизайнерів.

Додаток К

Опитувальник самооцінки соціально-виховної діяльності та ставлення студентів до неї

(адаптована відповідно до завдання дослідження за матеріалами

Ю.М. Забродіної та М.Попової)

Шановні студенти!

Пропонуємо Вам відповісти на запропоновані питання. При цьому в листі відповідей необхідно вказати до кожного із 4-х пунктів той варіант, з яким Ви погоджуєтесь. За бажанням можна дати певну, розгорнуту відповідь.

Важливо відповісти якомога відвертіше.

Підписувати лист відповідей не обов'язково.

Питання:

I. Висловіть думку щодо впливу на Вас форм соціально-виховної роботи, окремо взятих:

а) викликати роздратування, збентеження розчарування та інші відчуття;

б) не викликати ніякого задоволення, інтересу, пройшли безслідно;

в) в чомусь допомогли як можливий варіант;

г) виявились плідними, безумовно допомогли;

д) збагатили позитивний досвід, залишили помітний слід.

II. Що можна сказати про вплив на моє ставлення позанавчальної виховної діяльності та маю доцільну поведінку?

а) поведінка де в чому змінилась, але не так, якби мені хотілося;

б) значних змін не було;

в) спочатку поведінка і ставлення змінилися, але потім стали звичними;

г) в моїй соціальній" поведінці відбулися значні зміни, які проявляються і зараз;

д) я веду себе інакше у різних соціально-педагогічних ситуація!"

(уточнити «як»)

Продовження дод. К

III. Щодо впливу на мене безпосередньо участі в соціально-виховній діяльності, то можу сказати:

- а) викликала вкрай неприйнятні почуття (гнітючі, дратівливі, чи ті й інші);
- б) швидше, ніж допомогла у професійному зростанні;
- в) незначний вплив або нейтральний;
- г) швидше допомогла, ніж зашкодила;
- д) виявилась досить корисною в подальшій індивідуальній діяльності;
- є) збагатила позитивний досвід;
- є) дезорієнтувала, можливо, не берусь судити.

IV. Який вплив мала позанавчальна виховна робота на усвідомлення значущості власної діяльності та діяльності інших людей?

- а) я став позитивно сприймати власну діяльність та діяльність інших людей і це для мене нове;
- б) усвідомити свою соціальну роль я став (ла) охоче ділитися досвідом з іншими людьми (позитивним чи негативним; чи тим і іншим)
- в) я й раніше усвідомлював (ла) свої соціальні функції, але не так глибоко, як у практичній виховній роботі;
- г) помітних змін немає;
- д) я став (ла) краще усвідомлювати свою цінність у позанавчальній діяльності і шкоду, що пізно.

Дякуємо!

Даний опитувальник рекомендується використовувати після формуального експерименту з метою об'єктивізації отриманого результату роботи.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Лю Сінь. Соціальне виховання студентів університету засобами дизайнерської діяльності. Методичний посібник. / за редакцією професора А.Й. Капської - К. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. - 82 с.

2. Лю Сінь. Позанавчальна діяльність як педагогічний фактор соціального виховання студентів. / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 23. С. 54-62.

3. Лю Сінь. Вплив форм і змісту дизайнерської діяльності на соціальне виховання студентів /Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота Соціальна педагогіка. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 24 (том II). С. 76-86.

4. Лю Сінь. Дизайн мистецтво в структурі соціально-виховної діяльності / Освітній простір України Науковий журнал ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. Вип.11. С. 154-161.

5. Капська А.Й., Лю Сінь. Роль дизайнерської діяльності у структурі соціального виховання/ Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 29. Серія соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський : «Медобори-2006», 2017. С. 62-73.

6. Лю Сінь. Дизайн діяльність як педагогічний чинник соціального виховання студентів. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон. 2017. Вип. LXXVIII. С. 168-173 с.

7. Капська А. Й., Лю Сінь. Роль дизайн-мистецтва в соціально-виховній діяльності студентів університету. Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах». Запоріжжя. 2019. Випуск 63. С. 80-83.

8. Liu Sin. Social upbringing of university students as a complicated and multi-faceted process. *Intellectual Archive*. Toronto: Shiny Word.Corp. (Canada). 2019. Vol. 8 (October/December). No. 4. Pp. 329–337. doi: 10.32370/IA_2019_12.24 (*Журнал Канади внесено до міжнародних наукометричних баз: Google Scholar, Arxiv.org, WorldCat.org, Academia.edu, The National Research Council (Italy), Google.com, Library of Congress.*

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Liu Sin/ Social upbringing of students as theoretical and practical problem/ Topical questions of contemporary science/ Aspects Publishing, Taunton, MA, United States of America 2017. С. 447-452.

10. Лю Сінь. Теоретичний аспект соціального виховання / Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції - Хмельницький, 2017. С. 98-99.

11. Лю Сінь. Соціальне виховання як наука і практика // Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук : збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції - Київ, 2018. С. 38-42.

12. Лю Сінь. Дизайнерська діяльність як умова соціального виховання студентів вищої школи. International research hand practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics», Lublin, 2017. С. 66-69.

Список апробаційних результатів дисертації.

Основні положення й результати дослідження оприлюднено й обговорювалися на науково-практичних конференціях: *зарубіжних* – «Modern Methods, innovation sandoperational experienceinthefieldof psychologyand pedagogics» (Lublin, 20-21.10.17); *міжнародних* – Сьомі Сіверянські соціально-психологічні читання» (м. Чернігів, 14.12.16), Восьмі Сіверянські соціально-психологічні читання (м. Чернігів, 06.12.17); «Соціальне виховання: від традицій до сучасності» (м. Київ, 29.03.18); «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук» (Київ, 4-5.05.18); *всеукраїнських* – «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький, 30-31.03.17), «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 12.04.17); *щорічних звітно-наукових конференціях* професорсько-викладацького складу Національно педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; щорічні наукові професорсько-викладацькі конференції «Єдність навчання і виховання» (2017-2018 рр.) та «Освіта і наука» (2019 р.).

Довідки
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Лю Сюнь на тему: «Соціальне виховання студентів університету
засобами дизайнерської діяльності»